

**Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Správa Národného parku Slovenský raj
Správa Národného parku Slovenský kras
Regionálne centrum ochrany prírody Prešov**

**Program starostlivosti
o Chránené vtáčie územie Volovské vrchy
na roky 2023 – 2052**

Spolufinancované z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) a štátneho rozpočtu v rámci projektu:
„Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené vtáčie územia – 2. etapa“

OBSAH

1. ZÁKLADNÉ ÚDAJE	2
1.1. Názov a kategória chráneného územia.....	2
1.2. Prekryv s inými chránenými územiami a územiami medzinárodného významu.....	2
1.3. Kategória chráneného územia podľa medzinárodných štandardov	4
1.4. Vymedzenie chráneného územia a jeho ochranného pásma (dotknuté územnosprávne jednotky, kraj, okres, obec, katastrálne územie, dotknuté lesné celky).....	4
1.4.1. Súpis dotknutých územnosprávnych jednotiek (kraj, okres, obec, katastrálne územie).....	4
1.4.2. Súpis dotknutých lesných celkov	7
1.5. Výmera chráneného územia a jeho ochranného pásma	8
2. PREDMET OCHRANY	9
2.1. Vymedzenie predmetu ochrany.....	9
2.2. Zhodnotenie stavu predmetu ochrany	9
2.3. Faktory ovplyvňujúce stav predmetu ochrany	28
3. CIELE OCHRANY A OPATRENIA NA ICH DOSIAHNUTIE	31
3.1. Stanovenie cieľov ochrany.....	31
3.2. Zásady a regulatívy hospodárskeho, rekreačného a iného využitia územia.....	43
3.3. Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany, harmonogram a merateľné indikátory ich plnenia, subjekt zodpovedný za ich plnenie.....	58
4. FINANCOVANIE A VYHODNOTENIE OPATRENÍ.....	70
4.1. Odhad finančných prostriedkov potrebných na vykonanie opatrení a zdroja financovania	70
5. POUŽITÉ PODKLADY A ZDROJE INFORMÁCIÍ	77
6. PRÍLOHY.....	78
6.1. Mapa chráneného územia a jeho ochranného pásma.....	79
6.2. Mapa prekryvu chráneného územia s inými chránenými územiami.....	80
6.3. Mapa predmetov ochrany.....	81
6.4. Mapa vlastnícko – užívateľských vzťahov.....	86
6.5. Mapa ekologicko – funkčných priestorov.....	87
6.6. Mapa navrhovaných opatrení starostlivosti.....	88
6.7. Zoznam JPRL zaradených do EFP2.....	92
6.8. Definovanie stavov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy.....	130

1. ZÁKLADNÉ ÚDAJE

1.1. Názov a kategória chráneného územia

Kategória: **chránené vtáčie územie**
Názov územia: **Volovské vrchy**

Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 196/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Volovské vrchy¹ (ďalej len „vyhláška MŽP SR č. 196/2010 Z. z.“), nadobudla účinnosť 15. mája 2010.

1.2. Prekryv s inými chránenými územiami a územiami medzinárodného významu

Chránené vtáčie územie (CHVÚ) Volovské vrchy sa na **11,22 %** výmery prekrýva s už vymedzenými územiami európskej sústavy chránených území Natura 2000, ako aj národnej sústavy chránených území. Ide aktuálne o výmeru 13 619,83 ha, z toho cca 1570,22 ha je v 5. stupni ochrany, 249 ha v 4. stupni ochrany, 380 ha v 3. stupni ochrany a 11 571,32 ha je v 2. stupni ochrany. Prekryvy sú viditeľné z mapovej prílohy č. 6.2.

Územia európskeho významu (SKUEV) - v zátvorkách sú uvedené celkové výmery SKUEV, ak nie je uvedená poznámka, tak sa SKUEV nachádza v CHVÚ celou výmerou:

- SKUEV0348 Čierna Moldava (1894,78 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 1856,77 ha;
- SKUEV0351 Folkmarská skala (136,77 ha);
- SKUEV0287 Galmus (3200,11 ha);
- SKUEV0354 Hnilecké rašeliniská (54,48 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 19,34 ha (časť Polianske rašelinisko);
- SKUEV0106 Muráň (178,82 ha);
- SKUEV0344 Starovodské jedliny (468,67 ha);
- SKUEV0328 Stredné Pohornádie (7092,96 ha);
- SKUEV0291 Svätajánsky potok (28,86 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 22,30 ha;
- SKUEV0785 Havrania dolina (9,32 ha);
- SKUEV0918 Volovské bučiny (61,02 ha);
- SKUEV0919 Kloptaň (26,27 ha);
- SKUEV0924 Zbojnická dolina (20,46 ha);
- SKUEV0925 Aboď (91,24 ha);
- SKUEV0926 Prostredná dolina (102,10 ha);
- SKUEV0928 Stredný tok Hornádu (295,84 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 6,61 ha;
- SKUEV0940 Hornádske lúky (66,51 ha);
- SKUEV0286 Hornádske vápence (27,77 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 4,25 ha;
- SKUEV 0356 Horný vrch (6027,59 ha); v CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza 5,02 ha.

Maloplošné chránené územia

Na území Volovských vrchov sa nachádza **7 národných prírodných rezervácií** (NPR) o celkovej rozlohe 1010,69 ha. Najstaršie z nich sú NPR Bokšov, NPR Humenec a NPR Sivec. Ornitologicky významné sú všetky z nich, osobitne NPR Červené skaly kvôli hniezdeniu vzácnych druhov dravcov v skalných útvaroch. Podobne významné sú aj NPR chrániace porasty prirodzených, miestami pralesovitých lesov, akými sú napr. NPR Galmuská tisina, NPR Bujanovská dubina, NPR Vozárska

¹ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/196/>

aj NPR Sivec. Sú miestom výskytu starých porastov s vysoko hodnotným genofondom, rovnako ako vtáčích druhov s väzbou na bukové, jedľové, jedľovo–bukové a ostatné typy porastov nachádzajúcich sa v týchto chránených územiach. Ďalej je tu **6 prírodných rezervácií (PR)** o celkovej rozlohe 395,779 ha, z ktorých najstaršími sú PR Kloptaň a PR Vysoký vrch. Ornitologicky významné sú najmä lesné rezervácie chrániace pralesovité útvary starých prirodzených lesov, prevažne jedľovo–bukových (PR Kloptaň a PR Vysoký vrch) a pôvodných smrekových lesov (PR Muráň), na ktoré sa viaže aj príslušná avifauna obývajúca tieto biotopy, napr. hlucháň (PR Muráň), sova dlhochvostá, d'ubník trojprstý a ďalšie charakteristické druhy. Prehľad PR je uvedený nižšie spolu s prehľadom ostatných maloplošných chránených území, t. j. so **4 prírodnými pamiatkami (PP), 2 pripravovanými PP a 1 chráneným areálom**. Tieto chránené územia v rámci CHVÚ Volovské vrchy zasahujú, rovnako ako toto CHVÚ, do územnej pôsobnosti 3 organizácií ochrany prírody a krajiny, menovite Správy Národného parku (NP) Slovenský raj so sídlom v Spišskej Novej Vsi, Správy NP Slovenský kras so sídlom v Brzotíne a Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky (ŠOP SR) - Regionálneho centra ochrany prírody (RCOP) Prešov. Sú to:

Skaly, lesné fytoocenózy a pralesovité porasty:

- NPR Sivec, 169,79 ha, r. vyhlásenia 1954, r. novelizácie 1988;
- NPR Humenec, 86,08 ha, r. vyhlásenia 1953, r. novelizácie 1988;
- NPR Bokšov, 146,71 ha, r. vyhlásenia 1954, r. novelizácie 1988;
- NPR Bujanovská dubina, 88,17 ha, r. vyhlásenia 1966;
- NPR Galmuská tisina, 55,96 ha, r. vyhlásenia 1982;
- NPR Červené skaly, 390,5 ha, r. vyhlásenia 1981;
- NPR Vozárska, 76,63 ha, r. vyhlásenia 1966 a
- pripravovaná prírodná pamiatka (PP) Sikľavá skala a pripravovaná PP Vítkovské skaly.

Ďalšie hodnotné lesné fytoocenózy a botanické lokality:

- PR Kloptaň, 27,07 ha, r. vyhlásenia 1993;
- PR Vysoký vrch, 36,50 ha, r. vyhlásenia 1993;
- PR Muráň, 180,66 ha, r. vyhlásenia 1996;
- chránený areál (CHA) Knola, 220,02 ha, r. vyhlásenia 1996;
- PR Henclovská Poľana, 19,3 ha, r. vyhlásenia 1993;
- PR Pralesy Slovenska - Domková, 101,919 ha, r. vyhlásenia 2021 (prekryv so SKUEV0287 Galmus);
- PR Pralesy Slovenska – Zbojnická dolina, 30,33 ha, r. vyhlásenia 2021 (prekryv so SKUEV0924 Zbojnická dolina);
- PP Kavečianska stráň, 3,19 ha, r. vyhlásenia 2000 a
- PP Závadské skalky, 3,89 ha, r. vyhlásenia 1987.

Iné maloplošné chránené územia:

- PP Hutnianske, 2,62 ha, r. vyhlásenia 1988.

Jaskyne:

- PP Šarkanova diera, r. vyhlásenia 1994, r. aktualizácie 2008.

V južnej časti CHVÚ Volovské vrchy, na rozhraní orografických celkov Volovské vrchy a Slovenský kras, susedí CHVÚ Volovské vrchy s **NP Slovenský kras**, ktorý bol vyhlásený v r. 2002, a ktorý je od r. 1977 Biosférickou rezerváciou Slovenský kras. Západná časť CHVÚ Volovské vrchy hraničí s orografickým celkom Slovenský raj a v rámci neho s **NP Slovenský raj**, vyhláseným v r. 1988 a zónovaným v r. 2016.

1.3. Kategória chráneného územia podľa medzinárodných štandardov

CHVÚ Volovské vrchy je súčasťou európskej sústavy chránených území Natura 2000 ustanovenej v zmysle smernice Rady 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín v platnom znení a podľa § 28 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 543/2002 Z. z.“).

CHVÚ Volovské vrchy bolo zaradené pod označením SKCHVU036 do národného zoznamu chránených vtáčích území schváleného uznesením vlády Slovenskej republiky č. 636 zo dňa 9. júla 2003 a v r. 2010 vyhlásené. Územia európskeho významu (ÚEV), s ktorými sa CHVÚ Volovské vrchy prekrýva, sú uvedené v časti 1.2 a na mapovej prílohe č. 6.2.

1.4. Vymedzenie chráneného územia a jeho ochranného pásma (dotknuté územnosprávne jednotky, kraj, okres, obec, katastrálne územie, dotknuté lesné celky)

CHVÚ Volovské vrchy je najväčšie CHVÚ na Slovensku. Nachádza sa na východe Slovenska, prevažne v Košickom kraji, v severovýchodnej časti zasahuje okrajovo do Prešovského kraja. Väčšina územia patrí k strednému Spišu (okresy Spišská Nová Ves a Gelnica) a jeho juhozápadná časť patrí do gemerského regiónu (v rámci okresu Rožňava). CHVÚ Volovské vrchy leží v 7 okresoch: Rožňava, Košice – okolie, Košice I, Košice II, Spišská Nová Ves, Prešov, Gelnica. Podľa katastrálnej príslušnosti prináleží územie do katastrálnych území 8 miest (Dobšiná, Rožňava, Košice, Medzev, Krompachy, Spišská Nová Ves, Spišské Vlachy, Gelnica) a 63 obcí.

CHVÚ Volovské vrchy je dostupné cestnou sieťou. V strednej časti, údolím Hnilca, pretína územie cesta II/546 Hnilčík – Margecany, ktorá ďalej na severovýchode pokračuje na Prešov; na uvedenú cestu sa napája cesta II/547, ktorá spája Jaklovce a Košice v juhovýchodnej časti územia; v severnej časti územia sa ho dotýka cesta II/536 Spišská Nová Ves – Margecany; južnú časť územia pretína cesta II/548 Smolník – Štós – Medzev – Jasov a cesta II/549 Smolník – Úhorná – Pača. Západnú časť územia pretína cesta II/533 Stratená – Mlynky – Novoveská Huta – Spišská Nová Ves. Z južnej strany vedie cesta II/50 3,3 km od južnej hranice územia CHVÚ, cesta II/68 prechádza 3,7 km východne od hranice územia a diaľnica D1 prechádza 4,2 km severovýchodne od hraníc CHVÚ. Železničná trať č. 105 (Košice – Kľačany) pretína CHVÚ na úseku Ružín – Margecany zastávka (Margecianský tunel) a súvislejšie s ním hraničí na úsekoch Kysak – Malá Lodina, Margecany zastávka – Margecany, Margecany – Kluknava a Krompachy – Matejovce nad Hornádom. Trať č. 110 (Margecany – Červená Skala) pretína CHVÚ na úsekoch Mníšek nad Hnilcom – Švedlár, Švedlár – Nálepko, Nálepko-Peklisko – Hnilec a Hnilec – Rakovec a súvislejšie s ním hraničí na úsekoch Helcmanovce – Mníšek nad Hnilcom a Rakovec – Mlynky.

1.4.1. Súpis dotknutých územnosprávnych jednotiek (kraj, okres, obec, katastrálne územie)

Tab. 1 Prehľad územnosprávnych jednotiek v CHVÚ Volovské vrchy

Kód kraja	Názov kraja	Kód okresu	Názov okresu	Kód obce	Názov obce	Kód k. ú.	Názov k. ú.
7	Prešovský	707	PREŠOV	524476	Hrabkov	818801	Hrabkov
				524646	Klenov	824143	Klenov
				524867	Miklušovce	837504	Miklušovce
				525154	Sedlice	854719	Sedlice

8	Košícký	801	GELNICA	526509	Gelnica	814741	Gelnica		
				526541	Helcmanovce	816001	Helcmanovce		
				526550	Henclová	816035	Henclová		
				543187	Jaklovce	821845	Jaklovce		
				543233	Kluknava	824895	Kluknava		
				543241	Kojšov	825166	Kojšov		
				543322	Margecany	836044	Margecany		
				543365	Mníšek nad Hnilcom	837890	Mníšek nad Hnilcom		
				543373	Nálepko	839299	Nálepko		
				543497	Prakovce	849120	Prakovce		
				543322	Rolova Huta	836052	Rolova Huta		
				543551	Smolnícka Huta	856819	Smolnícka Huta		
				543560	Smolník	856851	Smolník		
				543632	Stará Voda	858366	Stará Voda		
				543659	Švedlár	862401	Švedlár		
				543683	Uhorná	866342	Uhorná		
				543705	Veľký Folkmar	868973	Veľký Folkmar		
				526631	Závadka pri Nálepke	872547	Závadka pri Nálepke		
				526649	Žakarovce	873942	Žakarovce		
				806	KOŠICE – OKOLIE	521248	Bukovec pri Košiciach	807389	Bukovec pri Košiciach
						521396	Hačava	815365	Hačava
	521426	Hodkovce	816574			Hodkovce			
	521469	Hřčov	820636			Hřčov			
	521493	Jasov	822434			Jasov			
	521345	Kostoľany nad Hornádom	813079			Kostoľany nad Hornádom			
	521574	Košická Belá	827606			Košická Belá			
	521574	Košické Hámre	875309			Košické Hámre			
	521639	Kysak	830259			Kysak			
	521655	Malá Ida	835030			Malá Ida			
	521663	Malá Lodina	835137			Malá Lodina			
	521574	Malý Folkmar	875317			Malý Folkmar			
	521671	Medzev	836583	Medzev					
	521787	Nováčany	841978	Nováčany					
521833	Opátka	843857	Opátka						
521892	Poproč nad Bodvou	848506	Poproč nad Bodvou						
521949	Rudník pri Jasove	853518	Rudník pri Jasove						
521663	Ružín	875414	Ružín						
522031	Sokoľ	857220	Sokoľ						
522066	Šemša	860751	Šemša						
522074	Štós	861359	Štós						
522082	Trebejov	864137	Trebejov						
522155	Veľká Lodina	867811	Veľká Lodina						
522210	Vyšný Klátov	871516	Vyšný Klátov						
522244	Zlatá Idka	873322	Zlatá Idka						
802	KOŠICE I.	598151	Košice-Sever	827274	Čermeľ				

			598119	Košice – Kavečany	823678	Kavečany
	803	KOŠICE II.	598224	Košice–Západ	827207	Košice–Západ
	808	ROŽŇAVA	525561	Bôrka	803715	Bôrka
			560031	Čučma	853178	Čučma
			525634	Dobšiná	811378	Dobšiná
			525642	Drnava	813061	Drnava
			525669	Gemerská Poloma	814938	Gemerská Poloma
			525855	Kováčová pri Hrhove	827797	Kováčová pri Hrhove
			525936	Lúčka pri Hrhove	833991	Lúčka pri Hrhove
			526061	Pača	844934	Pača
			525529	Rožňava	852945	Rožňava
			526339	Vlachovo	869813	Vlachovo
	810	SPIŠSKÁ NOVÁ VES	526576	Hnilčík	816434	Hnilčík
			526584	Hnilec	816477	Hnilec
			543152	Chrasť nad Hornádom	820938	Chrasť nad Hornádom
			543250	Kolinovce	825760	Kolinovce
			543268	Krompachy	829307	Krompachy
			543331	Markušovce	836125	Markušovce
			543349	Matejovce nad Hornádom	836389	Matejovce nad Hornádom
			543357	Mlynky	837814	Mlynky
			543535	Nižné Sloviniky	856665	Nižné Sloviniky
			543411	Olcnavá	843466	Olcnavá
			543489	Poráč	848557	Poráč
			543519	Rudňany	853411	Rudňany
			526355	Spišská Nová Ves	857386	Spišská Nová Ves
			543594	Spišské Vlachy	857696	Spišské Vlachy
			543667	Šafárka	862738	Šafárka
			543667	Teplička	862720	Teplička
			543713	Vítkovce	869759	Vítkovce
	543535	Vyšné Sloviniky	856681	Vyšné Sloviniky		

Tab. 2 Výmery druhov pozemkov v CHVÚ Volovské vrchy podľa okresov (v ha)

Druh pozemku	Lesný pozemok	Orná pôda	Ostatná plocha	Ovocný sad	Trvalý trávnatý porast	Vodná plocha	Záhrada	Zastavaná plocha a nádvorie
Okres								
PREŠOV	2 035,79	1,58	9,37	-	21,96	0,55	-	4,02
GELNICA	38 275,59	126,51	551,87	-	5 853,01	135,50	4,45	141,14
KOŠICE – OKOLIE	31 256,27	1 019,48	168,26	10,93	2 518,91	379,89	13,29	244,94
KOŠICE I	3 472,27	0,14	2,84	-	115,79	-	0,16	26,22
KOŠICE II	-	-	-	-	-	-	-	-
ROŽŇAVA	9 926,27	2,65	74,58	-	565,01	9,57	0,26	32,05
SPIŠSKÁ NOVÁ VES	20 315,76	323,74	278,53	0,032	3 694,00	56,24	3,37	181,60

1.4.2. Súpis dotknutých lesných celkov

CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza na **70 lesných celkoch (LC)**. Z celkovej výmery lesných pozemkov 102 476,72 ha sú hospodárske lesy na výmere 58 954,8 ha (57,53 %), ochranné lesy na výmere 18 558,53 ha (18,11 %) a lesy osobitného určenia na výmere 24 953,08 ha (24,35 %).

Tab. 3 Prehľad LC v CHVÚ Volovské vrchy podľa jednotlivých užívateľov lesov a doba platnosti programov starostlivosti o lesy (PSL)

Lesný celok	Platnosť PSL
ČERMEL	2019 – 2028
ČIERNA MOLDAVA – ŠL	2021 – 2030
GEMER	2019 – 2028
HNILEC ŠTÁTNE	2013 – 2022
HRABLE	2013 – 2022
JAHODNÁ	2019 – 2028
KLUKNAVA	2019 – 2028
KOSTOĽANY	2019 – 2028
KOŠICKÁ BELÁ	2019 – 2028
LC GELNICKÉ LESY, S.R.O., GELNICA	2014 – 2023
LC KOJŠOV	2014 – 2023
LC LESY KRÁSNOHORSKÉ PODHRADIE II.	2022 – 2031
LC MALÁ LODINA	2014 – 2023
LC MNÍŠEK NAD HNILCOM	2014 – 2023
LC OBECNÉ LESY VEĽKÝ FOLKMAR, S.R.O.	2014 – 2023
LC PRAKOVCE – ŠTÁTNE	2014 – 2023
LC RUŽÍN	2014 – 2023
LC SMOLNÍCKA OSADA	2014 – 2023
LC ZVYŠOK LHC GELNICA, MNÍŠEK NAD HNILCOM	2014 – 2023
LC ZVYŠOK LHC JABLONOV	2022 – 2031
LC ZVYŠOK LHC KRÁSNOHORSKÉ PODHRADIE	2022 – 2031
LC ZVYŠOK LHC MARGECANY, LODINA, RADATICE	2014 – 2023
LESOPARK	2019 – 2028
LESY BETLIAR I.	2019 – 2028
LESY BUKOVEC	2019 – 2028
LESY CHMINIANSKA NOVÁ VES	2014 – 2023
LESY JASOV SPOL. S R.O.	2022 – 2031
LESY KRÁSNOHORSKÉ PODHRADIE I.	2019 – 2028
LESY MARGECANY – ŠTÁTNE	2014 – 2023
LESY MESTA SPIŠSKÁ NOVÁ VES	2016 – 2025
LESY NA LHC BUKOVEC A OPÁTKA	2019 – 2028
LESY NA LHC KROMPACHY	2018 – 2027
LESY NA LHC MLYNKY	2018 – 2027

LESY NA LHC SOKOL	2019 – 2028
LESY NIŽNÁ SLANÁ I.	2015 – 2024
LESY OBCE NÁLEPKOVO	2013 – 2022
LESY PODSÚĽOVÁ	2019 – 2028
LESY RADATICE	2014 – 2023
LESY RUDŇANY	2016 – 2025
LESY SMIŽANY	2017 – 2026
LESY SMOLNÍK	2013 – 2022
MESTSKÉ LESY DOBŠINÁ	2015 – 2024
MESTSKÉ LESY KROMPACHY	2018 – 2027
MESTSKÉ LESY ROŽŇAVA	2019 – 2028
MESTSKÉ LESY SPIŠSKÉ VLACHY	2019 – 2028
NEŠTÁTNE LESY NA LHC CHMINIANSKA NOVÁ VES	2014 – 2023
NEŠTÁTNE LESY NA LHC RADATICE	2014 – 2023
NIŽNÁ SLANÁ A DOBŠINÁ	2015 – 2024
NIŽNÝ MEDZEV	2022 – 2031
OBEC JASOV	2022 – 2031
OBECNÉ LESY ŠTÓS	2022 – 2031
OBECNÉ LESY ŠVEDLÁR	2013 – 2022
OPÁTKA	2019 – 2028
PERLOVÁ STUDŇA	2022 – 2031
PORÁČ I.	2016 – 2025
PROJEKT KLENOV I.	2018 – 2023
PROJEKT MNÍŠEK NAD HNILCOM I.	2016 – 2023
PROJEKT NÁLEPKOVO I.	2018 – 2022
PROJEKT ZLATÁ IDKA I.	2022 – 2031
PROJEKT ZVÝŠOK NÁLEP., ST.VODA,SMOL.	2018 – 2022
PROJEKT ZVÝŠOK NÁLEP., ST. VODA, SMOL. 2	2019 – 2022
RÍMSKOKATOLÍCKE BISKUPSTVO V ROŽŇAVE	2019 – 2028
SMOLNÍK	2013 – 2022
STARÁ VODA	2013 – 2022
VYŠNÉ SLOVINKY	2018 – 2027
VYŠNÝ MEDZEV	2022 – 2031
ZLATÁ IDKA – ŠL	2022 – 2031
ZVÝŠOK LHC NÁLEPKOVO, STARÁ VODA, SMOLNÍK	2013 – 2022
ZVÝŠOK LHC POPROČ, MEDZEV, ŠTÓS	2022 – 2031
ZVÝŠOK LHC RUDŇANY A SP. NOVÁ VES	2016 – 2025

1.5. Výmera chráneného územia a jeho ochranného pásma

Celková rozloha CHVÚ Volovské vrchy stanovená vyhláškou MŽP SR č. 196/2010 Z. z. je **121 420,65 ha**.

2. PREDMET OCHRANY

2.1. Vymedzenie predmetu ochrany

Účelom vyhlásenia CHVÚ Volovské vrchy je zabezpečenie priaznivého stavu biotopov **25 druhov vtákov európskeho významu** a zabezpečenie ich prežitia a rozmnožovania.

CHVÚ Volovské vrchy sú jedným z 5. najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhov bocian čierny (*Ciconia nigra*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), žlna sivá (*Picus canus*), tesár čierny² (*Dryocopus martius*), muchárik malý² (*Ficedula parva*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*). Pravidelne tu hniezdi viac ako 1 % národnej populácie druhov: výr skalný (*Bubo bubo*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*), hlucháň hôrny² (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), d'ateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), d'ateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), krutohlav hnedý² (*Jynx torquilla*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), orol krikl'avý (*Aquila pomarina*), pôtik kapcavý² (*Aegolius funereus*), kuvičok vrabčí² (*Glaucidium passerinum*), d'ubník trojprstý² (*Picoides tridactylus*), strakoš obyčajný² (*Lanius collurio*). V čase vymedzovania sústavy CHVÚ na Slovensku bolo CHVÚ Volovské vrchy na Slovensku najvýznamnejším územím pre hniezdenie včelára lesného, d'atľa bielochrbtého, muchárika malého, muchárika bielokrkého aj muchára sivého. V CHVÚ Volovské vrchy bola v tom čase zistená v rámci sústavy CHVÚ druhá najvyššia početnosť bociana čierneho, žlny sivej a tesára čierneho v rámci území, kde bol druh predmetom ochrany, tretia najvyššia početnosť v rámci národnej sústavy CHVÚ bola zistená vo Volovských vrchoch u sovy dlhochvostej a strakoša obyčajného a štvrtá najvyššia početnosť u orla krikl'avého. Taktiež v čase vymedzovania sústavy CHVÚ bola v CHVÚ Volovské vrchy zistená 5. najvyššia početnosť pre hniezdenie orla skalného, kuvička vrabčieho, d'ubníka trojprstého a d'atľa prostredného.

2.2. Zhodnotenie stavu predmetu ochrany

Pri zhodnotení stavu predmetu ochrany sa vychádzalo z hodnotenia stavu vtáčích druhov, ktoré sú predmetmi ochrany v jednotlivých CHVÚ na základe **dát z monitoringu hlavne z rokov 2010 – 2015, rokov 2013 – 2014 a následných priebežných pozorovaní a kontrol stavu populácií**. Údaje o početnosti jednotlivých druhov, ktoré sú predmetmi ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, pochádzajú okrem už uvedených zdrojov aj z monitoringu, ktorý je priebežne realizovaný Štátnou ochranou prírody Slovenskej republiky (ŠOP SR), Správou Národného parku Slovenský raj so sídlom s Spišskej Novej Vsi a Správou Národného parku Slovenský kras so sídlom v Brzotíne, ako aj externými mapovateľmi, ornitológmi a ďalšími odborníkmi. Mapovanie je vykonávané v zmysle Metodiky systematického dlhodobého monitoringu vtákov v chránených územiach (ŠOP SR, Banská Bystrica, 2013). Niektoré druhy sú monitorované pravidelne každoročne na všetkých lokalitách (napríklad hlucháň hôrny), niektoré druhy dravcov a sov na vybraných lokalitách a niektoré druhy priebežne.

Pre potreby hodnotenia stavu druhu je potrebné zohľadniť nielen stav populácie, ale aj biotopov a ohrození, preto sa pri hodnotení kritériá populácie, biotopov a ohrození uvádzajú v programe starostlivosti v celom rozsahu. Pre zhodnotenie naplňania programu starostlivosti bude potrebné merať zmeny stavu druhov tými istými kritériami. Definície stavu všetkých predmetov ochrany CHVÚ Volovské vrchy sú v prílohe č. 6.8.

² V Programe starostlivosti o Chránené vtáčie územie Volovské vrchy na roky 2023 – 2052 sú použité názvy druhov vtákov podľa nového názvoslovia a v súlade s vyhláškou Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 170/2021 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Niektoré z nich sú odlišné od názvov druhov uvedených vo vyhláske MŽP SR č. 196/2010 Z. z.

Bocian čierny

Bocian čierny preferuje v CHVÚ Volovské vrchy oblasti s nadmorskou výškou od 400 do 800 m n. m., s ťažiskom výskytu v zapojených a neporušených lesných celkoch najmä bukových a zmiešaných lesov. V podcelku Hnilecké vrchy sa väčšina miestnej populácie bocianov čiernych nachádza v Poráčskej a Lacemberskej doline (5 párov) a 1 pár obsadil najsevernejší výbežok tohto podcelku v k. ú. Kolinovce. V podcelku Zlatý stôl evidujeme v súčasnosti 2 páry a v podcelku Pipitka 1 pár, pričom zotrvanie bocianov čiernych v týchto domovských okrskoch je v budúcnosti neisté kvôli rozsiahlemu odlesňovaniu. V podcelku Kojšovská hoľa v oblasti Petrovej doliny hniezdia 2 páry bocianov čiernych, 1 pár sa nachádza v k. ú. Poproč, v lokalite Počkej a na úbočiach Kobylej hory hniezdia ďalšie 2 páry. Na úbočiach Železného vrchu majú svoje hniezdne okrsky 2 páry a 1 pár sa nachádza vo východnom výbežku podcelku v oblasti Kamenného hrbu. V severnej časti tohto podcelku v k. ú. Kojšov hniezdi 1 pár a vo východnej časti v Črmeľskej doline 1 pár. V orografickom celku Čierna hora evidujeme hniezdenie 3 párov bocianov čiernych. V najsevernejšej časti CHVÚ Volovské vrchy, v orografickom celku Hornádska kotlina, je zaznamenané hniezdenie 2 párov na úbočiach Medvedej hlavy a v lokalite Skalky.

Veľkosť populácie bociana čierneho sa podľa definície stavu (v tab. 1a v prílohe 6.8) hodnotí kategóriou B, priemerný. Rovnako populačný a areálový trend je hodnotený kategóriou B, priemerný priaznivý stav. Podobne aj hodnotenie biotopov je v kategórii B, a to aj v prípade hniezdného aj potravného biotopu. **Populácia bociana čierneho sa v súčasnosti v CHVÚ Volovské vrchy nachádza v priemernom priaznivom stave (kategória B), veľkosť populácie je 20 – 30 párov** (Karaska et al., 2015). Lesné hospodárenie v CHVÚ Volovské vrchy (z hľadiska zachovania priaznivého stavu biotopov a druhov) sa podieľa na vyrušovaní jedincov a párov v období rozmnožovania, degradácii potravných, hniezdných a migračných biotopov. CHVÚ Volovské vrchy boli pri vyhlasovaní siete CHVÚ považované za 2. najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska pre hniezdenie bociana čierneho. **Preto je potrebné minimálne udržať priaznivý stav v kategórii B, priemerný, aj v budúcnosti, resp. postupnou elimináciou negatívnych faktorov, pripravovať podmienky na zmenu priaznivého stavu na kategóriu A, dobrý.**

Osobitné záujmy

Ochrana bociana čierneho je širokou verejnosťou vnímaná ako potrebná, keďže ide o vzácny druh. V prípade jeho ochrany tak nie sú iné priame osobitné záujmy na ochrane a využívaní tohto druhu, ktoré by boli v rozpore s cieľmi jeho ochrany. Ochrana bociana čierneho môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva pri požiadavke na **vytvorenie zón ochrany okolo hniezd** bociana čierneho. Táto situácia je riešiteľná včasnou komunikáciou zainteresovaných subjektov, keďže na väčšine plochy takýchto zón okolo hniezda sa predpokladá časové obmedzenie činnosti. V jadrovej časti týchto zón ochrany okolo hniezda bociana čierneho sa môže uplatniť zákaz činnosti celoročne tak, aby nedošlo k nezvratnému poškodeniu hniezda a miesta rozmnožovania bociana čierneho. Hranice ochrannej zóny sú miestom rozmnožovania bociana čierneho. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL, je potrebné využiť finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

Včelár lesný

Podľa výsledkov mapovania hniezdných lokalít v CHVÚ Volovské vrchy je **včelár lesný** v tomto území pomerne zriedkavým druhom dravca. Hniezdi tu 16 párov a na ďalších 9 lokalitách je tento druh potenciálnym hniezdičom. Celková veľkosť populácie včelára lesného v CHVÚ Volovské vrchy je **40 – 50 hniezdných párov** (Karaska et al. 2015). Včelár obsadzuje v CHVÚ Volovské vrchy najmä listnaté, menej často zmiešané lesy zväčša do nadmorskej výšky 800 m, v blízkosti ktorých, t. j. do 5 km od hniezda, sa nachádzajú otvorené oblasti, lúky, pasienky alebo lesné čistiny. V orografickom podcelku Pipitka boli lokalizované 2 teritória včelára na úbočí Jelenieho vrchu a pri

obci Štós a jedno potenciálne teritórium. V podcelku Kojšovská hoľa sa vyskytujú 4 potvrdené teritória, jedno potenciálne a dve teritória zostali neobsadené. V najjužnejšej časti podcelku Holička sa nachádza jedno teritórium v dubových lesoch. V podcelku Hnilecké vrchy sa dve teritória nachádzajú v jeho najsevernejšej časti pri obci Olcava a jedno teritórium v lokalite Zabučie. V tomto podcelku boli lokalizované ďalšie 4 potenciálne teritória druhu v jeho južnej časti a pri kóte Humence. V orografickom celku Čierna hora bolo zistených 6 teritórií včelára vyskytujúcich sa v bukových, dubových a zmiešaných porastoch a 3 potenciálne teritória. Stav veľkosti populácie, populačného a areálového trendu, veľkosti areálu a potravného biotopu a biotopov dôležitých počas migrácie včelára lesného sa podľa definície stavu (v tab. 2a v prílohe 6.8) hodnotí v kategórii **B, priemerný priaznivý stav**. Priaznivejšie je hodnotenie hniezdneho biotopu, ktorý je hodnotený ako dobrý v kategórii A. Pri stanovovaní kritérií vedeckého návrhu CHVÚ na Slovensku bolo CHVÚ Volovské vrchy definované ako najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska pre hniezdenie tohto druhu. Populácia včelára lesného sa v súčasnosti v CHVÚ Volovské vrchy nachádza v priemernom priaznivom stave (kategória B). Jeho populačná hustota v súčasnosti nedosahuje maximálnu možnú hustotu. S ohľadom na veľkosť územia a potenciálne vhodné hniezdne biotopy pre tento druh by mohlo v CHVÚ Volovské vrchy zahniezdiť rádovo o niekoľko párov až desiatok párov viac oproti súčasnosti. Tento jav je spôsobený najmä stratou hniezdných biotopov v západnej, juhozápadnej a severnej časti CHVÚ Volovské vrchy kvôli veľkoplošnému rozpadu lesných porastov v dôsledku pôsobenia škodlivých činiteľov v lesoch a následnému odstraňovaniu poškodených stromov. V prípade, že dôjde k rozumnému obhospodarovaniu lesa, vytvoreniu nových hniezdných a potravných biotopov, je možné, aby sa populácia včelára lesného v CHVÚ zvýšila a populačný aj areálový trend bol progresívny. Rovnako by sa do priaznivého stavu mohol dostať aj potravný a hniezdny biotop. **Je teda potrebné minimálne udržať aktuálny priemerný priaznivý stav druhu (kategória B), resp. pripravovať podmienky pre to, aby v budúcnosti bolo možné dosiahnuť stav dobrý (kategória A).**

Osobitné záujmy

Ochrana včelára lesného je širokou verejnosťou vnímaná ako potrebná, keďže ide o vzácny druh. V prípade jeho ochrany tak nie sú iné priame osobitné záujmy na ochrane a využívaní tohto druhu, ktoré by boli v rozpore s cieľmi jeho ochrany. Ochrana včelára lesného môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva pri požiadavke na **vytvorenie zón ochrany okolo hniezd** včelára lesného. Táto situácia je riešiteľná včasnou komunikáciou zainteresovaných subjektov, keďže na väčšine plochy takýchto zón okolo hniezda sa predpokladá časové obmedzenie činnosti. V jadrovej časti týchto zón ochrany okolo hniezda včelára lesného sa môže uplatniť zákaz činnosti celoročne tak, aby nedošlo k nezvratnému poškodeniu hniezda a miesta rozmnožovania včelára lesného. Hranice ochrannej zóny sú miestom rozmnožovania včelára lesného. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL, je potrebné využiť finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

Sova dlhochvostá

V CHVÚ Volovské vrchy obýva ihličnaté a zmiešané lesy od 400 až po 1200 m n. m. Druh je rozšírený súvisle na väčšine CHVÚ Volovské vrchy v starších listnatých, zmiešaných a ihličnatých a lesoch s výskytom buka a duba nad 60 rokov. Rozšírená je tiež v starších jedľovo–bukových porastoch. V prevažne ihličnatých porastoch s prevahou smreka je tento druh zriedkavý. Celková veľkosť populácie **sovy dlhochvostej v CHVÚ Volovské vrchy je 130 – 190 hniezdných párov** (Karaska et al., 2015). Sova dlhochvostá je rozšírená v rámci všetkých lesných pozemkov CHVÚ Volovské vrchy, ale nie rovnomerne. Najsúvislejšie je rozšírenie a denzity sú najvyššie v starých listnatých lesoch s prevahou bukov, v nižších polohách aj dubov. Sovy dlhochvosté sa nachádzajú predovšetkým na svahoch a v dolinách južne od hlavného hrebeňa Volovských vrchov v podcelkoch Kojšovská hoľa a Pipitka, ďalej vo východnej a severovýchodnej časti CHVÚ Volovské vrchy v

orografickom celku Čierna hora, aj v severnej časti CHVÚ Volovské vrchy v Galmuskom krase. Denzity sú o niečo nižšie v jedľovo–bukových porastoch a najnižšie sú v porastoch s prevahou smreka v západnej časti CHVÚ Volovské vrchy. V ihličnatých lesoch je druh nehojný až zriedkavý. Odhad početnosti v rokoch 2008 – 2013 je vyšší, ako bol odhad početnosti na tomto území pri vyhlasovaní CHVÚ (120 párov). K tomu prispeli údaje mapovania v rokoch 2010 – 2012 z masívu Kojšovskej hole, ale aj z orografického celku Čierna hora, z Galmusu, masívu Zlatého Stola a Pipitky, ktoré doplnili predchádzajúce poznatky o rozšírení, čiastočne aj o denzitách druhu v CHVÚ Volovské vrchy. V prípade, že sa výrazné odlesnenie, ku ktorému dochádza v dôsledku lykožrútových kalamít po roku 2000 v centrálnej a západnej časti CHVÚ Volovské vrchy týka starších porastov, zhoršuje aj stav hniezdneho biotopu sovy dlhochvostej. Veľkosť populácie sovy dlhochvostej, ako aj populačný trend, veľkosť areálu a areálový trend, sú ohodnotené v **kategórii B, priemerný priaznivý stav** (tab. 3a v prílohe 6.8). Podobne ako u veľkosti areálu a trendov aj hodnotenie hniezdných biotopov, potravného biotopu a biotopov počas zimovania je hodnotené ako priemerný priaznivý stav, teda kategóriou B. Volovské vrchy boli vo vedeckom návrhu považované za 3. najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska pre hniezdenie sovy dlhochvostej. **Je preto potrebné minimálne zachovať súčasný priemerný priaznivý stav (kategória B), resp. pripravovať podmienky pre zlepšenie stavu na dobrý (kategóriu A).**

Osobitné záujmy

V prípade sovy dlhochvostej ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. V prípade nálezu obsadených hniezd je možné žiadať o vytvorenie ochrannej zóny, ide však o menej náročný druh (vzhľadom na šírenie a nárast jej populácie), u ktorého je vytvorením náhradných hniezdných podmienok (v búdkach) možné dostatočne zabezpečiť jej ochranu.

Žlna sivá

Žlna sivá v CHVÚ Volovské vrchy osídľuje listnaté a zmiešané porasty, s ťažiskom výskytu v bukových a zmiešaných bukových lesoch. Vyhýba sa smrekovým porastom v najvyššie položených častiach tohto CHVÚ. V CHVÚ Volovské vrchy bolo zaznamenaných 43 hniezdných párov najmä v orografických podcelkoch Zlatý stôl, Kojšovská hoľa a orografickom celku Čierna hora. V celom CHVÚ sa odhaduje veľkosť populácie druhu na **120 – 180** hniezdných párov (Karaska et al., 2015). Vzhľadom na distribúciu druhu vo vymenovaných častiach CHVÚ Volovské vrchy a existenciu podobného charakteru krajiny v jeho ostatných častiach je možno predpokladať, že obdobne žlna sivá osídľuje aj orografické podcelky Pipitka, Hnilecké vrchy, Holička a orografický celok Hornádska kotlina. V orografickom podcelku Zlatý stôl je druh rozšírený rovnomerne v okolí Stromíša, Súlovej, Vtáčieho vrchu, v okolí Starej vody a Henclovej. Celkovo bolo v tomto podcelku zaznamenaných 19 teritórií druhu. V podcelku Kojšovská hoľa sa v bukových a zmiešaných bukových porastoch v širšom okolí Kojšovskej hole a kóty Kloptaň vyskytuje päť teritórií, dve teritória druhu sú lokalizované v najjužnejšej časti podcelku medzi obcami Medzev a Poproč, kde sa vyskytujú okrem bukových aj dubovo–hrabové a zmiešané dubové lesy, ďalšie dve teritória sa vyskytujú v údolí potoka Humel a tri v lokalite Panského lesa. V orografickom celku Čierna hora je lokalizovaných 7 teritórií druhu. V okolí kóty Pipitka v podcelku Pipitka sú lokalizované 3 teritória druhu a 1 teritórium v podcelku Hnilecké vrchy. Veľkosť areálu a potravný biotop sú hodnotené kategóriou A, t. j. dobrý priaznivý stav. Ostatné ukazovatele populácie a biotopu sú hodnotené kategóriou B, t. j. priemerný priaznivý stav. Aj výsledné **hodnotenie je v kategórii B, priemerný priaznivý stav** (tab. 4a v prílohe 6.8). Populácia žlny sivej sa v súčasnosti v CHVÚ Volovské vrchy nachádza v priemernom priaznivom stave (kategória B), a to v jeho vrchnej hranici. Populačná hustota tohto druhu nie je v súčasnosti v dobrom stave. Je predpoklad, že v CHVÚ Volovské vrchy vzhľadom na existenciu vhodných hniezdných biotopov aj biotopov vhodných na zimovanie zahniezdi v budúcnosti viac párov druhu.

Populácia žlny sivej je v súčasnosti ohrozovaná najmä stratou hniezdných možností, výrubom dutinových stromov s obsadenými dutinami, dokonca s mláďatami v dutinách. V čase prípravy vedeckého návrhu sa predpokladalo, že CHVÚ Volovské vrchy je v rámci Slovenska 2. najvýznamnejším územím pre hniezdenie žlny sivej. Aj mapovanie v rokoch 2011 – 2013 potvrdilo vysokú početnosť druhu v CHVÚ Volovské vrchy a v súčasnosti sa zaraďuje medzi 5 najvýznamnejších území v rámci Slovenska, v ktorých je žlna sivá predmetom ochrany. **Preto je potrebné zachovať populáciu druhu v CHVÚ Volovské vrchy minimálne v súčasnej úrovni – priaznivom stave priemernom (kategória B) a pripravovať podmienky pre dosiahnutia dobrého stavu (kategória A) v budúcnosti.**

Osobitné záujmy

Nakoľko sú d'atle verejnou vnímané celkovo pozitívne, existuje záujem na ochrane týchto druhov. Pri ochrane žlny sivej môžu v CHVÚ Volovské vrchy dôjsť k stretu záujmov v prípade potreby ochrany hniezdných stromov. Nakoľko ide o jednotlivé stromy, sú tieto požiadavky riešiteľné vhodnou a včasnou komunikáciou. Ďalším potenciálnym stretom záujmov sú prípadné požiadavky na ochranu vhodných porastov. Na ich riešenie je možné využiť finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

Tesár čierny

Tesár čierny sa v CHVÚ Volovské vrchy vyskytuje vo všetkých jeho častiach, okrem poľnohospodársky využívaných plôch, pričom preferuje hlavne bukové a zmiešané staré porasty vo veku nad 80 rokov. Jeho teritóriá sú zaznamenané aj v južných a západných častiach CHVÚ Volovské vrchy, v orografických podcelkoch Pipitka, Zlatý stôl a Hnilecké vrchy, aj keď v týchto podcelkoch došlo k rozsiahlemu plošnému odlesneniu. V rámci CHVÚ Volovské vrchy je populačná hustota tesára čierneho najvyššia v starých zachovalých bukových porastoch orografického podcelkov Hnilecké vrchy (min. 62 teritórií) a Kojšovská hoľa (min. 62 teritórií) a relatívne vysoká populačná hustota druhu je zaznamenaná v starých zachovalých porastoch orografických podcelkov Pipitka (min. 42 teritórií) a Zlatý stôl (min. 30 teritórií). V ostatných častiach je druh rozšírený hlavne v porastoch, v ktorých je vyššie zastúpenie buka. Celkovo je v CHVÚ Volovské vrchy zaznamenaných min. **211 hniezdných párov tesára čierneho. Celkový odhad veľkosti populácie podľa Karaska et al. (2015) je 130 – 270 hniezdných párov.** Celkové hodnotenie stavu druhu v CHVÚ Volovské vrchy je v **kategórii B, priemerný priaznivý stav (tab. 5a v prílohe 6.8).** Priaznivejšie hodnotená - stav dobrý (kategória A) je iba veľkosť areálu. Všetky ostatné ukazovatele populácie a biotopu sú hodnotené v kategórii B, vrátane populácie tesára čierneho v CHVÚ Volovské vrchy. Tento jav je spôsobený najmä stratou hniezdných biotopov v západnej, juhozápadnej a severnej časti CHVÚ kvôli veľkoplošnému rozpadu lesných porastov v dôsledku pôsobenia škodlivých činiteľov v lesoch a následnému odstraňovaniu poškodených stromov. V čase prípravy vedeckého návrhu bolo CHVÚ Volovské vrchy považované vzhľadom na značnú rozlohu a vhodné biotopy za 2. až 3. najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska pre hniezdenie tesára čierneho. Vysokú početnosť druhu preukázalo aj mapovanie v rokoch 2011 – 2013, a v súčasnosti je CHVÚ Volovské vrchy považované za 4. najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska z území, kde je tesár čierny predmetom ochrany. **Preto je potrebné minimálne zachovať súčasný stav populácie – priemerný priaznivý (kategória B) a pripraviť podmienky pre budúce zlepšenie na stav dobrý (kategória A).**

Osobitné záujmy

Nakoľko sú d'atle verejnou vnímané celkovo pozitívne, existuje záujem na ochrane týchto druhov nie len v dôsledku toho, že sú predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, ale aj v

dôsledku snahy o zachovanie kultúrneho dedičstva. Pri ochrane tesára čierneho môže v CHVÚ Volovské vrchy potenciálne dôjsť k stretu záujmov z dôvodu potreby ochrany hniezdných stromov. Keďže ide len o jednotlivé stromy, sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou komunikáciou.

Muchárik malý

V CHVÚ Volovské vrchy je celkovo odhadovaná veľkosť hniezdnej populácie na **500 – 1100 hniezdných párov** (Karaska et al., 2015). Druh sa vyskytuje najmä v dolinách pozdĺž vodných tokov a na úbočiach vrchov, v blízkosti ktorých sa nachádzajú mokrade, pričom preferuje staré listnaté lesy vo veku nad 80 rokov. Zriedkavo vystupuje do vyšších polôh, v ktorých sa nenachádzajú podmáčané biotopy. V orografickom podcelku Zlatý stôl bolo zistených 25 teritórií muchárikov malých, ktoré boli sústredené pozdĺž vodných tokov pretekajúcich cez Krátku dolinu a Dlhú dolinu, ďalej v okolí viacerých tokov lokality Gulapalag a v okolí Bystrého potoka. V podcelku Pipitka boli lokalizované 3 teritória v doline Čiernej Moldavy a 2 v južnej časti. V podcelku Kojšovská hoľa bolo zistených 41 teritórií druhu, s ťažiskom výskytu v Perlovej doline, doline Zábava, v okolí Panského lesa, Širokého hrbku, Predného holiska, ako aj v okolí najvyššieho vrchu Kojšovská hoľa, kóty Galmus a Okružla. V podcelku Holička boli zaznamenané 4 teritória okolo vodnej nádrže Bukovec. V podcelku Hnielecké vrchy sa druh vyskytuje v Lacemberskej a Poráčskej doline a v okolí Suchého potoka v južnej časti podcelku, pričom celkovo tu bolo zaznamenaných 17 teritórií. V orografickom celku Čierna hora sa nachádza min. 28 teritórií druhu rovnomerne rozmiestnených najmä v severnej časti celku, v ostatných častiach sa nachádza pozdĺž bezmenných tokov. Celkový stav muchárika malého je hodnotený v **kategórii B, priemerný priaznivý** (tab. 6a v prílohe 6.8). Aj populácia muchárika malého, ktorá je v CHVÚ Volovské vrchy, bola hodnotená v kategórii B. V priebehu niekoľkých rokov v CHVÚ Volovské vrchy sa celkový areál rozšírenia druhu zmenšil, najmä tlakom na navýšenie ťažby v listnatých a zmiešaných lesoch aj pred dosiahnutím rubného veku porastov. Podľa vedeckého návrhu bolo CHVÚ Volovské vrchy najvýznamnejším územím v rámci celého Slovenska pre hniezdenie muchárika malého. Po zhodnotení výsledkov mapovania v rokoch 2011 – 2013 ostáva CHVÚ Volovské vrchy 2. najvýznamnejším územím v rámci Slovenska, hneď po Laboreckej vrchovine. **Preto je potrebné minimálne zachovať priemerný priaznivý stav (kategória B) a pripraviť podmienky na zlepšenie stavu na dobrý (kategória A), a to aj elimináciou pretrvávajúcich negatívnych faktorov pôsobiacich na populáciu.**

Osobitné záujmy

V prípade muchárika malého ako verejnosti neznámeho druhu žiadne osobitné záujmy ochrany nevznikajú. Ochranu muchárika malého je potrebné realizovať prostredníctvom dôslednej ochrany jeho biotopov, najmä požiadavkou na ponechanie starších lesov určitej rozlohy, ako aj na ponechávanie dutinových stromov v porastoch, čo môže zasiahnuť do záujmov lesníctva. Nejde však o vyhlásovanie ochranných pásiem okolo hniezd.

Muchárik bieločrký

Celkovo je veľkosť hniezdných populácie v CHVÚ Volovské vrchy odhadovaná na **3700 – 7300 hniezdných párov** (Karaska et al., 2015). Vzhľadom na podobný charakter krajiny v celom CHVÚ Volovské vrchy je možné predpokladať, že jeho populácia v CHVÚ Volovské vrchy je podstatne vyššia (min. 1 % národnej populácie druhu). Muchárik bieločrký v CHVÚ Volovské vrchy osídľuje najmä staršie (nad 80 rokov) listnaté a zmiešané porasty, s ťažiskom výskytu v bukových, zmiešaných bukových, dubových a zmiešaných dubových lesoch. V orografickom podcelku Kojšovská hoľa bolo zaznamenaných 129 teritórií druhu, pomerne rovnomerne rozmiestnených v jednotlivých dolinách a na úbočiach vrchov. V podcelku Pipitka bolo

lokalizovaných 36 teritórií muchárikov bieločrých na úbočiach Capkovho vrchu, Osadníka, Pipitky, v doline Čiernej Moldavy. V podcelku Zlatý stôl sa druh vyskytuje rovnako na svahoch jednotlivých dolín (najmä Krátka a Dlhá dolina), v okolí Úhornianskeho sedla a Hekerovej. V podcelku Hnilecké vrchy bolo zmapované územie Lacemberskej, Bielovodskej a Poráčskej doliny, kde bolo zaznamenaných 26 teritórií muchárikov. V celom podcelku Holička je rovnomerne rozmiestnených 35 teritórií muchárikov a v orografickom celku Čierna Hora bolo zaznamenaných 58 teritórií. Druh je hodnotený v **kategórii B, priemerný priaznivý stav** (tab. 7a v prílohe 6.8), rovnako aj populácia muchárika bieločrých. Vo vedeckom návrhu navrhovaných CHVÚ bolo CHVÚ Volovské vrchy hodnotené ako najvýznamnejšie územie v rámci Slovenska pre hniezdenie muchárika bieločrých. Vysoká početnosť druhu aj vysoké denzity vo viacerých typoch biotopov boli potvrdené aj počas mapovania v rokoch 2011 – 2013, preto aj v súčasnosti toto územie ostáva ako najvýznamnejšie v rámci Slovenska pre tento druh. Je preto **potrebné minimálne zachovať súčasný priemerný priaznivý stav (kategória B) a pripraviť podmienky na stav dobrý (kategória A) v budúcnosti, elimináciou pretrvávajúcich negatívnych vplyvov na populáciu.**

Osobitné záujmy

V prípade muchárika bieločrých ako verejnosti neznámeho druhu žiadne osobitné záujmy ochrany nevznikajú. Ochranu muchárika bieločrých je potrebné realizovať prostredníctvom dôslednej ochrany jeho biotopov, najmä požiadavkou na ponechanie starších lesov určitej rozlohy, ako aj na ponechávanie dutinových stromov v porastoch, čo môže zasiahnuť do záujmov lesníctva.

Výr skalný

Celková veľkosť populácie výra skalného v CHVÚ Volovské vrchy je **3 – 4 hniezdiace páry**, čo predstavuje 1,9 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (144 – 209) a viac ako 1 % národnej populácie. Najvyššiu hustotu však druh dosahuje v severovýchodnej časti územia v orografickom celku Čierna hora, kde na ploche približne 20 km² môžu hniezdiť v kameňolomoch až 3 páry výrov. Väčšina kameňolomov vhodných pre výra však bola z návrhu CHVÚ vyňatá, okrem kameňolomu Olcava, kde bol zistený výskyt páru výrov. Z prirodzených skalnatých biotopov v severnej časti územia (Ružínsky kras, Galmus), kde by bolo možné predpokladať ďalšie hniezdiská výrov, však chýbajú presnejšie údaje o výskyte druhu. Biotopom sú kameňolomy a prirodzené skalné útvary, ktoré sa nachádzajú najmä v severovýchodnej časti územia v orografickom celku Čierna hora, resp. v severnej časti územia v podcelku Galmus a v blízkosti Slovenského krasu v južnej časti CHVÚ v doline Čremošnej, kde vystupuje na povrch vápencový krasový reliéf. Priamo v CHVÚ Volovské vrchy bol v rámci mapovania v rokoch 2010 – 2012 zistený výskyt výra skalného iba v kameňolome pri Olcave. Ostatné lokality, kde bol potvrdený výskyt v rokoch 2009 – 2014 (kameňolomy pri Ťahanovciach, Malej Vieske, Trebejove) sa nachádzajú tesne za hranicami CHVÚ. Jedna hniezdna lokalita známa z minulosti (kameňolom pri Pillerovom mlyne) bola už v minulosti opustená a výskyt druhu v niektorých starých hniezdiskách známych v minulosti (Lúčka) nebol overený. Výskyt bol zistený v rokoch 1991, 1995 a 2006 aj v areáli bane Bankov pri Košiciach a teritoriálne prejavy samca aj v jej širšom okolí, hniezdenie tu však nebolo preukázané (Pačenovský & Danko, 2014). Vhodné biotopy pre výra skalného sa nachádzajú najmä v severovýchodnej, severnej a južnej časti CHVÚ. Rozloha biotopov vhodných pre výra je vzhľadom k celkovej rozlohe CHVÚ nepatrná, stav mnohých potenciálnych prirodzených skalných biotopov vnútri CHVÚ je uspokojivý, keďže ide o územia zaradené do vyšších stupňov ochrany (napr. NPR Bokšov, NPR Červené skaly). Z hľadiska zabezpečenia prežívania populácie výra by bolo vhodné v budúcnosti preukázať výskyt a sledovať početnosť aj v ďalších potenciálnych oblastiach výskytu v rámci CHVÚ a tiež zabezpečovať aktívne hniezdiská nachádzajúce sa v osobitne nechránenom území v kameňolomoch po obvode CHVÚ.

Kvalita biotopov sa nezmenila, stále existuje možnosť hniezdenia ďalších párov v prirodzených skalných biotopoch CHVÚ, ktoré neboli doteraz pravidelne monitorované. Celkový stav výra

skalného v CHVÚ Volovské vrchy (tab. 8a v prílohe 6.8) je v kategórii B, priemerný priaznivý stav. **Je potrebné minimálne zachovať priemerný priaznivý stav (kategória B) a súčasne, na základe sledovania početnosti aj v ďalších potenciálnych oblastiach výskytu v rámci CHVÚ Volovské vrchy, zabezpečiť ochranu aktívnych hniezdisk nachádzajúcich po obvode CHVÚ Volovské vrchy.**

Osobitné záujmy

Ochrana výra skalného a jeho hniezdisk v CHVÚ Volovské vrchy sa týka najmä kameňolomov, kde už nie sú aktívne využívané dobývacie priestory, preto sa tu ani neočakáva vznik konfliktov a ochrana tohto druhu sa nedotýka iných záujmov verejnosti. Z aktuálne obsadených hniezdisk v CHVÚ je obsadzovaný aktívny kameňolom v Olcave, kde k hniezdeniu výra dochádza aj napriek prebiehajúcej ťažbe.

Orol skalný

V CHVÚ Volovské vrchy je celková početnosť orla skalného **14 hniezdiacich párov**, čo predstavuje 16,1 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (80 – 94) a populačný trend u tohto druhu je dlhodobý stabilný. Je to výrazne vyšší počet párov, ako bol uvádzaný v čase vedeckého návrhu (4 páry). Súvisí to predovšetkým so zlepšením poznatkov o distribúcii jednotlivých párov dôsledkom intenzívneho monitoringu v rokoch 2010 – 2012 a následných priebežných pozorovaní a kontrol stavu populácie. Vyšší počet zistených párov súvisí s tým, že hniezdne teritóriá niektorých párov orlov v minulosti považované za jediné teritórium sú tvorené v niektorých konkrétnych prípadoch v skutočnosti aj dvoma, prípadne tromi hniezdnymi párami. Populácia druhu v CHVÚ Volovské vrchy predstavuje viac ako 1 % národnej populácie. Populácia hniezdiacich párov je skoro rovnomerne rozložená po obvode, aj v centrálnej časti CHVÚ, s výnimkou krajnej juhovýchodnej časti územia. Hniezdnym biotopom orla skalného sú vyššie zalesnené časti celého pohoria, vrátane severnej časti orografického celku Čierna hora a podcelku Galmus. Ide o staršie lesné porasty tvorené prevažne jedľou a smrekom, ktorých zápoj je miestami narušený v dôsledku lesnej ťažby. V r. 2000 – 2018 dochádzalo v CHVÚ Volovské vrchy k vysychaniu porastov s prevahou smreka napadnutých lykožrútom a v mnohých porastoch, najmä v centrálnej a západnej časti CHVÚ Volovské vrchy prebiehalo intenzívne spracovanie náhodných ťažieb. Lesohospodárska činnosť na jednej strane vytvára nové loviská pre orly, na druhej strane však výrazne zhoršuje úspešnosť hniezdenia. Lesné porasty (druh preferuje porasty vo veku nad 80 rokov), v ktorých orly hniezdia sa nachádzajú často v hrebeňových častiach pohoria a väčšinou nejde o zapojené lesné porasty, orly však zahniezdia aj na okrajoch porastov, resp. aj v zvyškoch starých porastov, ktoré ostali po ťažbe. Stav potravných biotopov sa v posledných rokoch pre orly zlepšuje v dôsledku lesohospodárskej činnosti, ktorá vedie k otváraniu celých porastov bývalých súvislých smrečín a jedlín vo vyššie položených hrebeňových častiach pohoria, aj vo svahoch údolí v centrálnej aj okrajovej časti CHVÚ Volovské vrchy. Stav hniezdného biotopu sa naopak v posledných rokoch zhoršil, početnosť - 14 hniezdiacich párov je však vyššia oproti vedeckému návrhu (4 páry). Populácia je dlhodobý stabilná, v posledných rokoch zaznamenáva mierny nárast početnosti. **Celkový stav druhu je hodnotený v kategórii B (tab. 9a v prílohe 6.8). Je potrebné zachovať súčasnú populáciu orla skalného a priemerný priaznivý stav (kategória B) aj vzhľadom na to, že podľa súčasných poznatkov je CHVÚ Volovské vrchy najvýznamnejším územím na Slovensku pre hniezdenie druhu v rámci územia, kde je predmetom ochrany.**

Osobitné záujmy

Ochrana orla skalného je širokou verejnosťou vnímaná ako potrebná, keďže ide o vzácny druh. V prípade jeho ochrany tak nie sú iné priame osobitné záujmy na ochrane a využívaní tohto druhu, ktoré by boli v rozpore s cieľmi jeho ochrany. Ochrana orla skalného môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva pri požiadavke na **vytvorenie zón ochrany okolo hniezd** orla skalného. Táto

situácia je riešiteľná včasnou komunikáciou zainteresovaných subjektov, keďže na väčšine plochy takýchto zón okolo hniezda sa predpokladá časové obmedzenie činnosti. V jadrovej časti týchto zón ochrany okolo hniezda orla skalného sa môže uplatniť zákaz činnosti celoročne tak, aby nedošlo k nezvratnému poškodeniu hniezda a miesta rozmnožovania druhu. Hranice ochrannej zóny sú miestom rozmnožovania orla skalného. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL, je potrebné využiť finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

Tetrov hoľniak

V CHVÚ Volovské vrchy bol tento druh zaznamenaný len jednotlivo. V súčasnosti je na základe dostupných literárnych údajov, priebežne realizovaných pozorovaní a kontrol stavu uvádzaná **veľkosť populácie 0 – 2 volajúce/tokajúce samce** (Karaska et al., 2015). Z r. 2010 – 2011 existujú len 2 záznamy z územia – pozorovania dospelého jedinca a nález trusu, ktorý však nebolo možné jednoznačne priradiť tetrovovi hoľniakovi. Výskyty sa týkali západnej a centrálnej časti hlavného hrebeňa Volovských vrchov, otvorených biotopov lúčneho charakteru. Zistené záznamy naznačujú, že ide len o jednotlivé zálety. Žiadne tokanisko nebolo v čase mapovania zistené a nepredpokladá sa prežívanie trvalej populácie. Nie je možné vylúčiť občasné zálety druhu na územie, avšak tunajšia populácia je považovaná v súčasnosti za vyhynutú. Hoci hrebeňové lúky sa naďalej v CHVÚ Volovské vrchy nachádzajú, takmer chýbajúce údaje o výskyte naznačujú, že tento biotop v súčasnosti hoľniaky už trvale neobývajú. **Celkový stav druhu je hodnotený v kategórii C (tab. 10a v prílohe 6.8). Cieľom je udržanie podmienok pre hniezdenie tetrova hoľniaka na všetkých jeho historických a recentne udávaných lokalitách, resp. zlepšenie súčasného nepriaznivého stavu (kategória C) na úroveň priemerný priaznivý (kategória B).**

Osobitné záujmy

Ochrana tetrova hoľniaka sa stretáva so záujmami poľovného využívania tohto druhu, keďže je v poľovníckej legislatíve zaradený ako poľovná zver. V dôsledku veľmi nízkej početnosti a všeobecného úbytku tohto druhu na Slovensku však v súčasnosti vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 344/2009, ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve v znení neskorších predpisov (ďalej „vyhláška č. 344/2009 Z. z.“) nestanovuje dobu lovu pre hoľniaka a ponecháva tento druh celoročne chránený. V súčasnosti tak ciele ochrany nie sú v rozpore s rámcom poľovníckej legislatívy. Pre ochranu tohto druhu je potrebné znížiť rozsah porastenia nevhodnými drevinami, stromami na miestach jeho výskytu, čo vychádza v ústrety aj dlhodobému poľnohospodárskemu využívaniu územia. Väčším problémom môže byť záujem na rozvoji väčších stredísk cestovného ruchu na miestach jeho výskytu, obzvlášť na zimoviskách, kde rozvoj lyžiarskych stredísk je v priamom rozpore so záujmami ochrany tetrova hoľniaka.

Hlucháň hôrny

V CHVÚ Volovské vrchy sa početnosť odhaduje na **5 – 10 kohútov** (Karaska et al., 2015), čo predstavuje 1,8 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (350 – 480). Mapovaním v r. 2010 – 2013 a následnými priebežnými pozorovaniami a kontrolami stavu populácie bolo zistených 10 záznamov na 6 lokalitách v západnej časti hlavného hrebeňa Volovských vrchov. Populácia je sústredená v najzápadnejšej časti Volovských vrchov rozkladajúcej sa od Zlatého Stola smerom na západ cez Hoľu, Čertovu hoľu, Knolu a Muráň, až po rozhranie so Slovenským rajom. Biotopom hlucháňa sú staré horské ihličnaté lesy, najmä staré smrekové lesy vo výškach okolo 1000 m n. m. Staré smrečiny, resp. staršie lesné porasty s výskytom smreka v tejto nadmorskej výške sa zachovali v PR Muráň, v oblasti Knoly a Veľkej Knoly, v oblasti hrebeňa Súľová (najmä Hoľa a Čertova hoľa), v okolí sedla Volovec, Skaliska a v Starovodskej doline. V Starovodskej doline predstavuje posledný rozsiahlejší komplex nenarušených, resp. málo narušených starých horských lesov najmä ÚEV Starovodské jedliny, v ktorého vrchnej časti sa vyskytuje aj smrek. Tokaniská boli zistené v r.

2010 – 2013 na Knole (2 – 3 kohúty), na Veľkej Knole (2 – 3 kohúty), na Holi (1 – 2 kohúty) a na Zlatom Stole. Okrem zvyškov starých smrečín na hlavnom hrebeni západnej časti Volovských vrchov sú dôležitým komponentom biotopu hlucháňa aj smrekové lesy čučoriedkové s porastmi čučoriedok, ktoré tvoria významnú zložku potravy hlucháňov. Čučoriedkové smrečiny sú rozšírené v úzkom páse pozdĺž hlavného hrebeňa Volovských vrchov od Zlatého Stola smerom na západ až po Knolu a Kráľovu horu na rozhraní so Slovenským rajom, ale aj smerom na východ po Kojšovskú hoľu, kde však prevažujú iba mladšie smrekové porasty. **Celkový stav druhu je hodnotený v kategórii C (tab. 11a v prílohe 6.8). Je preto potrebné prijať opatrenia pre zastavenie poklesu početnosti druhu a pre zlepšenie aktuálneho nepriaznivého stavu na úroveň kategórie B - priemerný priaznivý.**

Osobitné záujmy

Ochrana hlucháňa hôrneho sa stretáva so záujmami poľovného využívania tohto druhu, keďže je v poľovníckej legislatíve zaradený ako poľovná zver. V dôsledku nízkej početnosti a takmer všeobecného úbytku tohto druhu na Slovensku však v súčasnosti vyhláška č. 344/2009 Z. z. nestanovuje dobu lovu pre hlucháňa a ponecháva tento druh celoročne chránený. Je v spoločnom záujme zvýšiť súčasnú kriticky nízku úroveň stavu hlucháňa hôrneho. Ohrozením by bola aj výstavba stredísk cestovného ruchu v biotopoch tohto druhu.

Kľúčovým opatrením je dôsledná ochrana hniezdisk hlucháňa hôrneho a zlepšenie potravných biotopov hlucháňa, čo súvisí s nastaveniami opatrení v lesnom hospodárstve a regulácia početnosti diviacej zveri. Lesné porasty aj nelesné biotopy je potrebné ponechať na prirodzený vývoj, bez usmerňovania a zasahovania do prírodných procesov človekom, vylúčiť akékoľvek lesohospodárske opatrenia (umelá obnova lesa, pestovná činnosť – vyžínanie, plecí rub, prečistky, ochrana proti zveri, ťažba – úmyselná a náhodná). Kalamitné plochy v lesoch ponechať bez ľudského zásahu na prirodzenú sukcesiu. Drevnú hmotu (biomasu) z kalamitných plôch neodstraňovať, ponechať na mieste bez asanácie. Vykonať iba nevyhnutnú údržbu (zabezpečiť prejazdnosť a schodnosť) existujúcich účelových komunikácií. Vylúčiť aplikáciu chemických látok a vylúčiť výstavbu lesných ciest zväžnic a dočasných približovacích liniek. Všetky tieto opatrenia sú uvedené v návrhu zásad opatrení pre ekologicko-funkčný priestor EFP1A – hniezdiská hlucháňa hôrneho (bezzásahový režim). Je potrebné, aby sa na obmedzenia vyplývajúce z bezzásahového režimu aj naďalej využili finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

V potravných biotopoch hlucháňa hôrneho je potrebné zaviesť časové obmedzenia pre vykonávanie jednotlivých lesohospodárskych činností, ako je to uvedené v návrhu zásad opatrení pre EFP1B – potravné biotopy hlucháňa hôrneho (režim časového obmedzenia). Ide o územie, v ktorom je možné hospodárenie v lesoch, ale s prihliadnutím na topické a trofické nároky hlucháňa hôrneho.

Jariabok hôrny

V CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje **300 – 500 hniezdnych párov**, čo predstavuje 10 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (3000 – 5000). Densita populácie dosahuje v optimálnych biotopoch 0,21 – 1 jedinca/km línie v hniezdnom období (apríl – august) a 0,16 – 0,5 jedinca/km línie v mimohniezdnom období (september). Druh sa vyskytuje rovnomerne od nadmorskej výšky 500 m (napr. v doline Suchého potoka pri Mníšku nad Hnilcom) vyššie, až po najvyššie zalesnené hrebene vo výškach 1300 m n. m. (Skalisko) v ihličnatých a zmiešaných, zriedkavejšie aj listnatých porastoch. Preferuje najmä mladšie jedľové a smrekové porasty do 40 r., ale vyskytuje sa aj v starších, prevažne ihličnatých a zmiešaných porastoch, kde tiež preferuje miesta s výskytom mladších stromov, často v členitom teréne s výmolmi, prípadne aj roklinami a skalami. Jariabok je rozšírený na väčšine CHVÚ Volovské vrchy, vyskytuje sa najmä na hlavnom hrebeni Volovských vrchov a v priľahlých dolinách s ich bočnými hrebeňmi, ale aj na vyšších hrebeňoch Čiernej hory, Hnileckých vrchov a Galmusu. Jeho početnosť je nízka, alebo chýba v oblastiach pod hranicou 500 m n. m., teda v dubinách a vo väčšine bučín nižších polôh južných svahov hlavného hrebeňa

aj nižšie položených juhovýchodných bočných hrebeňov Volovských vrchov a Čiernej hory. Počas mapovania v r. 2010 – 2013 bol výskyt jariabka hôrneho zistený na 30 lokalitách a na 10 bodových transektoch. Stav populácie je hodnotený ako stabilný. Rozloha i kvalita biotopov je z hľadiska prežívania populácie jariabka vyhovujúca a je možné hovoriť v posledných rokoch dokonca o miernom zlepšení stavu biotopov. Populácia druhu v CHVÚ Volovské vrchy predstavuje viac ako 1 % národnej populácie. Vzhľadom na súčasné poznatky o početnosti druhu v rámci Slovenska aj v CHVÚ Volovské vrchy, ktorá posúva toto CHVÚ medzi 3 najvýznamnejšie územia na Slovensku pre prežívanie jariabka, **je cieľom zachovať početnosť druhu na aktuálnej úrovni – v kategórii B, priemerný priaznivý stav** (tab. 12a v prílohe 6.8).

Osobitné záujmy

Jariabok hôrny je v súčasnosti klasifikovaný ako poľovná zver s určenou dobou lovu. Krátka doba lovu, počas ktorej je možné loviť len kohúty, a minimálny záujem na love tohto druhu však spôsobuje, že súčasné poľovnícke záujmy nie sú v rozpore s cieľmi ochrany stanovenými pre CHVÚ Volovské vrchy. Je potrebné podporovať vyššie zastúpenie pionierskych drevín pre potreby ochrany jariabka hôrneho.

Prepelica poľná

Početnosť druhu v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **minimálne 80 – 100 volajúcich samcov**, čo predstavuje 2,8 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (2000 – 6000). Maximálne hustoty na lúkach v predhori južných svahov Volovských vrchov pri Hýľove a na hrebeni pohoria západne od Jahodnej boli zistené 0,83 párov/10 ha. V CHVÚ Volovské vrchy je nehojný hniezdič na vhodných lúčnych a poľných biotopoch najmä na úpäti vrchov. Typickým prostredím prepelice poľnej sú otvorené biotopy poľnohospodárskej krajiny, najmä lúky, pasienky obilné alebo d'atelinové polia v predhoriach a bylinné porasty okolo ciest. **Cieľom je udržanie priemerného priaznivého stavu - kategória B** (tab. 13a v prílohe 6.8), **resp. zlepšenie tohto stavu s fluktuáciami v závislosti od počasia.**

Osobitné záujmy

Ochrana prepelice poľnej ako symbolu poľnohospodárskej krajiny je verejným záujmom nielen z dôvodu jej určenia ako predmetu ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, ale aj z dôvodu zachovania kultúrneho dedičstva. Vzhľadom na to, že ide o nenáročný druh, nie je predpoklad vzniku konfliktu s hospodárskym využitím územia z dôvodu požiadavky realizácie špeciálnych opatrení (s výnimkou obmedzenia využívania chemických prípravkov).

Rybárik riečny

V CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje populácia na **12 – 15 hniezdných párov**, čo predstavuje 1,35 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (700 – 1300). Veľkosť populácie bola odhadnutá na základe zmapovania 35 km dlhého úseku rieky Hornád pretínajúcej orografické celky Čierna hora a Volovské vrchy, pričom do tejto dĺžky je započítaná aj časť brehov údolnej nádrže Ružín. Zistená denzita bola potom prepočítaná na celkovú dĺžku tokov Hornád, Hnilec na území orografických celkov Volovské vrchy a Čierna hora. Časť populácie nie je v súčasnosti zahrnutá v CHVÚ Volovské vrchy v dôsledku vylúčenia intravilánov a ich okolia z CHVÚ, čím vypadli aj dlhé podhorské úseky tokov Hornád a Hnilec. Úbytok populácie bol preukázaný sledovaním 6 km úseku Hornádu v okrajovej časti územia poniže obce Kysak (tento úsek rieky nebol začlenený do CHVÚ Volovské vrchy), kde v období 1998 – 2014 nastal výrazný úbytok početnosti o 75 – 100 %. Rybáriky neboli zisťované na sledovanom úseku rieky každoročne, avšak je badať aj zmeny frekvencie výskytu s odstupom času. Frekvencia výskytu v r. 1998 – 2000 bola 15 %, v r. 2007 – 2014 však poklesla na 1,66 %. Na základe tejto pomerne reprezentatívnej kvantitatívnej vzorky je

možné predpokladať, že k podobnému úbytku populácie došlo aj v zvyšnej časti tokov podhorských riek Volovských vrchov a Čiernej hory. Príčiny tohto úbytku nie sú celkom jasné, ale okrem prirodzených faktorov (počasie, zvýšené zrážky, kolísanie hladiny, ktoré spôsobili v niektorých rokoch úbytok až absenciu hniezdiacich párov) mohli zohrávať úlohu aj antropické faktory (znečistenie rieky komunálnym odpadom z obcí, prípadne aj organickým znečistením z polí), ako aj vonkajšie príčiny súvisiace s celkovým úbytkom druhu. Hustota populácie je 1,5 páru – 3 páry/10 km vodných tokov pretínajúcich územie, konkrétne bola stanovená pre príľahlý úsek Hornádu. Hlavnými oblasťami výskytu rybárika riečneho sú podhorské úseky riek Hornád, Hnilec pretekajúce orografickými celkami Volovské vrchy a Čierna hora a brehovú časť údolnej vodnej nádrže Ružín. V monitorovanom úseku Hornádu bol zistený úbytok populácie o viac ako 20 %. Stav biotopov sa v pravidelne monitorovanej časti toku Hornádu mierne zhoršil, **preto je cieľom je zastaviť úbytok druhu, udržať priemerný priaznivý stav - kategória B (tab. 14a v prílohe 6.8) a zlepšiť stav jeho biotopov.**

Osobitné záujmy

Rybárik riečny je verejnosti vďaka svojmu sfarbeniu dobre známy a oblúbený druh, preto ochrana tohto druhu je široko akceptovaná. Vzhľadom na spektrum jeho potravy, ktorou sú drobné rybky, nie je ochrana tohto druhu ani v konflikte so záujmami rybárskeho využívania lokalít. Na druhej strane pestré sfarbenie druhu vyvoláva veľký záujem na fotografovaní tohto druhu. To však môže viesť k nadmernému rušeniu, preto je v tomto prípade potrebné v okolí hniezdisk regulovať rušivé vplyvy, vrátane fotografovania.

Ďateľ bielochrbtý

Početnosť populácie ďatľa bielochrbtého v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **200 – 400 hniezdných párov**, čo predstavuje 7,05 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (Karaska et al. 2015). Druh je rozšírený najmä vo východnej a južnej časti CHVÚ. V mimohniezdnom období sa zdržuje v rovnakých biotopoch ako v dobe hniezdenia. Druh sleduje rozšírenie rozsiahlejších bučín – najmä vo východnej a južnej časti CHVÚ v Čermeľskej doline, v doline Potoky pri Košickej Belej, v okolí priehrady Ružín, v doline Malý a Veľký Ružinok a vo väčšej časti orografického celku Čierna hora, vrátane bukových lesov v okolí Kysaku a Obišoviec, na Holičke, v Opátskej doline a v doline Čierna Moldava. V južnej časti CHVÚ patriaceho do Slovenského krasu je to najmä v lokalitách Zádielska dolina, Borčianska planina, Hlboká dolina, v dolinách severne od Medzeva a v Šugovskej doline. V centrálnej, severnej a západnej časti CHVÚ je jeho výskyt nesúvislý, ostrovčekovitý a viaže sa len na výskyt bukov. Miestami sa nehojne vyskytuje aj v jedľovo–bukových porastoch, známymi lokalitami výskytu sú napríklad planina Galmus, Lacemberská dolina, dolina Bystrého potoka, Starovodská, severné svahy Kojšovskej hole v doline Tokáreň, v doline Zimná voda, v okolí Prakoviec, dolina Peklisko nad Štósom, Vtáčí vrch nad Smolníkom, v doline Veľkého Hutného potoka, Rožňavská dolina, južné svahy Volovca a dolina Súľovského potoka nad Gemerskou Polomou. Hniezdný výskyt je viazaný najmä na bukové lesy vo veku nad 80 rokov v rozmedzí 340 – 1000 m n. m., najčastejšie od 400 do 800 m n. m. a sleduje rozšírenie rozsiahlejších bučín. Sledovaním početnosti sa zistilo, že ďateľ bielochrbtý je v CHVÚ vo vhodných biotopoch druhým najbežnejším ďatľom hneď po ďatľovi veľkom. Lokálne v starých bučinách môže byť vo Volovských vrchoch dokonca v niektorých rokoch vôbec najpočetnejším druhom ďatľa (napr. v januári 2002 v bučinách medzi Kysakom a vrchom Humenec). Na bodovom transekte Čermeľ – Bankov – Kamenný hrb bola frekvencia 5,7 % a dominancia 0 – 0,36 % (za obdobie 1997 – 2011); na bodovom transekte v doline Čierna Moldava bola frekvencia 2,5 % a dominancia 0,3 % (roky 1994 a 1997). Ďateľ bielochrbtý je rozšírený najmä vo východnej a južnej časti CHVÚ, vyskytuje sa hlavne v oblastiach s výskytom bučín. Populácia je sústredená predovšetkým v južnej, východnej a severovýchodnej časti CHVÚ a tiež všade, kde sa vyskytujú v starších porastoch aj buky a odumreté drevo. Populácia druhu je dlhodobou stabilná, kľúčové

biotopy výskytu druhu sa v období za posledných 30 rokov výraznejšie nezmenili. **Aj vzhľadom na mimoriadny význam tohto CHVÚ pre d'atľa bielochrbtého na Slovensku je potrebné udržanie súčasného stavu populácie v kategórii B - priemerný priaznivý stav (tab. 15a v prílohe 6.8). Tiež je nutné pripraviť podmienky pre úspešné prežívanie populácie aj v budúcom období.**

Osobitné záujmy

Vzhľadom na celkovo pozitívne vnímanie d'atľov verejnosťou existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetmi ochrany v CHVÚ, ale aj pre zachovanie kultúrneho dedičstva. Pri ochrane d'atľa bielochrbtého môžu v CHVÚ vzniknúť požiadavky na ochranu hniezdných stromov. Jeho efektívna ochrana môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva, keďže prípade tohto druhu požiadavky na jeho ochranu zahŕňajú ochranu vhodných porastov, ide však zväčša o ochranné lesy.

Ďateľ prostredný

Celkový odhad veľkosti populácie v CHVÚ Volovské vrchy **130 – 270 hniezdných párov** (Karaska et al., 2015). Vyskytuje sa v území predovšetkým na južne orientovaných svahoch v dubových a dubovo–hrabových lesoch vo výškach 300 – 600 m n. m., vzácne aj vyššie, a vo vrbových a jelšových brehových porastoch s výskytom topoľov, rovnako ako v blízkosti dubovo–hrabových lesov. Výsledky sčítaní na líniiach a transektoch naznačujú, že druh dosahuje najvyššiu početnosť v dubovo–hrabových lesoch nižších polôh, približne medzi 400 – 500 m n. m., kde môže byť lokálne najpočetnejším d'atľom alebo druhým najpočetnejším za d'atľom veľkým. V bučinách a v prevažne vrbových brehových porastoch je menej početný až zriedkavý. V dubovo–hrabovom lese v lokalite Girbeš pri Košiciach zistil Pačenovský v r. 2004 denzitu 0,7 páru/10 ha, dominancia v rámci spoločenstva na ploche 100 ha dosahovala 0,87 %. Frekvencia na bodovom transekte Čermel' – Bankov – Kamenný hrb v dubovo–hrabových, bukových a jedľovo–bukových lesoch vo výške 420 – 560 m n. m. dosahovala 8,6 % a dominancia 0,6 % (hodnotené r. 1997 – 2005). Frekvencia na bodovom transekte v brehových porastoch Hornádu medzi Kysakom a Družstevnou pri Hornáde dosahovala 2,5 % a dominancia 0,4 % (hodnotené r. 1998 – 2005). Rozšírenie druhu sa v CHVÚ obmedzuje na dubové, dubovo–bukové lesy, zriedkavejšie aj nižšie položené bučiny prevažne južnej expozície a na vrbové a jelšové brehové porasty v údoliach riek. V mimohniezdnom období sa zdržuje v obdobných biotopoch ako v čase hniezdenia, ale pomerne často vystupuje aj do vyšších polôh, výnimočne až do výšok 900 a 1000 m n. m. **Ďateľ prostredný vykazuje v tomto území za posledné roky stabilný populačný trend a stav jeho biotopu je tiež vyhovujúci. Cieľom je udržanie priemerného priaznivého stavu - kategórie B (tab. 16a v prílohe 6.8), resp. zlepšenie tohto stavu.**

Osobitné záujmy

Nakoľko sú d'atle verejnosťou vnímané pozitívne, existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, ale aj v dôsledku snahy o zachovanie kultúrneho dedičstva. Pri ochrane d'atľa prostredného môžu v CHVÚ Volovské vrchy vzniknúť nepriamo stretý záujmov pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Keďže ide len o jednotlivé stromy, sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou komunikáciou. V prípade ochrany tohto druhu je požiadavka na dostatok porastov, resp. častí porastov, najmä starých porastov s prevahou duba vo veku nad 80 r. V tomto prípade sa vyžaduje, resp. odporúča, ponechať určité percento takýchto porastov. Pre druh je tiež dôležité ponechanie mŕtveho dreva v lese, čo je pre d'atľa bielochrbtého osobitne významné vzhľadom na jeho špecifické ekologické nároky. Niektoré porasty, ktorých sa toto opatrenie týka, sú už dnes súčasťou vyšších stupňov ochrany sústavy chránených území.

Krutohlav hnedý

Početnosť populácie krutohlava hnedého v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **150 – 350 hniezdných párov**, čo predstavuje 9,7 % slovenskej populácie (3000 – 3600). Density na sčítacích bodových transektoch sú veľmi nízke. Prepočtom zistených denzit z mapovania v r. 2010 – 2012 na plochu potenciálne vhodných biotopov vychádza odhad počtu párov na 150 – 350 hniezdných párov (Karaska et al., 2015). Krutohlav hnedý obýva nelesné biotopy, ako aj teplomilné krovinaté svahy, záhrady, aj okraje teplomilných listnatých lesov, najmä dubové a dubovohrabové. Areál výskytu sa obmedzuje na južnú časť územia, kam preniká zo Slovenského krasu. Vo východnej časti územia sa zistil iba v údolí Hornádu, odkiaľ preniká mimo intravilánov obcí len zriedka do okrajových lesných biotopov. Vyskytuje sa po obvode CHVÚ v nižších polohách a na úpätí vrchov kde vystupuje do výšky 580 m n. m., zriedkavo sa vyskytuje aj vo vrbovo–topoľových brehových porastoch. Vyskytuje sa v nižších polohách v južnej a východnej časti CHVÚ, ďalej sa vyskytuje aj v Hornádskej kotline (napr. Spišské Vlachy, Richnava), ani tu však nevystupuje do vyšších polôh ani nevníka hlbšie do lesných porastov. Údoliami riek preniká aj hlboko medzi vrchy, napr. Ružín (údolím Hornádu), Stará Voda (údolím Hnilca), ani tu však nevystupuje vyššie ako do nadmorskej výšky 530 m. Krutohlav hnedý vykazuje v tomto území za posledné roky stabilný populačný trend a stav jeho biotopu je tiež vyhovujúci. **Cieľom je minimálne udržanie priemerného priaznivého stavu - kategória B (tab. 17a v prílohe 6.8), resp. zlepšenie tohto stavu.**

Osobitné záujmy

Nakoľko sú d'atle verejnosťou vnímané celkovo pozitívne, existuje záujem na ochrane týchto druhov nie len v dôsledku toho, že sú predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, ale aj v dôsledku snahy o zachovanie kultúrneho dedičstva. Pri ochrane krutohlava môžu v CHVÚ Volovské vrchy vzniknúť nepriamo strety záujmov pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Vzhľadom na to, že ide len o jednotlivé stromy, sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou komunikáciou. V prípade ochrany tohto druhu je požiadavka na dostatok porastov, resp. častí porastov t. j. okrajových častí všetkých lesov vhodného zloženia v južných svahoch, aj vo východnej časti územia a predovšetkým v nižšie položených častiach CHVÚ. Rovnako je potrebná ochrana nelesnej drevinovej zelene, napríklad brehových porastov riek a potokov a podobných drevinných nelesných biotopov.

Penica jarabá

Početnosť populácie penice jarabej v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **50 – 80 hniezdných párov (Karaska et al., 2015)**. Je to druh otvorených nelesných biotopov a vyskytuje sa len po okrajoch územia v údoliach riek a na úpätí vrchov. Penica jarabá sa v tomto CHVÚ vyhýba súvisle zalesneným oblastiam, obľubuje krovinový s výskytom šípky a trnky prerastené černičím. Je sprievodným druhom strakoša obyčajného, v CHVÚ Volovské vrchy je však menej rozšírená ako strakoš. Na bodovom transekte v krovinových biotopoch v prevažne vrbových brehových porastoch Hornádu medzi Kysakom a Družstevnou dosahovali hodnoty frekvencie v r. 1998 – 2014 1,42 % a dominancie 0,13 %. Druh je tu zriedkavý v krovinách nadväzujúcich na brehové porasty, resp. na okolité otvorené poľnohospodárske biotopy. Vyskytuje sa v nižšie položených otvorených biotopoch v okrajovej časti CHVÚ, najmä v južne orientovaných svahoch v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ Volovské vrchy, v iných častiach územia je druh veľmi zriedkavý. Stav biotopov je dobrý, úbytok populácie nebol zistený. **Cieľom je udržanie stavu súčasnej populácie priemerný priaznivý stav - kategória B (tab. 18a v prílohe 6.8) a udržanie biotopu druhu v dobrom stave aj naďalej.**

Osobitné záujmy

V prípade penice jarabej ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem súvisiaci s jej ochranou. Nepriamo však môžu vznikať stretы záujmov pri požiadavkách na ponechanie dostatočnej rozlohy hniezdných biotopov, t. j. krovín na ornej pôde, ktorých ponechanie v doterajšom Programe rozvoja vidieka SR znižovalo dotácie pre dotknutých poľnohospodárov.

Hrdlička poľná

Početnosť populácie hrdličky poľnej v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **400 – 500 hniezdných párov**, čo predstavuje až 5,6 % slovenskej populácie (4000 – 8000). Hrdlička poľná v tomto CHVÚ obýva okraje listnatých lesov, preferuje južne exponované svahy a nižšie položené zalesnené hrebene s lúkami, vyskytuje sa aj v brehových porastoch riek v údoliach a v nelesných biotopoch, ako napr. pásy krovín v otvorenej poľnohospodárskej krajine, či v sprievodnej drevinnej vegetácii pozdĺž brehov potokov. Najvyššie vystupuje na hlavnom hrebene Volovských vrchov až do výšky 900 m n. m., v biotope riedkych lesov prerušovaných lúkami. V údolí Hornádu v prevažne vrbových brehových porastoch bola zistená výrazne nižšia početnosť ako v riedkych listnatých lesoch. Druh sa vyskytuje najmä v južnej a východnej časti CHVÚ vyznačujúcej sa miernejšími klimatickými danosťami, teda v časti územia s výskytom listnatých lesov a vhodných nelesných biotopov v otvorenej krajine aj v teplejších údoliach riek. Oblasť výskytu v CHVÚ Volovské vrchy zahŕňajú svahy južne od hlavného hrebeňa Volovských vrchov od Košíc až po Kojšovskú hoľu, lesy podcelku Holička, hrebeňové porasty celku Čierna hora vrátane jeho severnej časti v okolí Klenova aj južnej časti v okolí Kluknavy, priľahlé časti údolia Hornádu, Čermeľské údolie, aj niektoré ďalšie údolia riek v rámci CHVÚ. **Cieľom je udržanie súčasnej početnosti, zachovanie priemerného priaznivého stavu - kategória B (tab. 19a v prílohe 6.8) a zabráneniu úbytku druhu prostredníctvom realizácie navrhovaných opatrení pre EFP3.** Predpokladá sa, že minimálne časť príčin úbytku druhu patrí medzi externé príčiny presahujúce rámec CHVÚ Volovské vrchy.

Osobitné záujmy

V prípade hrdličky poľnej ako málo známeho druhu, ktorý nie je poľovnícky využívaný, vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však môžu vznikať stretы záujmov pri požiadavkách na ponechanie dostatočnej rozlohy hniezdných biotopov, t.j. drevín na ornej pôde, ktorých ponechanie však zároveň v minulosti znižovalo dotácie pre dotknutých poľnohospodárov. Taktiež môžu vznikať stretы záujmov pri opatreniach zameraných na ochranu biotopu hrdličky poľnej v drevinných brehových porastoch pozdĺž tokov a zásahoch vodohospodárskych subjektov. Tieto konflikty je potrebné riešiť citlivo, aj s ohľadom na celkovú ohrozenosť druhu.

Muchár sivý

Početnosť populácie muchára sivého v CHVÚ Volovské vrchy sa odhaduje na **1000 – 1500 hniezdných párov**, čo predstavuje až 12,5 % zo slovenskej populácie druhu (8800 – 12 000). V CHVÚ Volovské vrchy hniezdi viac ako 1 % hniezdiacej populácie na Slovensku. Cieľovým mapovaním v r. 2010 – 2013 boli zistené maximálne denzity 0,64 páru/10 ha (Karaska et al., 2014). Muchár sivý má v CHVÚ Volovské vrchy zaujímavé rozšírenie, ktoré nie je súvislé, ale sleduje údolia riek, nižšie položené hrebene, okraje lesov, druh obýva aj niektoré nelesné biotopy s výskytom stromov. Najtypickejší je jeho výskyt v brehových porastoch riek, so zvyšujúcim sa zápojom v lesných porastoch jeho početnosť klesá a zdá sa, že v silne zapojených porastoch sa pravdepodobne nevyskytuje. Preferuje najmä okraje lesov, brehové porasty tokov v údoliach a vystupuje aj na hrebene hôr, kde obýva okrajové časti lesov. Oblubuje aj lesné čistiny, rozhranie otvorených plôch a lesa, vyhýba sa však zapojeným lesným porastom. Z údolí riek nevystupuje

príliš vysoko na hrebene, asi len do výšky 850 – 900 m n. m., vo väčších nadmorských výškach je zriedkavý. Zdá sa, že druh dreviny v poraste nezohráva príliš dôležitú úlohu pri výbere jeho biotopu. Vyskytuje sa aj v nelesných biotopoch, v intravilánoch, parkoch a záhradách. Areál druhu v CHVÚ Volovské vrchy je ostrovčekovitý v rámci mozaikovitých väčších aj menších nesúvislých plôšok takmer po celom CHVÚ. Populácia je hodnotená ako stabilná. Stav biotopov je dobrý, vyhovujúci. Celkové rozšírenie, početnosť druhu a jeho ekologické nároky sú na Slovensku stále málo známe. Pre Slovensko sa v súčasnosti uvádzajú najvyššie odhady početnosti pre tento druh práve v CHVÚ Volovské vrchy. **Vzhľadom na mimoriadny význam tohto CHVÚ pre prežívanie populácie muchára sivého v rámci Slovenska je potrebné udržať populáciu na súčasnej úrovni priemerný priaznivý stav -kategória B (tab. 20a v prílohe 6.8).**

Osobitné záujmy

V prípade muchára sivého ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem týkajúci sa jeho ochrany. Nepriamo však ochrana muchára sivého môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie však väčšinou súvisia s ochranou hniezdných stromov, preto je potenciálny konflikt minimálny a riešiteľný vhodnou komunikáciou. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu porastov, ktoré vyhovujú jeho ekologickým požiadavkám. Niektoré porasty sú už dnes súčasťou vyšších stupňov ochrany národnej sústavy chránených území, preto tento konflikt nie je v území v prípade ochrany muchára sivého hodnotený ako významný. Rovnako je potrebné zachovať stromovú vegetáciu na hniezdiskách muchára sivého priamo v intravilánoch obcí.

Orol krikľavý

V CHVÚ Volovské vrchy orol krikľavý obýva najmä jeho okrajové časti, ktoré nadväzujú na severe územia na otvorené plochy Hornádskej a na juhovýchode Košickej kotliny, v nadmorskej výške od 230 do 900 m. Centrálnym častiam CHVÚ v nadmorskej výške nad 1000 m sa vyhýba. Veľmi nízka denzita populácie je aj v centrálnej časti územia v oblasti Hnileckej doliny (1 – 2 páry) z dôvodu nedostatočnej plochy vhodných lovísk. Celková veľkosť populácie orla krikľavého je v súčasnosti na **10 – 12 hniezdných párov**. Populácia tohto druhu je rozmiestnená v predhorí, ktoré ohraničuje južnú, juhovýchodnú a východnú časť CHVÚ. Hniezdna populácia zaznamenala za posledných 20 rokov výrazne klesajúci trend a to až o cca 50 %. Z pôvodnej veľkosti hniezdnej populácie cca 26 párov sa polovica párov z územia vytratila, a to najmä zo severnej časti územia z dôvodu fragmentácie lesných porastov v hniezdných biotopoch, ako aj z dôvodu medzidruhovej konkurencie s orlom skalným. Hniezdnym biotopom sú hlavne ihličnaté lesy – porasty smreka na západe a porasty jedle v centrálnej časti, zmiešané lesy – bukové a dubové porasty s prímесou borovice lesnej, hrabu a jelše v južnej časti a listnaté lesy – bukové porasty na východe územia, ktoré spolu tvoria približne 70 % výmery CHVÚ. Dôležitým predpokladom pre hniezdenie je prítomnosť starších lesných porastov nad 80 r. s vhodnou vertikálnou porastovou štruktúrou, umožňujúcou formovanie hlbokých korún a s prirodzeným drevinovým zložením, ktoré orlom poskytujú vhodné možnosti na stavbu hniezd, prípadne ponúkajú hniezda postavené inými druhmi (napr. myšiak hôrny, jastrab veľký, včelár lesný, bocian čierny). Hniezdne biotopy sú situované predovšetkým v hospodárskych lesoch. Hniezda sú umiestnené na rôznych stromoch, najčastejšie na jedli, buku a borovici lesnej, menej často na smreku, dube, jelši a smrekovci. V zmiešaných lesoch orol krikľavý uprednostňuje hniezda na ihličnatých stromoch. Pri obnove lesných porastov, ktoré tvoria hniezdný biotop v CHVÚ, sa uplatňuje najmä podrastový hospodársky spôsob (jeho veľkoplošná a maloplošná forma). Potravné biotopy jednotlivých párov orlov krikľavých sa nachádzajú prevažne mimo hraníc CHVÚ. Poľnohospodárska pôda zaberá cca 12 % výmery CHVÚ, ale vzhľadom na absenciu párov môže využívať asi polovicu tejto výmery. Poľnohospodársku pôdu v CHVÚ tvoria hlavne trvalé trávne porasty (lúky a pasienky 12 %) orná

pôda (3 %) a v malej miere aj sady (3 %). Obhospodarovanie poľnohospodárskej pôdy v CHVÚ je zamerané prevažne na chov hovädzieho dobytku a oviec.

V CHVÚ sa nachádzajú konštrukcie 22 kV elektrických vedení, pričom 50 – 60 % celkovej dĺžky je v súčasnosti ošetrovaných chráničkami.

Všetky parametre populačného kritéria po vyhodnotení vykazujú nepriaznivé hodnoty (kategória C), rovnako ako parametre pre hniezdne biotopy. Priemerné hodnoty vykazujú len parametre potravných a migračných biotopov (kategória B), celkovo sú však všetky ostatné kritériá, ako veľkosť populácie, populačný trend, areálový trend, medzidruhová interakcia, produktivita populácie, celistvosť hniezdného biotopu, ako aj hniezdny biotop hodnotené v kategórii C, nepriaznivý stav. **Celkový stav je tiež hodnotený ako nepriaznivý - kategória C (tab. 21a v prílohe 6.8). Vzhľadom na uvedené skutočnosti je cieľom prijať radikálne opatrenia na dosiahnutie aspoň priemerného priaznivého stavu - kategória B.**

Osobitné záujmy

Ochrana orla krikľavého je širokou verejnosťou vnímaná ako potrebná, keďže ide o vzácny druh. V prípade jeho ochrany tak nie sú iné priame osobitné záujmy na ochrane a využívaní tohto druhu, ktoré by boli v rozpore s cieľmi jeho ochrany. Ochrana orla krikľavého môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva pri požiadavke na **vytvorenie zón ochrany okolo hniezd krikľavého**. Táto situácia je riešiteľná včasnou komunikáciou zainteresovaných subjektov, keďže na väčšine plochy takýchto zón okolo hniezda sa prepokladá časové obmedzenie činnosti. V jadrovej časti týchto zón ochrany okolo hniezda orla krikľavého sa môže uplatniť zákaz činnosti celoročne tak, aby nedošlo k nezvratnému poškodeniu hniezda a miesta rozmnožovania bociana čierneho. Hranice ochrannej zóny sú miestom rozmnožovania orla krikľavého. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL, je potrebné využiť finančné nástroje podľa § 61 zákona č. 543/2002 Z. z.

Pôtik kapcavý

Celková veľkosť populácie pôtika kapcavého v CHVÚ Volovské vrchy je **130 – 180 hniezdných párov**. Z výsledkov monitoringu v r. 2010 – 2012 a následných priebežných pozorovaní a kontrol stavu populácie bolo zistených v troch podrobnejšie zmapovaných rozsiahlejších oblastiach v severnej a v centrálnej časti pohoria vyše 60 teritoriálnych samcov. Pomerne vysoké počty zistených teritoriálnych samcov 3 roky po sebe z troch rozličných území v rámci CHVÚ naznačujú, že predchádzajúce odhady početnosti pre toto CHVÚ boli zrejme podhodnotené. Hlavné biotopy výskytu sú horské ihličnaté a zmiešané lesy od 400 m n. m. do 1200 m n. m., vzácne aj bučiny s úplne malými skupinami smrekov (jedlí). Dôležitým faktorom pre hniezdny biotop druhu je výskyt vhodných dutín, najmä po tesároch čiernych v starých lesných porastoch nad 80 r. vhodného druhového zloženia (jedľa–buk, jedľa, smrek, smrek–buk). Veľkosť areálu druhu v dôsledku veľkoplošného rozpadu smrekových porastov vplyvom pôsobenia škodlivých činiteľov v lese poklesla o viac ako 10 %, takže v súčasnosti je stav jeho biotopov nepriaznivý, hoci samotná početnosť populácie narástla oproti pôvodnému stavu z r. 2000 – 2003 o cca 40 – 70 párov (Gúgh et al., 2015). U pôtika kapcavého bolo v CHVÚ Volovské vrchy hodnotené iba jedno kritérium populácie v kategórii A – dobrý, potravný biotop aj populačný trend bol hodnotený ako priemerný, priaznivý (B) a areálový trend, aj hniezdny biotop v **kategórii C – nepriaznivý**. **Aj celkový stav druhu v CHVÚ je hodnotený ako C – nepriaznivý**. Súčasný odhad početnosti hniezdiacej populácie (130 – 180 párov) je vyšší ako bol predpokladaný východiskový počet pri vyhlásovaní CHVÚ (100). Vyššia početnosť je výsledkom intenzívnejšieho monitoringu v posledných rokoch, najmä v r. 2010 – 2012 a vytvorením lepších potravných možností. Početnosť radí druh do kategórie priaznivého stavu A, avšak ostatné ukazovatele, ako negatívny areálový trend a nepriaznivý stav biotopov zaraďujú druh **celkove až do nepriaznivého stavu (kategória C)**. **Je preto potrebné nielen minimálne zachovať súčasnú početnosť populácie, ale aj prostredníctvom realizácie**

navrhovaných opatrení v EFP2 vytvoriť podmienky pre zlepšenie stavu biotopu druhu, aspoň na priemerný priaznivý stav – kategória B (tab. 22a v prílohe 6.8).

Osobitné záujmy

V prípade pôtika kapcavého ako verejnosti neznámeho druhu neexistuje žiadny iný osobitný záujem týkajúci sa jeho ochrany. Nepriamo však ochrana pôtika kapcavého môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie sa však väčšinou týkajú len ochrany hniezdných stromov, preto potenciálny konflikt je minimálny a riešiteľný vhodnou komunikáciou či vymedzením ochrannej zóny.

Kuvičok vrabčí

V rámci CHVÚ Volovské vrchy obýva kuvičok vrabčí najmä východnú, centrálnu, severovýchodnú, severnú a západnú časť územia. Najmenej je rozšírený v južnej časti CHVÚ, kde miestami chýba (v čistých listnatých porastoch – bučiny, dubiny, dubové hrabiny) alebo sa vyskytuje ostrovčekovito. Oproti pôvodnému odhadu počtu párov hniezdiacich na tomto území pri vyhlásení CHVÚ (160 párov) je možné predpokladať mierny úbytok početnosti v dôsledku výrazného odlesnenia najmä smrekových porastov v severozápadnej časti CHVÚ. Súčasná veľkosť populácie kuvička vrabčieho je **130 – 155 hniezdných párov v CHVÚ Volovské vrchy** (Karaska et al., 2015). Najvyššie denzity dosahuje v centrálnej časti CHVÚ, najmä v dolinách Starovodská, Lacemberská, Čierna Moldava, rovnako však aj inde vo vhodných biotopoch. Nižšie denzity dosahuje v severnej časti orografického celku Čierna hora (severovýchodná časť CHVÚ) a v južných svahoch hlavného hrebeňa Volovských vrchov, kde rastú prevažne listnaté lesy, ktoré sú pre kuvička vrabčieho menej vhodné a rozšírenie druhu je tu ostrovčekovité, na niektorých lokalitách chýba. V CHVÚ Volovské vrchy obýva ihličnaté a zmiešané lesy od 400 m až po 1250 m n. m. Je rozšírený súvisle vo väčšine CHVÚ Volovské vrchy v starších ihličnatých a zmiešaných lesoch s výskytom smreka a jedle, aj v starších jedľovobukových porastoch. Dôležitým faktorom pre hniezdny biotop je dostatok dutín po d'atľoch v starých (nad 80 r.) jedľovobukových, jedľových alebo smrekových lesoch. V zmiešaných lesoch obvykle vyžaduje druh prítomnosť aspoň 30 % zastúpenia ihličnatých drevín. Dôležitým faktorom je aj rôznorodosť porastu, popri starých porastoch druh vyžaduje aj mladiny vo veku do 30 r., najčastejšie ihličnaté. Potravný biotop charakterizujú otvorené plochy v poraste – lesné lúky, menšie rúbane. Významná je aj prítomnosť stojatej alebo tečúcej vody v hniezdnom teritóriu.

Ako nepriaznivý (kategória C) je v CHVÚ Volovské vrchy vyhodnotený iba areálový trend. Ostatné kategórie, ako veľkosť populácie, populačný trend, hniezdny biotop a potravný biotop, sú hodnotené v priemernom, priaznivom stave. Aj celkový stav druhu je hodnotený ako **priemerný, priaznivý (kategória B)**, rovnako aj stav populácie.

Veľkosť populácie kuvička vrabčieho v CHVÚ Volovské vrchy bola v čase vytvárania sústavy CHVÚ v rámci Slovenska približne 5. najvyššia zo siete navrhovaných CHVÚ. Vysoký stav populácie bol potvrdený aj v súčasnosti, pričom viaceré CHVÚ na Slovensku (napr. Tatry, Nízke Tatry) zaznamenali výrazné úbytky početnosti. Vzhľadom na význam populácie tohto druhu v CHVÚ Volovské vrchy je **cieľom udržať priaznivý stav – kategória B (tab. 23a v prílohe 6.8), resp. vytvoriť podmienky na zlepšenie stavu na dobrý (kategória A).**

Osobitné záujmy

Ochrana kuvička vrabčieho môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie sa však väčšinou týkajú len ochrany hniezdných stromov, preto potenciálny konflikt je minimálny a riešiteľný vhodnou komunikáciou či vymedzením ochrannej zóny.

Ďubník trojprstý

Ďubník trojprstý v CHVÚ Volovské vrchy osídľuje najmä oblasti s nadmorskou výškou nad 650 m, pričom vystupuje aj do nadmorskej výšky 1200 m (na úbočiach Kojšovskej hole) a 1300 m (v okolí Zlatého stola). Preferuje najmä smrekové porasty s množstvom odumierajúcich alebo suchých stojacich stromov, ale vyskytuje sa aj v zmiešaných lesoch s prímесou smreka, borovice a jedle. Populácia druhu sa v CHVÚ Volovské vrchy nachádza v priemernom priaznivom stave (kategória B). Nepriaznivo je hodnotený areálový trend a biotop (kategória C). Všetky ostatné kritériá hodnotenia, ako populačná hustota, veľkosť populácie, lokálna populačná hustota, populačný trend, veľkosť areálu, hniezdny a potravný biotop, sú vyhodnotené v kategórii B – priemerný priaznivý stav. Populácia d'ubníka trojprstého sa v CHVÚ odhaduje **na 120 – 180 párov a druh sa v súčasnosti nachádza v priemernom priaznivom stave (kategória B)**. V rámci Slovenska populácia druhu zaberá 5. miesto medzi CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Aj keď v čase vyhlasovania CHVÚ nebol d'ubník trojprstý zaradený medzi kritériové druhy, iba medzi 1 % druhy, význam zachovania populácie v CHVÚ Volovské vrchy je vzhľadom na jej celkový význam v rámci Slovenska mimoriadny. **Cieľom je zachovanie populácie v priemernom priaznivom stave, kategórii B (tab. 24a v prílohe 6.8) a prostredníctvom opatrení pre druh v EFP2 vytvoriť podmienky pre zlepšenie stavu jeho biotopu.**

Osobitné záujmy

V prípade d'ubníka trojprstého ako verejnosti neznámeho druhu neexistuje žiadny iný osobitný záujem týkajúci sa jeho ochrany. Ochrana d'ubníka trojprstého môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva a to pri požiadavke na ponechanie hniezdných stromov, čo však nemusí viesť ku väčšiemu konfliktu.

Strakoš obyčajný

Hniezdne rozšírenie druhu v CHVÚ mozaikovitý charakter. Vyskytuje sa zväčša na okraji lesných pozemkov, ktoré majú typický lúčny alebo pasienkový charakter s krovínami v CHVÚ Volovské vrchy. Vo vnútri CHVÚ sa tiež nachádza v otvorených biotopoch s krovitou vegetáciou v povodiach Hornádu a Hnilca. Priaznivý stav druhu v spodnej časti kategórie B (priemerný) je výsledkom viacerých faktorov. Zásadný vplyv malo vylúčenie intravilánov a ornej pôdy z okolia obcí z návrhu vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z. z. Chýbajúce ciele mapovanie druhu má za následok slabé poznatky o jeho celoplošnom rozšírení a hniezdnej hustote z územia. Kým hniezdny, potravný aj migračný biotop sú hodnotené kategóriou C – nevyhovujúci, populačný trend je hodnotený ako priaznivý – kategória B, veľkosť areálu aj areálový trend sú hodnotené v kategórii dobrý – A. Výsledný stav je priemerný, priaznivý – B. Početnosť strakoša obyčajného sa v CHVÚ Volovské vrchy odhaduje na **1200 – 2400 párov**, čo je v rámci Slovenska tretí najvyšší odhad veľkosti populácie po CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Laborecká vrchovina. Osídlenie sekundárnych biotopov po odstránení stromov na veľkých plochách lesných pozemkov bude mať len dočasný charakter. **Cieľový stav druhu je udržanie súčasného priemerného priaznivého stavu - kategória B (tab. 25a v prílohe 6.8) a v realizácii navrhovaných opatrení pre EFP3 na zabezpečenie vhodného stavu biotopov v otvorenej krajine s kroviskami.**

Osobitné záujmy

V prípade strakoša obyčajného ako verejnosti neznámeho druhu neexistuje žiadny iný osobitný záujem týkajúci sa jeho ochrany. Nepriamo však môžu vznikať konflikty pri požiadavkách na ponechanie dostatočnej rozlohy hniezdných biotopov, t. j. krovín na ornej pôde, ktorých ponechanie znižuje dotácie pre dotknutých poľnohospodárov.

2.3. Faktory ovplyvňujúce stav predmetu ochrany

Vnútorne prírodné faktory

Vnútornými prírodnými faktormi, ktoré negatívne vplyvajú na populácie druhov orol krikl'avý a orol skalný, včelár lesný, prepelica poľná, a na plnenie dlhodobých cieľov č. 1 a 2, je **sukcesia**. Najmä v stredných polohách dochádza k opúšťaniu pôdy a jej následnému zarastaniu lesom, ktorý následne nie je vhodný napr. ako lovisko pre orla krikl'avého. Minimalizovanie takéhoto vplyvu sukcesie vyžaduje efektívnejšie motivovanie poľnohospodárov k udržaniu hospodárenia na pôde vhodným nastavením dotácií. Naopak v prípade druhov, akými sú jariabok hôrny, či penica jarabá, prispeje nástup niektorých sukcesných štádií k naplneniu cieľa č. 2.

Veľmi významným vnútorným faktorom, u druhov s nízkou početnosťou jedným z najvýznamnejších, sú **extrémy počasia**. U druhov ako jariabok hôrny a hlucháň hôrny je dôležité, aby v čase vodenia mláďat nedochádzalo k vpádu chladného vzduchu a intenzívnym snehovým zrážkam. Vzhľadom na globálnu zmenu klímy však dochádza k nástupu jarného oteplenia skôr ako v minulosti, a teda aj k skoršiemu nástupu hniezdenia. Napriek tomu sa aj v neskorších týždňoch hniezdenia opakujú vlny s chladnejším počasím a často aj s napadnutím vysokej vrstvy snehu, ktorá môže byť pre prežitie mláďat kurovitých vtákov kritická. Ak je úspešnosť hniezdenia minimálna, môže to pri opakovaní takýchto nepriaznivých poveternostných podmienok prispieť k poklesu populácie. Pre minimalizovanie tohto vplyvu je potrebné udržiavať populácie na dostatočne veľkej úrovni (a teda aj udržiavať dostatočne rozsiahle vhodné biotopy). Takáto populácia bude odolná voči niektorým sezónam s nižšou mierou hniezdnej úspešnosti. Vnútorným prírodným faktorom s dosahom na lesné druhy je aj **pôsobenie škodlivých činiteľov v lese**. Tými sú napríklad vetrové polomy alebo kalamitné pôsobenie hmyzu potenciálne negatívne ovplyvňujúce dosiahnutie cieľov 1 a 2. V prípade, že k vetrovým polomom dôjde na väčšej ploche, môžu mať negatívny dopad na hniezdiská niektorých dravcov, ktorým môžu zaniknúť dostupné hniezdne biotopy. Na zníženie následkov tohto faktoru je dôležité, aby pri hospodárení v lese boli porasty dostatočne štruktúrované a minimalizované rovnoveké kultúry. Tým sa podarí vplyv na porasty, a teda aj na hniezdiská druhov, značne obmedziť. Obdobne aj dôsledok vetrových polomov v hniezdnom období spôsobujúci zmarenie hniezdenia možno minimalizovať vhodným štruktúrovaním porastov, ako aj udržiavaním populácií druhov na dostatočne veľkej úrovni, aby dokázala prekonať aj roky s nižšou hniezdnou úspešnosťou. Od januára 2020 sa môže náhodná ťažba v CHVÚ, pri ktorej hrozí negatívne ovplyvnenie predmetu ochrany, vykonať len v určenom rozsahu a za určených podmienok, ak tak rozhodol orgán ochrany prírody.

Vnútorne človekom podmienené faktory

Splnenie dlhodobých cieľov môže byť značne limitované alebo modifikované viacerými človekom podmienenými faktormi. Na populáciu druhov, ktoré sú predmetmi ochrany v CHVÚ, môže limitujúco vplyvať **poľnohospodárstvo**, predovšetkým už uvedené **opúšťanie pôdy**, či **rozorávanie trvalých trávnych porastov (TTP) a zmena plodín**. Tieto zmeny v poľnohospodárskej praxi vedú k zníženiu dostupnosti hniezdných biotopov pre predmety ochrany, ako je napr. prepelica poľná, ale aj k zníženiu dostupnosti potravy pre dravce, bociany a iné druhy. Z tohto pohľadu je obzvlášť problematická intenzifikácia hospodárenia vedúca k rozorávaniu TTP, zmene preferovaných plodín a veľkoplošnému pestovaniu hustosiatych plodín, ako napríklad repka, ktoré značne limitujú dostupnosť potravy, a teda vedú buď k zníženiu hniezdnej úspešnosti, alebo priamo k opusteniu niektorých hniezdných teritórií. Je preto veľmi dôležité monitorovať dopad týchto zmien v území a dôsledne využiť možnosti novej poľnohospodárskej politiky, ktoré motivujú k poľnohospodárstvu šetrnému k prírode v rámci CHVÚ a zároveň sú aj dostatočne motivujúce k tomu, aby nedochádzalo k opúšťaniu pôdy. Limitujúcim faktorom môže byť aj **intenzívne lesné hospodárenie** obzvlášť vo vzťahu k dosiahnutiu cieľa 1 a to zlepšiť súčasný stav hlucháňa hôrneho. Intenzívne využívanie hospodárskych lesov, kde sa vyskytuje tento druh, môže mať pre prítomnosť hlucháňa fatálne následky, ak neostane zachovaný dostatočný rozsah biotopov s vhodnou

štruktúrou. Obzvlášť problematickými sú lesy s vysokým zakmenením či nízkym vekom. Vhodným usmernením hospodárenia upraveným v programe starostlivosti o les sa však môže úplne predísť nenaplneniu uvedeného cieľa. Intenzívne lesné hospodárenie v prípade spracovania kalamít na veľkých plochách môže byť značne limitujúce aj pre dosiahnutie cieľa 2. Aby sa tomu predišlo, je veľmi dôležité pri plánovanej obnove lesa vhodne štruktúrovať porasty a pri náhodných ťažbách ponechávať na dožitie zdravé stromy podľa minimálnych nárokov druhov, prípade zlomy vytvárajúce vhodné hniezdne podmienky. Pri zohľadnení ekologických nárokov druhov je možné sklbiť hospodárenie v lese a to aj náhodnú ťažbu tak, aby sa minimalizoval negatívny dopad na uvedené dlhodobé ciele.

Problémom môže byť **veľkopločné vykonanie náhodnej ťažby** v dôsledku premnoženia podkôrneho hmyzu na väčších plochách. V prípade takéhoto spracovania kalamít dochádza k úplnému zániku hniezdných biotopov. Týka sa to nielen dravcov a kurovitých vtákov, ale aj ostatných druhov naviazaných na lesné prostredie. Od januára 2020 sa môže náhodná ťažba v CHVÚ, pri ktorej hrozí negatívne ovplyvnenie predmetu ochrany, vykonať len v určenom rozsahu a za určených podmienok, ak tak rozhodol orgán ochrany prírody. Takými podmienkami je pri náhodnej ťažbe ponechávať zdravé stromy, ich skupiny alebo zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre okolité porasty, ideálne v počte aspoň 5 jedincov na hektár, na dožitie (v prípade zdravých stromov). Takýto zásah minimalizuje dopad na niektoré hniezdiče, ktoré sa dokážu dočasne prispôbiť aj životu na polomoch, ak ostanú zachované hniezdne stromy (tesáre a iné). Zároveň je však nutné ponechávať aj súvislejšie fragmenty biotopov bez zásahu.

Pre realizáciu ochranných opatrení je dôležité zachovanie **podpory verejnosti pre ochranu prírody**. Podpora verejnosti môže v CHVÚ Volovské vrchy značne variovať v závislosti od celkovej ekonomickej situácie, od spôsobu presadzovania opatrení na ochranu prírody a informovania o hodnotách územia. V prípade zhoršenia ekonomickej situácie sa na prioritnejšie hodnotové pozície môžu dostať iné socio-ekonomické aspekty. V takejto situácii je ťažšie hľadať podporu verejnosti na presadzovanie efektívnej ochrany prírody a minimalizovať tak dopad tohto faktoru. Potrebne je aj naďalej poukazovať na význam ekosystémov a ochrany prírody nielen z pohľadu ekonomického, ale celkového prínosu pre kvalitu života (zachovanie lesov pre ochranu pred povodňami, vhodnosť mikroklimatických podmienok a pod.). Rovnako ako celková ekonomická situácia (v prípade jej negatívneho vývoja), vnímanie verejnosti môže zhoršiť aj nedostatočná komunikácia s verejnosťou pri prijímaní opatrení pre ochranu prírody. Na minimalizovanie tohto faktora je veľmi dôležité vždy v predstihu pred prijatím opatrení o nich rokovať s dotknutými obcami, vlastníkmi, užívateľmi, prípadne aj občianskymi združeniami a iniciatívami. Takýto prístup nemusí viesť len k vysvetľovaniu potrieb opatrení prijatých pre ochranu prírody a nájdenia optimálneho spôsobu ich realizácie (teda sklbenie požiadaviek dotknutých vlastníkov, obcí, iných subjektov a ochrany prírody), ale aj k nájdeniu nových osôb ochotných aktívne pomáhať ochrane prírody a prispieť pozitívne k naplneniu cieľov.

Vonkajšie prírodné faktory

Na dlhodobé ciele vplyva aj viacero vonkajších prírodných faktorov. Spomedzi nich vtáčie populácie ovplyvňujú poveternostné podmienky – **extrémy počasia na migračných trasách a zimoviskách**. V prípade druhov ako orol krikľavý, bocian čierny, prepelica poľná, penica jarabá, muchár sivý, mucháriky, krutohlav a včelár lesný nie je pre zachovanie populácií týchto druhov dôležité len udržanie vhodných podmienok na hniezdenie v samotnom CHVÚ. Takmer rovnako dôležitú rolu hrajú aj podmienky na zimoviskách a migračných trasách. V prípade suchých rokov vedúcich k nedostatku potravy na zimoviskách tak môže byť mortalita uvedených druhov vyššia a môže viesť aj k nižšiemu obsadeniu revírov po návrate zo zimovísk. Na minimalizovanie tohto vplyvu je potrebné udržiavať biotopy uvedených druhov v dobrej kvalite za účelom zvýšenia hniezdnej úspešnosti, ktorá bude úplne alebo aspoň čiastočne kompenzovať potenciálne straty na zimoviskách a migračných trasách v dôsledku poveternostných extrémov. Medzi vonkajšími prírodnými faktormi hrá významnú rolu **globálna zmena klímy**. Táto vedie už v súčasnosti

k posunu areálu rozšírenia niektorých vtáčích druhov a ovplyvňuje aj druhovú skladbu biotopov. Rovnako aj prípadné zmeny v zrážkových pomeroch (ich pokles) sa môžu negatívne dotknúť niektorých druhov. Napríklad v prípade chrapkáča poľného tak klimatický atlas hniezdneho rozšírenia vtákov v Európe predpokladá, že v r. 2070 – 2099 sa Slovensko ocitne na južnej hranici rozšírenia tohto druhu v Európe. Vplyvy globálnej zmeny klímy môžu čiastočne minimalizovať aj politické opatrenia prijaté na globálnej úrovni. Vzhľadom na prírodné hodnoty, ktoré môže Slovensko stratiť, by súčasťou snahy o naplnenie vyššie uvedených dlhodobých cieľov mala byť aj naďalej požiadavka slovenských inštitúcií o prijatie efektívnych opatrení na zastavenie globálnych zmien klímy a adaptačné opatrenia. Súčasne je potrebné realizovať opatrenia, ktoré vedú k udržaniu autochtónnych druhov druhov vtáctva, u ktorých to je možné a zároveň vytvorili vhodné podmienky pre celkové udržanie stability ekologických funkcií krajiny a jej autoregulačných mechanizmov. **Vonkajším prírodným faktorom veľmi významne vplývajúcim na populácie pôvodných druhov vtákov je šírenie nepôvodných invázných druhov šeliem a ostatných živočíchov.**

Vonkajšie človekom podmienené faktory

Viaceré antropické faktory s pôvodom mimo CHVÚ Volovské vrchy môžu tiež významne prispieť k horšiemu ako očakávanému naplneniu dlhodobých cieľov. Významnú rolu v tomto prípade hrá aj ochrana biotopov sťahovavých druhov na zimoviskách a migračných trasách ako aj samotných druhov počas migrácie a zimovania. **Odlesňovanie, intenzifikácia poľnohospodárstva na zimoviskách a nelegálny lov počas migrácie** pritom predstavujú jedno z hlavných rizík pre sťahovavé druhy. Nelegálny lov počas migrácie sa týka predovšetkým krajín v okolí Stredomoria ako je Turecko, Cyprus, Libanon a Egypt. Nelegálnym lovom tu nie sú ohrozené len bežné druhy, ale aj mnohé vzácne druhy migrujúce bociany, dravce. Vzhľadom na nestabilnú politickú situáciu v týchto krajinách sa nedá očakávať zmena legislatívy na ochranu vtáctva ani pri tlaku verejnosti z Európy. Preto je možné očakávať, že u ďalekých migrantov zimujúcich v Afrike sa tento nelegálny lov môže významne podpísať na negatívnom trende predmetného druhu aj v samotnom CHVÚ. Na minimalizovanie pôsobenia tohto faktoru je potrebné zabezpečiť vhodné podmienky na hniezdenie druhov v CHVÚ za účelom zvýšenia hniezdnej úspešnosti. Podobne ťažko ovplyvniteľným procesom je aj proces odlesňovania v subsaharskej Afrike vplývajúci negatívne na dostupnosť zimovísk ako aj intenzifikácia poľnohospodárstva v týchto krajinách. Preto je dôležité pokračovať v presadzovaní záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov (Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov, Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva, Dohoda o ochrane africko-euroázijských druhov sťahovavého vodného vtáctva a iné).

Na naplnenie cieľov 1 a 2 môže negatívne pôsobiť aj celková nepriaznivá **ekonomická a sociálna situácia v Európe**. V prípade nepriaznivého vývoja ekonomiky môžu byť prioritou iné opatrenia, a teda aj celkové vnímanie ochrany prírody ako priority sa môže posunúť na nižšie úrovne a sťažiť tak dosiahnutie dlhodobých cieľov. Na minimalizovanie dopadu tohto vplyvu je potrebné systematicky upozorňovať na prínosy zachovanej prírody, ktoré poskytujú služby spoločnosti nezávisle od ekonomickej situácie (napr. vodozadržná schopnosť zachovalých lesov, pričom zachovalé lesy sú dôležité aj pre prežitie predmetov ochrany a pod.).

3. CIELE OCHRANY A OPATRENIA NA ICH DOSIAHNUTIE

3.1. Stanovenie cieľov ochrany

Dlhodobé ciele na dosiahnutie alebo zachovanie priaznivého stavu³ predmetov ochrany CHVÚ Volovské vrchy, ako aj operatívne ciele pre jednotlivé druhy vtákov

1. Dosiahnuť zlepšenie stavu u druhov hlucháň hôrny, tetrov hoľniak, orol kriľavý a pôtik kapcavý z nepriaznivého stavu kategórie C do priaznivého stavu kategórie B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EFP2 a EFP3.
2. Minimálne zachovať priaznivý stav u druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrky, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdička poľná, muchár sivý, kuvičok vrabčí, d'ubník trojprstý a strakoš obyčajný v kategórii B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EFP2 a EFP3.
3. Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy.
4. Zvýšiť informovanosť miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtákov.

Stanovenie operatívnych cieľov v nadväznosti na ekologicko – funkčné priestory (EFP)

Pre dlhodobý cieľ 1:

Dosiahnuť zlepšenie stavu u druhov hlucháň hôrny, tetrov hoľniak, orol kriľavý a pôtik kapcavý z nepriaznivého stavu kategórie C do priaznivého stavu kategórie B – priemerný, priaznivý stav v **EFP1, EFP2 a EFP3**.

Operatívne ciele 1.1:

Zvýšiť a následne udržať populáciu druhu **hlucháň hôrny** (*Tetrao urogallus*) v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov v EFP1:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplňkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet kohútov	Min. 15 kohútov	Zvýšenie početnosti populácie zo súčasného počtu okolo 5 – 10 kohútov na počet min. 15 kohútov.
Veľkosť biotopu druhu – hniezdny a potravný (pasívny manažment)	Výmera územia so zabezpečeným pasívnym manažmentom (ha)	Min. 1004 ha	Minimálne zachovať výmeru s pasívnym manažmentom v území (s bezzásahovým režimom) na súčasných 1004 ha. Udržanie stavu rozvoľnených porastov s prevahou ihličnatých drevín s výskytom čučoriedky s vhodnou štruktúrou so zakmenením pod 0,6, s hlúčikovitou štruktúrou, hlboko zavetvenými korunami, bez negatívneho vplyvu na populácie druhu (napr. zber čučoriedok), s dostatkom úkrytových možností pre hniezdenie.

³ Definície stavu všetkých druhov sú v tabulkách v prílohe č. 6.8

Veľkosť biotopu druhu – hniezdny a potravný (aktívny manažment)	Výmera biotopov so zabezpečeným aktívnym manažmentom (ha)	Min. 1184 ha	Dosiahnutý zlepšený stav biotopov na výmere min. 1184 ha s aplikovaným manažmentom zameraným na zlepšovanie štruktúry biotopov ktorá zodpovedá ekologickým nárokom druhu, teda s rozvoľneným porastom so zakmenením 0,7 a nižším, hlúčikovitou štruktúrou, menšími čistinami. Vzájomná vzdialenosť medzi vhodnými biotopmi druhu (lesných porastov s uvedenou maximálnou mierou zakmenenia, výskytom čučoriedok a prevahou ihličnatých drevín) nesmie byť väčšia ako 5 -10 km.
---	---	--------------	--

Udržať podmienky pre hniezdenie druhu **tetrov hoľniak** (*Lyrurus tetrix*) na všetkých historických a recentne opustených lokalitách v západnej časti CHVÚ a udržať jeho populáciu v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet kohútov	Min. 5 kohútov	Zvýšenie početnosti populácie zo súčasných 0 – 2 kohútov na minimálne 5 kohútov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) vresových porastov, ihličnanov a listnáčov (breza, jelša)	250 ha	Dosiahnutie výmery hniezdného a potravného biotopu na rozlohe min. 250 ha.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Percento (%) rozvoľnenia porastov, udržiavaných holín s plodonostnými rastlinami, drevinami so živočíšnou potravou (hmyz, mraveniská)	30 – 75 % plochy obsadených lokalít	Vresové porasty, porasty ihličnanov a listnáčov (breza, jelša) s rozvoľnenou štruktúrou, poskytujúce vhodné podmienky pre existenciu druhu, vrátane prezencie (výskytu) plodonostných rastlín, drevín s dostatkom živočíšnej potravy (hmyz a mraveniská).

Zvýšiť a následne udržať populáciu druhu **orol kríľavý** (*Aquila pomarina*) v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov v EFP2 a EFP3:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	Min. 15 hniezdných párov	Dosiahnutie zvýšenia populácie na min. 15 hniezdných párov zo súčasných 10-12 hniezdných párov
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	50 000 ha	Zabezpečenie hniezdného biotopu druhu na výmere min. 50 000 ha (lesné porasty vo veku nad 80 rokov), a okolitou krajinou s vhodnou štruktúrou s výskytom TTP, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami, nelesnej drevinovej vegetácie), kde si druh nachádza potravu (40 – 70 % lesných pozemkov v CHVÚ- PPF výmery CHVÚ).

Zvýšiť a následne udržať populáciu druhu **pôtik kapcavý** (*Aegolius funereus*) v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov v EPF2:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	Min. 155 hniezdných párov	Udržanie úrovne početnosti populácie na min. 155 hniezdných párov, v súčasnosti sa pohybuje populácia v rozmedzí 130 – 180 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) zmiešaných lesov vo vhodnom veku (smer, buk, jedľa, nad 80 rokov)	Min. 50 000 ha	Udržanie výmery hniezdného a potravného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha a dostatku otvorených plôch v lesoch.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Počet dutinových stromov /ha	Min. 5 stromov	Udržanie výskytu dutinových stromov v lesných porastoch nad 80 rokov

Pre dlhodobý cieľ 2:

Minimálne zachovať stav u druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bieločrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, ďateľ bieločrptý, ďateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdlička poľná, muchár sivý, kuvičok vrabčí, ďubník trojprstý, strakoš obyčajný v kategórii B – priemerný, priaznivý stav v **EPF1, EPF2 a EPF3**.

Operatívne ciele 2.1⁴:

Udržať populáciu druhu **bocian čierny** (*Ciconia nigra*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet obsadených teritórií	Min. 23 hniezdných párov	Udržať úroveň populácie min. na úrovni 23 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov alebo fragmentov starých lesných porastov s min. počtom hniezdných stromov 4 – 5/10 ha porastu	min. 50 000 ha	Zabezpečenie min. výmery hniezdného biotopu na rozlohe 50 000 ha, lesný porast nad 80 rokov s min. zastúpením hniezdných stromov v počte min. 4 – 5/10 ha, kde je minimalizovaná hospodárska činnosť v okolí hniezd druhu.

⁴ Viazané na EPF1 a EPF2

Udržať populáciu druhu **včelár lesný** (*Pernis apivorus*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov (obsadených teritórií)	min. 40 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na úrovni min. 40 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesného porastu nad 70 rokov alebo fragmenty starých lesných porastov	min. 55 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného a potravného biotopu na rozlohe min. 60 000 ha.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel (%) porastov z rozlohy lesných biotopov	min. 20 %	Udržanie minimálneho podielu porastov vo veku nad 70 rokov v CHVÚ, čím sa zabezpečí dostatok potravných a hniezdných možností pre druh.

Udržať populáciu druhu **sova dlhochvostá** (*Strix uralensis*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov (obsadených teritórií)	Min. 160 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na min. 160 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Lesné porasty nad 60 rokov vhodného druhového zloženia (buk, dub, jedľa)	Min. 70 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 70 000 ha, s obmedzenou lesohospodárskou činnosťou počas hniezdného obdobia druhu.
Štruktúra hniezdného biotopu	Podiel (%) porastov z rozlohy lesných biotopov	min. 50 % plochy CHVÚ	Udržať podiel porastov vo veku nad 60 rokov v CHVÚ, ktoré poskytujú hniezdne aj potravné možnosti pre druh.
Štruktúra hniezdného biotopu	Počet pahýľov o hrúbke 40 cm/výške 5 m	Min. 1/10 ha	Udržanie pahýľov v lesných porastoch v počte min. 1/10 ha pre hniezdenie druhu.

Udržať populáciu druhu **žlna sivá** (*Picus canus*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
-----------	-------------	-----------------	----------------------

Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	Min. 125 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie druhu na hodnotu min. 125 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov listnatých a zmiešaných lesov nad 80 rokov	Viac ako 50 000 ha	Dosiahnutie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha, pričom ich fragmentácia vplyvom hospodárskych činností predstavuje len 6 – 15 % v rámci biotopu, vhodné je, ak sú susediace s nelesnými biotopmi tradične využívanými.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) nelesnej plochy	min. 5000	Udržanie min. 5 000 ha nelesných plôch s riedkymi alebo nízkymi trávami s výskytom mravenísk.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Zastúpenie hrubých stromov (ks/ha) a mŕtveho dreva (m ³ /ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie) 5 m ³ /ha mŕtve drevo (ochranné lesy a LOU)	Dosiahnutie požadovaného zastúpenia mŕtveho dreva a hrubých stromov v porastoch, ktoré poskytujú potravu pre druh a úkrytové možnosti.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov	Max . 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 % porastov mladších ako 40 rokov. Fragmentácia je určená podielom územia s lesným porastom (do 40 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi. Min. veľkosť časti hniezdného biotopu je min. 40 ha a obnovné prvky sú vytvárané max. do výmery 0,2 ha.

Udržať populáciu druhu **tesár čierny** (*Dryocopus martius*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov (obsadených teritórií)	min. 220 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie druhu na hodnote min. 220 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov listnatých a zmiešaných lesov nad 80 rokov	min. 50 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel (%) porastov z rozlohy lesných biotopov	min. 40 %	Udržanie podielu porastov vo veku nad 80 rokov v úrovni nad 40 % v CHVÚ, ktoré poskytujú dostatok hniezdných aj potravných možností pre druh.

Udržať populáciu druhu druh **mucharík malý** (*Ficedula parva*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 500 hniezdných párov	Dosiahnutie početnosti populácie druhu na hodnotu min. 500 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	viac ako 50 000 ha	Dosiahnutie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha, diferencovaného porastu listnatého alebo zmiešaného lesa o ploche 40 ha/teritórium, ktorého súčasťou sú stromy vo veku nad 80 rokov na ploche 14 – 24 ha (36 – 60 % z porastu), s podielom buka a/alebo hrabu 42 – 70 % z porastu biotopu, v poraste sa nachádza 12 – 20 stojacich odumierajúcich a/alebo mŕtvych stromov a/alebo zlomov na ha porastu. Zabezpečenie dvojťažovej štruktúry porastu.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov	max. 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 %. Fragmentácia je určená podielom územi s lesným porastom (do 10 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Zastúpenie dutinových stromov (ks/ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie)	Dosiahnutie požadovaného zastúpenie dutinových stromov (buk) v porastoch na dožitie.

Udržať populáciu druhu **muchárik bielokrký** (*Ficedula albicollis*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 4000 hniezdných párov	Dosiahnutie početnosti populácie druhu na hodnotu min. 4 000 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	viac ako 50 000 ha	Dosiahnutie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 20 000 ha listnatých a zmiešaných lesov o ploche 4 ha/teritórium, ktorého súčasťou sú stromy vo veku nad 80 r. na ploche 0,96 – 1,6 ha (24 – 40 % z porastu).
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov.	Max. 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 %. Fragmentácia je určená podielom územi s lesným porastom (do 10 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Zastúpenie dutinových stromov (ks/ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie)	Dosiahnutie požadovaného zastúpenia dutinových stromov v porastoch, ktoré poskytujú úkrytové možnosti.

Udržať populáciu druhu **výr skalný** (*Bubo bubo*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdnych párov	min. 3 hniezdne páry	Udržanie minimálne 3 hniezdnych párov v území.
Hniezdne biotopy	Existencia nerušených hniezdnych biotopov	hniezdne biotopy druhu bez rušivých vplyvov	Obmedzenie ľudských činností v miestach výskytu druhu (skalné útvary alebo staré lesné porasty na strmých svahoch v blízkosti otvorenej krajiny resp. intravilánov/ rekreačných zariadení) bez zvýšenej návštevnosti a banskej činnosti.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera v (ha)	viac ako 500 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 500 ha s dostatkom skalných stien, skalných veží, previsov, nerušených návštevnosťou a s okolitou krajinou s vhodnou štruktúrou s prevahou trvalých trávnych porastov.

Udržať populáciu druhu **orol skalný** (*Aquila chrysaetos*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdnych párov	min. 14 hniezdnych párov	Udržanie početnosti populácie na min. 14 hniezdnych párov
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera v (ha) porastov nad 80 rokov	20 000 ha (10 – 20 % výmery lesa v CHVÚ)	Zabezpečenie hniezdného biotopu druhu na výmere min. 20 000 ha (lesné porasty vo veku nad 80 rokov), a okolitou krajinou s vhodnou štruktúrou s výskytom pasienkov a lúk, kde si druh nachádza potravu.

Udržať populáciu druhu **jariabok hôrny** (*Tetrastes bonasia*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdnych párov (obsadených teritórií)	min. 400 hniezdnych párov	Udržanie početnosti populácie na úrovni min. 400 hniezdnych párov
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov alebo fragmenty starých lesných porastov	min. 50 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného a potravného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel (%) porastov z rozlohy biotopov	min. 40 %	Udržanie podielu starších porastov vo veku nad 80 r. v CHVÚ nad stanovenou úrovňou, ktoré poskytujú dostatok úkrytových možností a potravy pre druh.

Udržať populáciu druhu **d'ateľ bielochrbtý** (*Dendrocopos leucotos*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 300 hniezdných párov	Udržanie počtu min. 300 hniezdných párov v optimálnych biotopoch.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	viac ako 50 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha, s významnou účasťou buka.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov	Max. 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 %. Fragmentácia je určená podielom územia s lesným porastom (do 10 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel mŕtvych a odumierajúcich stojacich stromov (m ³ /ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie) 5 m ³ /ha mŕtve drevo (ochranné lesy a LOU)	Udržanie podielu mŕtveho dreva v lesných porastoch, kde je zdroj potravy pre druh.

Udržať populáciu druhu **d'ateľ prostredný** (*Dendrocopos medius*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 135 hniezdných párov	Udržanie počtu min. 135 hniezdných párov v optimálnych biotopoch.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	Viac ako 50 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha, listnaté a zmiešané lesy s významnou účasťou duba min. 20 % alebo lesy staršie ako 80 rokov so zastúpením osiky min. na 20 %.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov	Max. 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 %. Fragmentácia je určená podielom územia s lesným porastom (do 10 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel mŕtvych a odumierajúcich stojacich stromov (m ³ /ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie) 5 m ³ /ha (ochranné lesy a LOU)	Udržanie podielu mŕtveho dreva v lesných porastoch, kde je zdroj potravy pre druh.

Udržať populáciu druhu **krutohlav hnedý** (*Jynx torquilla*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min.250 hniezdných párov	Udržanie počtu min. 250 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného biotopu	Výmera (ha) hniezdného biotopu	viac ako 5 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 5 000 ha, lesné okraje, sady, záhrady, parky, remízky a brehové porasty, zabezpečenie dutinových stromov v rozptýlenej zeleni.
Veľkosť potravného biotopu	Výmera (ha) nelesnej plochy	10 000	Udržanie min. 10 000 ha nelesných plôch s riedkymi alebo nízkymi trávami s výskytom mravenísk.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Percento zastúpenia krajinných prvkov	min. 10 %	Mozaikovitá poľnohospodárska krajina s rozptýlenou nelesnou drevinovou vegetáciou a zastúpením krajinných prvkov na úrovni minimálne 10 %.

Udržať populáciu druhu **muchár sivý** (*Muscicapa striata*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 1250 hniezdných párov	Potrebné udržanie početnosti populácie na úrovni min. 1250 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov nad 80 rokov	Viac ako 12 000 ha (8 – 15 % podiel v CHVÚ)	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 12 000 ha.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	% fragmentácie lesných porastov	Max. 15 %	Fragmentácia biotopu predstavuje maximálne 15 %. Fragmentácia je určená podielom územia s lesným porastom (do 10 rokov), lesných ciest, iných infraštruktúrnych projektov alebo iných plôch, ktoré nie sú nelesnými prirodzenými biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel mŕtvych a odumierajúcich stojacich stromov (m ³ /ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie) 5 m ³ /ha (ochranné lesy a LOU)	Udržanie podielu mŕtveho dreva v lesných porastoch, ktoré predstavujú zdroj potravy pre druh (hmyz vyvíjajúci sa v tomto biotope).

Udržať populáciu druhu **kuvičok vrbčí** (*Glaucidium passerinum*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplňkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 143 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na min. 143 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	výmera (ha) zmiešaných lesov vo vhodnom veku (smrek, buk, jedľa, nad 80 rokov)	min. 50 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného a potravného biotopu vo veku nad 80 rokov na rozlohe min. 50 000 ha.
Štruktúra hniezdného biotopu	Počet dutinových stromov (ks/ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie)	Výskyt dutinových stromov po tesárovi čiernom v lesných porastoch nad 80 rokov, ktoré poskytujú hniezdne možnosti pre druh.

Udržať populáciu druhu **d'ubník trojprstý** (*Picoides tridactylus*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplňkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 150 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na min. 150 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) lesných porastov do 80 rokov	Viac ako 50 000 ha	Výmera hniezdného biotopu na rozlohe min. 50 000 ha, ihličnaté a zmiešané lesy s prevahou ihličnanov (smreka) zaberajú 20 až 50 % potenciálnych vhodných biotopov.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel mŕtvych a odumierajúcich stojacich stromov (m ³ /ha)	5 stromov /ha (stromy na dožitie) 5 m ³ /ha mŕtve drevo (ochranné lesy a LOU)	Udržanie podielu mŕtveho dreva v lesných porastoch, ktoré poskytujú potravu a hniezdne možnosti pre druh.

Operatívne ciele 2.2⁵:

Udržať populáciu druhu **hrdlička poľná** (*Streptopelia turtur*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplňkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min.425 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na minimálne 425 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného biotopu	Výmera (ha) hniezdného biotopu	min. 5 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 5 000 ha, lesné okraje, sady, záhrady, parky, remízky.

⁵ Viazané na EPF3

Veľkosť potravného biotopu	Výmera (ha) nelesnej plochy	10 000	Udržanie min. 10 000ha nelesných plôch (TTP) s riedkymi alebo nízkymi trávami.
----------------------------	-----------------------------	--------	--

Udržať populáciu druhu **strakoš obyčajný** (*Lanius collurio*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 1800 hniezdných párov	Udržanie početnosti populácie na min. 1800 hniezdných párov.
Veľkosť biotopu druhu	Výmera (ha) otvorených plôch s krovinami	10 000 ha	Udržanie min. výmery lúk a pasienkov.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	percentuálny podiel krovitej vegetácie	min. 10 %	Mozaikovitá poľnohospodárska krajina s rozptýlenou nelesnou drevinovou vegetáciou a zastúpením krajinných prvkov na úrovni minimálne 10 %.

Udržať populáciu druhu **prepelica poľná** (*Coturnix coturnix*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet volajúcich samcov	min. 90 volajúcich samcov	Udržanie početnosti populácie na min. 90 volajúcich samcov.
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) trávnych porastov	min. 10 000 ha	Zabezpečenie výmery hniezdného biotopu na rozlohe min. 10 000 ha s občasne kosenými lúkami, ktoré budú potravnými a hniezdnymi biotopmi.
Štruktúra hniezdného a potravného biotopu	Podiel (%) kosených lúk	20 – 30 %	Udržaný min. podiel občasne (1 x ročne) resp. neskôr kosených lúk, bez prihnojovania a postrekov (dostatok potravy pre druh).

Udržať populáciu druhu **rybárik riečny** (*Alcedo atthis*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov (obsadených teritórií)	min. 15 hniezdných párov	Dosiahnutie početnosti populácie na min. 15 hniezdných párov.
Veľkosť hniezdného biotopu	Počet kolmých stien v dĺžke 25 m	15 kolmých hlinitých stien v dĺžke > 25 m na tokoch vzdialených každá od seba min. kilometer	Zabezpečenie dosiahnutia veľkosti vhodného hniezdného biotopu na 15 kolmých hlinitých stenách v dĺžke min. 25 m na tokoch vzdialených každá od seba min. kilometer (min. 60 % vodných tokoch). Potravný biotop je vlastný tok pri hlinitých stenách.

Udržať populáciu druhu **penica jarabá** (*Sylvia nisoria*) minimálne v kategórii B za splnenia nasledovných atribútov:

Parameter	Merateľnosť	Cieľová hodnota	Doplnkové informácie
Veľkosť populácie druhu	Počet hniezdných párov	min. 35 hniezdných párov	Udržanie minimálne 35 hniezdných párov
Veľkosť hniezdného a potravného biotopu	Výmera (ha) extenzívne využívaných TTP	viac ako 5 000 ha	Zabezpečenie výmery extenzívne využívaných TTP s dostatkom trnitých krov na rozlohe 50 – 70 % plochy vhodných biotopov, tradične obhospodávané (kosenie, pasenie) so sukcesiou na ploche (15 – 50 %).

Pre dlhodobý cieľ 3:

Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy.

Operatívny cieľ 3.1:

Prehodnotiť súčasnú právnu úpravu (vyhláška MŽP SR č. 196/2010 Z. z.) a jej relevantnosť pre ochranu vtáčích druhov v CHVÚ Volovské vrchy s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak, aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.

Operatívny cieľ 3.2:

Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy.

Pre dlhodobý cieľ 4:

Zvýšiť informovanosť miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníckmi a správcami pozemkov pri ochrane vtákov.

Operatívny cieľ 4.1:

Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite.

Operatívny cieľ 4.2:

Zapájať miestnych obyvateľov a vlastníkov do praktickej ochrany vtáctva, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu.

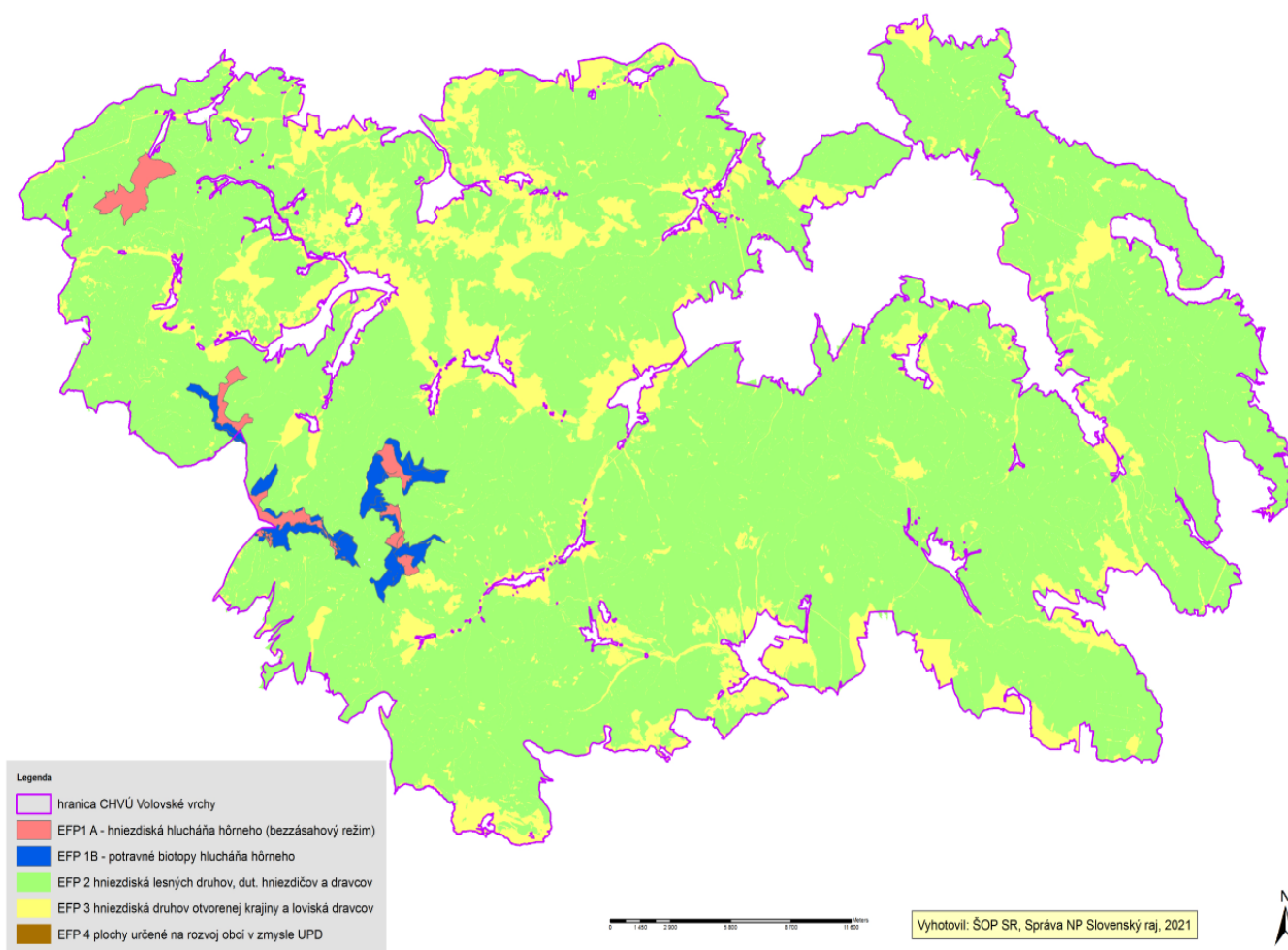
Členenie územia na ekologicko–funkčné priestory

Predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy je 25 vtáčích druhov. Pre ochranu týchto druhov boli vzhľadom na vyššie uvedený stav a ciele na základe odporúčaní expertov a vedeckých dát navrhnuté zásady opatrení. Druhy, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy, sa nevyskytujú rozptýlene po celom území, ale väčšinou vo väzbe na konkrétny biotop, štruktúru krajiny alebo lokalitu. **Preto bolo CHVÚ Volovské vrchy rozčlenené na 4 ekologicko–funkčné priestory (EFP)**, v ktorých sú návrhy opatrení prispôbené druhom, ktorých ochrana bude v danom EFP prioritou, za účelom optimalizácie navrhnutých opatrení a za účelom efektívneho manažmentu populácií vtáčích druhov. Sú to:

- **EFP1: biotopy hlucháňa hôrneho** (výmera 2188,46 ha), členený na EFP1A (výmera 1004,24 ha) a EFP1B (výmera 1184,22 ha)
- **EFP2: hniezdiská lesných druhov, dutinových hniezdičov a dravcov** (výmera 100 608,50 ha)
- **EFP3: hniezdiská druhov otvorenej krajiny a loviská dravcov** (výmera 19 369,80 ha)
- **EFP4: plochy určené na rozvoj obcí v zmysle UPD** (výmera 174,30 ha).

Mapa ekologicko-funkčných priestorov je nižšie a tvorí aj prílohu č. 6.5 programu starostlivosti.

Príloha č. 6.5. Mapa ekologicko-funkčných priestorov v CHVÚ Volovské vrchy
M 1: 150 000

3.2. Zásady a regulatívy hospodárskeho, rekreačného a iného využitia územia

Polnohospodárstvo

V CHVÚ Volovské vrchy sa aktívne poľnohospodársky využíva 8000,86 ha poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje 6,59 % z celkovej výmery CHVÚ (plocha obhospodarovaných pôdnych blokov v r. 2020 Z tejto plochy je 1145,31 ha využívaných ako orná pôda, čo predstavuje 14 % z celkovej využívanej plochy. Trvalé trávnaté porasty sa nachádzajú na výmere 6824,79 ha, čo predstavuje 85 % z celkovej využívanej plochy. Sady sú obhospodarované na výmere 30,76 ha. **Pôda, ktorá v súčasnosti nie je poľnohospodársky využívaná, sa nachádza na výmere 6563,53 ha** (ide o rozdiel medzi poľnohospodárskou pôdou vedenou v katastri a poľnohospodárskou pôdou aktívne využívanou tzv. pôdne bloky).

Lesné hospodárstvo

Podiel lesa na ploche CHVÚ Volovské vrchy je viac ako 84 %. Porasty sú tvorené hlavne stanovištno vhodnými drevinami s mierne zvýšeným zastúpením smreka oproti odporúčaniam modelov hospodárenia. Nosnými drevinami 4. – 5. vegetačného stupňa sú buk, jedľa, smrek, ku ktorým v 2. – 3. vegetačnom stupni pristupuje dub zimný. Vekové triedy sú zastúpené viac menej rovnomerne až na 1. vekovú triedu, kde sa odzrkadľuje veľkoplošný rozpad lesných porastov v dôsledku pôsobenia primárnych a sekundárnych škodlivých činiteľov v lesoch. Vzhľadom na lesnatosť krajiny je lesné hospodárstvo dôležitým faktorom pre zamestnanosť príľahlých regiónov.

Rekreácia a šport

CHVÚ Volovské vrchy sa rozkladá **na rozhraní viacerých významných regiónov cestovného ruchu**: spišského regiónu, gemerského regiónu a košického regiónu. Najfrekventovanejšie centrá turistického ruchu v rámci Košického kraja sa nachádzajú mimo CHVÚ alebo tesne za jeho hranicami. Môžeme spomenúť napr. poznávanie kultúrneho dedičstva (Levoča, Košice, Spišský hrad a pod.), či atraktívne, turisticky často navštevované prírodné lokality, ako Národný park Slovenský raj alebo Národný park Slovenský kras (napr. známa Zádielska dolina). Priamo CHVÚ Volovské vrchy sú trocha v tieni týchto turisticky najviac navštevovaných lokalít. V oblasti sa najviac rozvíja pešia turistika (v častiach územia príľahlých ku spišskému, gemerskému, či košickému regiónu turistického ruchu), existuje tu rozvinutá sieť značených turistických chodníkov v oblasti hlavného hrebeňa Volovských vrchov, ktorým prechádza aj európska horská cesta, aj v dolinách a na bočných hrebeňoch. Pomerne atraktívna je pre pešiu turistiku aj Čierna hora so svojimi vápencovými skalnými útvarmi a scenériami (Sivec, Ružinský kras, Bokšov), či Galmus (Biela skala nad Krompachmi, Poráčska dolina). Veľký počet návštevníkov lákajú prímestské výletné miesta, ktoré zasahujú do CHVÚ Volovské vrchy: v okolí Košíc je to napr. Čermeľská dolina, širšie okolie priehrady Ružín, v blízkosti Spišskej Novej Vsi lokality Knola a Muráň, pri Spišských Vlachoch rekreačná oblasť Za hurou, turisticky atraktívnou oblasťou je aj okolie Skaliska a Volovca nad Rožňavou (pešia turistika) s možnosťou ubytovania na horskej chate Baračka, rekreačná oblasť Plejisy pri Krompachoch (najmä pre zimnú turistiku), oblasť Kojšovskej hole, či Predné holisko východne od Košíc. Zimné športy sa rozvíjajú najmä v strediskách Plejisy, v lyžiarskom areáli pri Zlatej Idke, pri Kavečanoch, bežecké lyžiarske trasy sú vyznačované v zimnom období v lesoparku Košíc najmä v Čermeľskej doline a v okolí Kavečian. Kúpeľná turistika je v oblasti málo rozvinutá, nachádzajú sa tu klimatické kúpele pri obci Štós, ktoré slúžia na liečbu ochorení horných dýchacích ciest. V oblasti sa nachádzajú viaceré minerálne pramene s liečivými účinkami, ktorých využitie je však iba lokálneho charakteru. Rozvíja sa aj turistika spojená s poľovníctvom a rybárstvom.

Poľovníctvo a rybárstvo

V CHVÚ Volovské vrchy je evidovaných **58 poľovných revírov**, CHVÚ zasahuje do srnčej poľovnej oblasti S XI. Prešovská a jeleních oblastí: J XVI. Smolník, J XVII. Slovenský raj, J XV. Muránska a J XVIII. Levočské pohorie.

Ťažba nerastných surovín

V CHVÚ Volovské vrchy a v jeho tesnej blízkosti sa nachádzajú viaceré **ložiská nerastných surovín**. Volovské vrchy už od stredoveku boli tradičnou banskou oblasťou. Nachádzajú sa tu energetické, rudné, nerudné aj stavebné suroviny. V regióne sú evidované nasledovné ložiská surovín: uránové rudy (Košice I, Spišská Nová Ves – Novoveská huta), magnezit (Košice, Košice – hĺbka), komplexné železné rudy (Medzev, Rožňava, Rožňava – Strieborná žila, Poráč, Rudňany), železné rudy (Nižná Slaná), medené rudy (Gelnica, Smolník, Slovinky, Spišská Nová Ves – Novoveská huta), azbest a azbestová hornina (Paňovce, Jaklovce, Dobšiná), baryt (Markušovce I, Poráč – Zlatník, Rudňany), anhydrit (Markušovce, Matejovce nad Hornádom, Spišská Nová Ves), kremeň (Mníšek nad Hnilcom, Smolník I, Stará Voda, Švedlár, Závadka), sadrovec (Markušovce, Matejovce nad Hornádom, Spišská Nová Ves), vysokopercentný vápenec (Markušovce), dolomit

(Malá Vieska), kaolín (Nováčany I,II, Rudník, Rudník III), technicky použiteľné kryštály nerastov (Zlatá Idka), živce (Nováčany, Rudník I a II), stavebné suroviny (Trebejov, Vyšný Klatov, Olcnav, Spišská Nová Ves – Grétla), tehliarske suroviny (Spišská Nová Ves, Jasov). V minulosti bolo využívané ložisko uránu pri Novoveskej hute, v súčasnosti prebieha prieskumná ťažba na novom ložisku uránu a molybdénu pri Košiciach na Jahodnej. Najvýznamnejšie ložiská železných rúd sú v spišsko-gemerskom Rudohorí. Ťažobným závodom bol Siderit Nižná Slaná, kde sa zastavila ťažba ku koncu r. 2008. V roku 2010 sa znova začalo uvažovať o ťažbe. Ťažené ložisko azbestu je v Dobšinej, v súčasnosti je ťažba zastavená, resp. občasne sa ťaží haldový materiál. Baryt sa ťaží v Rudňanoch a Markušovciach. Dolomit sa ťaží pri Družstevnej pri Hornáde – Malej Vieske. Pri Olcnave sa ťaží stavebný kameň.

Využitie vody

Významným vodohospodárskym objektom v oblasti je údolná **vodná nádrž Ružín**, ktorá má najmä protipovodňovú funkciu, v menšej miere slúži aj na rekreáciu, kvalita vody je však kvôli starým environmentálnym záťažiam problematická. V CHVÚ sa nachádzajú viaceré vodárenské zdroje a ich ochranné pásma 2. a 3. stupňa. Zdroje pitnej vody sú sústredené napr. v Čermel'skej doline pri Košiciach, v Lacemberskej doline pri Slovinkách, v Šugovskej doline pri Medzeve. Takmer v každej väčšej doline Volovských vrchov je vybudovaný zdroj pitnej vody na zásobovanie príľahlých obcí. Na zásobovaní mesta Košice pitnou vodou sa podieľajú vodárenské **nádrže Bukovec I a Bukovec II**. Evidované **minerálne pramene sú pri Košiciach, Gelnici, Rožňave, Štóse**. Na rekreáciu a chov rýb slúži vodná nádrž pri Jasove v doline Teplica nachádzajúca sa na južnej hranici CHVÚ Volovské vrchy.

Ďalšie využitie

Hospodárske činnosti na báze priemyselnej výroby sa v rámci CHVÚ Volovské vrchy sústreďujú najmä v gemerskej a spišskej časti územia. V okrese Rožňava sa **banská činnosť** z dôvodu útlmu transformuje na strojárske, ekologické a bansko-opravárenské činnosti. Rožňavský okres je významný aj ťažbou a spracovaním stavebných hmôt. Krompachy a Rudňany v okrese Spišská Nová Ves sú dôležitým centrom farebnej metalurgie a ťažby železnej rudy. **Metalurgický a kovospracujúci priemysel** má zastúpenie aj v okrese Gelnica. Významnejším zdrojom znečistenia regiónu sú staré environmentálne záťaže z banského priemyslu (Smolník) a hutníckeho priemyslu (Krompachy, Rudňany, Slovinky), ktoré sa premietajú aj do skladby sedimentov Hornádu a priehrady Ružín.

Návrh zásad opatrení

Opatrenia na dosiahnutie operatívnych cieľov programu starostlivosti, ako aj cieľov ochrany pre jednotlivé druhy vtáctva, sú spracované v tabuľke č. 4 v časti 3.3. Vychádzajú hlavne zo zákona č. 543/2002 Z. z. a v programe starostlivosti sú určené v súlade s § 28 ods. 2 zákona č. 543/2002 Z. z.

- Podľa § 4 zákona č. 543/2002 Z. z. na celom území Slovenska, t. j. na celej výmere CHVÚ Volovské vrchy (121 420,65 ha) platí všeobecná ochrana rastlín a živočíchov:

(1) Každý je pri vykonávaní činnosti, ktorou môže ohroziť, poškodiť alebo zničiť rastliny alebo živočíchy, alebo ich biotopy, povinný postupovať tak, aby nedochádzalo k ich zbytočnému úhynu alebo k poškodzovaniu a ničeniu.

(2) Ak činnosť uvedená v odseku 1 vedie k ohrozeniu existencie druhov rastlín a živočíchov alebo k ich degenerácii, k narušeniu rozmnožovacích schopností alebo k zániku ich populácie, štátny orgán ochrany prírody a krajiny (ďalej len „orgán ochrany prírody“) túto činnosť po predchádzajúcom upozornení obmedzí alebo zakáže.

(3) Zakazuje sa odchytať a usmrcovať živočíchy na miestach ich prirodzeného výskytu. Tento zákaz neplatí, ak sa odchyty alebo usmrcovanie uskutočňuje v súvislosti s vykonávaním vedeckovýskumnej činnosti alebo ak hrozí bezprostredné ohrozenie života alebo zdravia človeka alebo poškodenie jeho majetku, alebo ak to ustanovujú osobitné predpisy alebo tretia časť tohto zákona.

(4) Každý, kto buduje alebo plánovane rekonštruuje nadzemné elektrické vedenie, je povinný použiť také technické riešenie, ktoré bráni zraňovaniu a usmrcovaniu vtákov.

(5) Ak dochádza k preukázateľnému zraňovaniu alebo usmrcovaniu vtákov na elektrických vedeniach alebo telekomunikačných zariadeniach, môže orgán ochrany prírody rozhodnúť, aby ich správca vykonal technické opatrenia zabraňujúce ich zraňovaniu a usmrcovaniu.

(6) Každý, kto buduje vodnú stavbu alebo líniovú stavbu, ktorá môže ohroziť zabezpečenie priaznivého stavu populácií druhov živočíchov v ich prirodzenom areáli v dôsledku narušenia alebo obmedzenia ich migračných trás, je povinný použiť také riešenie, ktoré zachováva migračnú priechodnosť. Za týmto účelom je povinný na vlastné náklady vykonať opatrenia umožňujúce migráciu živočíchov v miestach, ktoré sa križujú s ich migračnými trasami, a to zriadenie vhodných stavebných konštrukcií alebo technických zariadení a zabezpečenie ich funkčnosti.

(7) Ak je prevádzkou vodnej stavby alebo líniovej stavby ohrozené zabezpečenie priaznivého stavu populácií druhov živočíchov v ich prirodzenom areáli v dôsledku narušenia alebo obmedzenia ich migračných trás, môže orgán ochrany prírody po dohode s príslušným orgánom štátnej správy rozhodnúť, aby vlastník alebo správca vodnej stavby alebo líniovej stavby na vlastné náklady vykonal opatrenia na obnovu migračnej priechodnosti podľa odseku 6.

- v § 28 zákona č. 543/2002 Z. z. je o. i. upravený postup pre primerané posúdenie plánu, programu alebo projektu, ktorý môže mať pravdepodobne samostatne alebo v kombinácii s iným plánom alebo projektom na územie európskej sústavy chránených území významný vplyv;

- podľa § 26 ods. 5 zákona č. 543/2002 Z. z. platí, že v CHVÚ sa zakazuje vykonávať činnosti, ktoré môžu mať negatívny vplyv na predmet jeho ochrany. Na vykonávanie náhodnej ťažby a opatrení na ochranu lesa v CHVÚ, v ktorom platí iný ako piaty stupeň ochrany, sa môže náhodná ťažba, pri ktorej hrozí negatívne ovplyvnenie predmetu ochrany územia, vykonať len určenom rozsahu a za určených podmienok, ak tak rozhodol orgán ochrany prírody.

Za činnosti, ktoré môžu mať na celom území CHVÚ Volovské vrchy negatívny vplyv na predmet ochrany chráneného vtáčieho územia, sa podľa § 2 vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z. z. považuje:

- a) vykonávanie lesohospodárskej činnosti v blízkosti hniezda bociana čierneho, kuvika kapcavého, kuvika vrabčieho, orla krikl'avého, orla skalného a výra skalného, ak tak určí okresný úrad;
- b) mechanizované kosenie alebo mulčovanie trvalých trávnych porastov¹⁾ iným spôsobom, ako od stredu do okrajov od 1. mája do 30. júna na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára.

Návrh zásad opatrení v EFP1 – biotop hlucháňa hôrneho

EFP1 – biotop hlucháňa hôrneho je vyčlenený v tých častiach CHVÚ, kde dnes prežívajú populácie hlucháňa hôrneho. Vyčlenené sú takto v rámci západnej časti CHVÚ Volovské vrchy viaceré územia s výskytom zachovalejších biotopov hlucháňa hôrneho a to fragmentov starých lesov prevažne s výskytom smreka na hrebeňoch a príľahlých svahoch od rozhrania s CHVÚ Slovenský raj v západnej časti územia cez PR Muráň, CHA Knola, Čertovu Hoľu, Skalisko a Volovec, Zlatý stôl, príľahlú časť Starovodskej doliny vrátane časti SKUEV0344 Starovodské jedliny, lokality Jamina a Hekerová.

Zásady opatrení v EFP1 vychádzajú predovšetkým z topických a trofických nárokov hlucháňa hôrneho, pre ktorého ochranu je toto EFP prioritne vyčlenené. Vzhľadom na kvalitu lesných biotopov je však v rámci CHVÚ Volovské vrchy tento EFP dôležitý aj pre ochranu ďalších lesných druhov, akými sú predovšetkým tesár čierny, d'ubník trojprstý, jariabok hôrny, pôtik kapcavý, kvičok vrabčí, orol skalný, sova dlhochvostá, včelár lesný, žlna sivá. Preto okrem opatrení prioritne smerovaných na ochranu hlucháňa, musia navrhnuté opatrenia v tomto EFP zohľadňovať aj požiadavky uvedených druhov.

Podľa typu opatrení je rozdelený na EFP1A (bezzásahový režim pre zachovanie biotopov hlucháňa hôrneho) a EFP1B (režim pre zlepšenie biotopov hlucháňa hôrneho, resp. časové obmedzenia).

Pre zlepšenie podmienok pre druhy, ktorých ochrana je v EFP1 prioritou, je okrem opatrení uvedených v návrhu zásad pre hlucháňa hôrneho potrebné realizovať nasledovné opatrenia:

EFP1A – hniezdiská hlucháňa hôrneho (bezzásahový režim pre zachovanie biotopov hlucháňa hôrneho) - zoznam jednotiek priestorového usporiadania lesa (JPRL) podľa jednotlivých lesných celkov (LC) zaradených do EFP1A

LC HRABLE:

158_1, 158_2, 148a0, 148c0, 148b0, 175_1, 175_2, 157_0, 144_1, 147a1, 147a2, 147b0-časť

LC Lesy Betliar I.:

70a1-časť, 70a2-časť, 70b0

LC LESY OBCE NÁLEPKOVO:

241b2, 242a1, 242a2, 242a3, 242b0, 240a1, 240a2, 240b0, 240c1, 240c2, 241a1, 241a2, 241a3, 241b1, 229a1, 229a2, 229b0, 230a1, 230a2, 230b1, 230b2, 231a1, 231a2, 231a3, 231a4, 231b0, 211_0, 204_1, 204_2, 205a0, 205b0, 205c0, 207a1, 207a2, 207b0

LC Lesy Podsúľová I.:

118_1, 118_2-časť, 124a2, 124b0-časť, 124a1-časť, 124a3-časť, 426_1

LC Mestské lesy Rožňava:

139a0, 139b0

LC Rímskokatolícké biskupstvo v Rožňave:

88a1, 88b1, 88c1, 95a1, 95b1, 110a0, 110b1, 111_1, 112_1, 114a1-časť, 114b0-časť, 130a1, 131a1, 133_1

LC SMOLNÍK:

483a0, 483b0, 483c0

LC STARÁ VODA:

368a0, 368b0, 369a0, 369b0, 369c0, 371_0-časť, 372_0, 373a1, 373a2, 373b0, 374_1, 374_2, 374_3, 377a1, 377a2, 377b0, 378_0, 393_1, 393_2, 393_3, 402_0, 421_0, 422_0, 658_0, 666_0-časť, 667a0, 667b0, 668a0, 668b0, 698c0, 698d0

LC ZVYŠOK LHC NÁLEPKOVO, STARÁ VODA, SMOLNÍK:

1413_1, 1413_2, 1414_0

Lesy mesta Spišská Nová Ves:

162_1, 162_2, 163a1, 163a2, 163b0, 164a0, 164b1, 164b2, 165a1, 165a2, 165b1, 165b2, 166_1, 166_2, 167a0, 167b0, 168_0, 169_0, 173_1, 173_2, 229_0, 314_1, 314_2, 315_1, 315_2, 315_3, 316a0, 316b0, 317_0, 318_0, 319a0, 319b0, 320_1, 320_2, 321a0, 321b0, 322_1, 322_2, 324a1, 324a2, 324b0, 324c0, 540a1, 540a2, 540b2, 540b1, 541_0, 546_1, 546_2, 547_1, 547_2, 547_3, 548_1, 548_2, 581_0, 582b0, 603_0, 604_0, 680_0, 682_0

EFPIA – hniezdiská hlucháňa hôrneho (bezzásahový režim pre zachovanie biotopov hlucháňa hôrneho) – opatrenia:

- lesné porasty aj nelesné biotopy **ponechať na prirodzený vývoj, bez usmerňovania a zasahovania do prírodných procesov** človekom, vylúčiť akékoľvek lesohospodárske opatrenia (umelá obnova lesa, pestovná činnosť – vyžínanie, plecí rub, prečistky, ochrana proti zveri, ťažba – úmyselná a náhodná);
- kalamitné plochy v lesoch ponechať bez ľudskeho zásahu na prirodzenú sukcesiu. Drevnú hmotu (biomasu) z kalamitných plôch neodstraňovať, ponechať na mieste bez asanácie. Vykonať iba nevyhnutnú údržbu (zabezpečiť prejazdnosť a schodnosť) existujúcich účelových komunikácií;
- vylúčiť aplikáciu chemických látok;
- zabezpečiť zákaz zberu lesných plodov rozhodnutiami orgánov ochrany prírody v územiach s 1. a 2. stupňom ochrany, dôsledne dodržiavať zákaz zberu lesných plodov v územiach s 3. až 5. stupňom ochrany;
- vylúčiť výstavbu lesných ciest zvažnic a dočasných približovacích liniek;
- zabezpečiť monitoring všetkých tokanísk hlucháňa hôrneho;
- zabezpečiť monitoring, resp. kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody;
- vylúčiť prikrmovanie zveri okrem prikrmovania senom, letninou a trávou alebo d'atelinotravnou silážou; odstrániť existujúce zariadenia na vnadenie a uplatniť zákaz vnadenia diviačej zveri v EFPIA a vo vzdialenosti do 100 m od jeho hranice;
- v rámci poľovného obhospodarovania podporovať znižovanie stavov líšok a diviačej zveri. Opatreniam musí predchádzať podrobný prieskum na konkrétnych lokalitách;
- zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplývajúcich na početnosť hlucháňa hôrneho za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení;
- pri obnovách PSL resp. prostredníctvom zmeny PSL resp. navrhnuť zmeny kategorizácie lesa z kategórie lesov hospodárskych na lesy osobitného určenia podľa zákona 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 326/2005 Z. z.“) § 4 ods. 2 písm. e) lesy v chránených územiach, v územiach medzinárodného významu a na lesných pozemkoch s výskytom chránených druhov.

EFPIB – potravné biotopy hlucháňa hôrneho (režim pre zlepšenie biotopov, resp. časové obmedzenia) - zoznam JPRL podľa jednotlivých lesných celkov (LC) zaradených do EFPIB

LC Gemer:

2030_1, 2030_2

LC HRABLE:

143b0, 143a1, 144_2, 174a0, 174b0, 174c0, 176_0, 182_1, 182_2, 183_1, 183_2, 184_1, 184_2, 208_0, 320_1, 320_2, 326a0, 326b0, 142_1, 142_2, 138_2, 146_0, 147a2, 138_1, 138_3, 145_0, 147a1, 143a2, 144_1, 147b0-časť

LC Lesy Betliar I.:

70a1-časť, 70a2-časť, 87_1, 87_2

LC Lesy Podsúľová I.:

117a0, 117b0, 118_2-časť, 119a0, 119b0, 124a1-časť, 124b0-časť, 124a3-časť, 182_1, 182_2, 190_1, 190_2, 191_0, 192a0, 192b0, 193a1, 193a2, 193a3, 193b0, 426_2

LC LESY SMOLNÍK:

440_1, 440_2, 482_0

LC Mestské lesy Rožňava:

139c1, 139c2

LC Rímskokatolícke biskupstvo v Rožňave:

88a2, 88b2, 88c2, 94a1, 95a2, 95b2, 96_1, 96_2, 108a0, 108b0, 109a1, 109a2, 109b0, 110b2, 111_2, 112_2, 112_3, 113a0, 113b0, 114a1-časť, 114a2, 114b0-časť, 116a1, 116a2, 116b0, 124_1, 124_2, 130a2, 131a2, 131b0, 132_0, 133_2

LC STARÁ VODA:

346_1, 346_2, 346_3, 347a1, 347a2, 347a3, 347b0, 348a0, 348b0, 349a1, 349a2, 349b0, 350a1, 350a2, 350b0, 355b0, 356a0, 356b0, 367a0, 367b0, 371_0-časť, 379a0, 379b0, 381a0, 381b1, 381b2, 381c0, 382a0, 382b1, 382b2, 383a0, 383b1, 383b2, 383b3, 384a0, 384b0, 385_0, 386_1, 394_0, 396a0, 397a0, 397b0, 398a0, 398b1, 398b2, 399_1, 399_2, 399_3, 400_0, 401_0, 403_1, 403_2, 404a0, 404b0, 405_0, 406_0, 407a0, 407b0, 411_0, 413_1, 413_2, 413_3, 423_0, 424_0, 443a1, 443a2, 443b0, 444_0, 457_0, 641_0, 651_1, 651_2, 666_0-časť, 695_1, 695_2, 695_3, 696a1, 696a2, 696a3, 697a0, 697b0, 698a1, 698a2, 698a3, 698b0, 1395_1, 1395_2

LC ZVYŠOK LHC NÁLEPKOVO STARÁ VODA, SMOLNÍK:

1423_0, 1434_0, 1435_0, 1436_0, 1437_0, 1506a0, 1506b0, 1507a0

EFP1B – potravné biotopy hlucháňa hôrneho (režim pre zlepšenie biotopov hlucháňa hôrneho, resp. časové obmedzenia) opatrenia:

Potravné biotopy hlucháňa hôrneho sa vymedzujú na tých lokalitách s výskytom hlucháňa hôrneho, kde sa druh zdržiava za účelom obstarávania potravy. Cieľom opatrení v tomto území je zlepšiť podmienky pre prosperovanie druhu, zväčšiť tak jeho celkový areál výskytu. Opatrenia realizované v tomto území by nemali mať charakter bezzásahového režimu ako v prípade EFP1A. Ide o územie, v ktorom je možné hospodárenie v lesoch, ale s prihliadnutím na topické a trofické nároky hlucháňa hôrneho. Preto je na všetkých lesných porastoch v EFP1B potrebné realizovať tieto opatrenia:

- **umelú obnovu lesa nevykonávať v termíne od 1. marca do 31. júla**, v odôvodnených prípadoch po dohode s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny je možné realizovať umelú obnovu v termíne od 1. apríla do 31. mája;
- **spolupôsobenie** pre prirodzenú obnovu a prípravu pôdy pred umelou obnovou nevykonávať v termíne **od 1. marca do 31. júla**;
- **pestovnú činnosť** – vyžínanie, plecie ruby, prečistky, ochranu proti zveri nevykonávať **od 1. marca do 31. júla**. Oproti bežnému hospodáreniu sa odporúča realizovať prečistkové zásahy s vyššou intenzitou pre zlepšovanie biotopu druhu hlucháň hôrny. V rámci realizácie prečistiek je vhodné vykonávať na ploche porastu zásah s cieľom dosiahnuť na prevažnej časti výmery porast s uvoľneným zápojom a zníženým zakmenením až na hodnotu 0,7 plného zakmenenia;
- **individuálnu ochranu sadeníc vykonávať najmä formou ochrany terminálu na báze prírodných a/alebo prirodzene (biologicky) odbúrateľných materiálov (ovčia vlna, ľanové vlákno) alebo formou ochrany celých sadeníc oplatením**. V prípade chemickej ochrany sadeníc sa na ochranu mladých lesných kultúr pred škodami zverou používať výlučne len prípravky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, <https://www.uksup.sk/orp-zoznamy-pripravkov-na-ochranu-rastlin>);

- pri použití neprírodných materiálov po uplynutí doby použitia bude potrebné ich z porastov odstraňovať. Hromadnú ochranu sadeníc realizovať najvhodnejšie dreveným oplatením do veľkosti 0,3 ha. Minimálna vzdialenosť jednotlivých oplôtok minimálne na výšku porastu;
- **výchovnú ťažbu nerealizovať od 1. marca do 31. júla.** Oproti bežnému hospodáreniu sa odporúča realizovať prebierkové zásahy s vyššou intenzitou ako je stanovená v prebierkových percentách pre danú bonitu, vek a zakmenenie porastu. Výchovnú ťažbu vykonávať s dostatočnou intenzitou, aby sa dosahovalo znížené zakmenenie až na hodnotu 0,7 plného zakmenenia;
- **úmyselné obnovné ťažby realizovať v termíne od 1. augusta do 31. januára** iba prírode blízkym hospodárením v lesoch definovaným v zákone č. 326/2005 Z. z.;
- v kategórii ochranných lesov uplatňovať nepretržitú obnovnú dobu;
- v lesných porastoch **ponechávať** po ukončení ťažby **aspoň 5 stromov/ha z materského porastu** na dožitie (okrem invázných drevín);
- v nevyhnutnom rozsahu ponechávať stojace mŕtve stromy v lesných porastoch – najmä v lokalitách, kde druh hniezdi. V lesných porastoch v lesoch osobitného určenia a v ochranných lesoch ponechať staré oslabené, odumierajúce a/alebo mŕtve stromy, pne, ležiacu hrubinu v štádiu rozkladu v lesných porastoch v objeme **minimálne 5 m³/ha mŕtveho dreva**, ak sa mŕtve drevo v takom objeme v lesnom poraste nachádza;
- **náhodnú ťažbu nerealizovať v termíne od 1. marca do 31. júla.** Náhodnú ťažbu vykonávať tak, aby po jej zrealizovaní zakmenenie v každom lesnom poraste nekleslo **pod hodnotu 0,3 plného zakmenenia** v prvej resp. hornej etáži vrátane odumretých stromov rovnomerne rozložených v celom poraste;
- budovanie nových lesných ciest a zväznic je dovolené iba v ojedinelých odôvodnených prípadoch. Je dovolené iba budovanie dočasných približovacích liniek v lesných porastoch, ktoré bude potrebné vopred konzultovať a dohodnúť s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny.

V lesoch osobitného určenia vyhlásených podľa § 14 ods. 2 písm. e) zákona 326/2005 Z. z. lesy je vhodné okrem vyššie uvedených opatrení uplatňovať **osobitný režim hospodárenia**, ktorý bude vychádzať z týchto zásad:

- umelá obnova lesa sadbou - realizovať prvé alebo opakované zalesňovanie (doplňovanie, vylepšovanie) v zmysle obnovného zastúpenia drevín podľa PSL a podporovať zalesňovanie pionierskymi drevinami – breza previsnutá, jarabina vtáčia, vŕba rakyta, topol osika;
- umelá obnova sejbou – podporovať prvé alebo opakované zalesňovanie druhmi breza previsnutá, jarabina vtáčia;
- spolupôsobenie pre prirodzenú obnovu, prípravu pôdy pred umelou obnovou vykonávať ručne;
- podpora hlúčikového (0,01 ha) vnášania preferovaných kŕmnych stromov;
- zalesnenie by malo zároveň zohľadňovať zabezpečenie ponechania dostatočného množstva porastových medzier vrátane prepojovacích liniek ako aj rozvoľnený zápoj následných porastov;
- vnášanie chýbajúcich, deficitne zastúpených a stanovištne vhodných drevín podľa stavu a potrebnej dokumentácie;
- obnova väčších holín (predovšetkým po náhodnej ťažbe) vhodná cez tzv. prípravný les.

Štruktúru zlepšujúce ťažbové zásahy v lesných porastoch do 50 rokov:

Prečistka – prerezávka alebo čistka s rozčleňovaním a s vytváraním porastových medzier a spojovacích koridorov.

Prerezávky (prevažne ihličnaté porasty) je vhodné vytvárať, resp. rozširovať existujúce porastové medzery na veľkosť dlhšej strany cca 20 m (priemerná plocha 0,03 ha) v počte cca 5 ks/ha vzdialené od seba cca 20 – 40 m a vzájomne prepojené 4 m širokými nepravidelnými (tvorom porastových okrajov a smerovaním) koridormi. Plocha prepojavacích koridorov (pomocných liniek) je cca 0,07 ha, ktoré sú doplnené dvoma 4 m širokými hlavnými linkami navzájom vzdialených cca 45 m o celkovej výmere zaberajúcej cca 10 % plochy z ha. Celková plocha porastových medzier je cca 30 % plochy z ha. Plochy sú rozmiestnené v poraste nepravidelne, pričom odstránené dreviny sa neponechajú na ploche zásahu, ale budú odtiahnuté hlbšie do okolitého porastu.

Pri realizácii prerezávky je vhodné udržiavať na prevažnej časti výmery porastu uvoľnený zápoj a znížené zakmenenie na hodnotu 0,7 plného zakmenenia, s podporou čučoriedkových zárastov, porastových medzier, a pri osobitnom režime hospodárenia so zníženým zakmenením až na hodnotu 0,5 plného zakmenenia.

Je vhodné ponechať na ploche porastu hustejšie skupinky, ideálne hlboko zavetvené, o veľkosti 0,01 – 0,03 ha, mozaikovo rozmiestnených v poraste v počte 3 – 5 ks/ha s celkovou plochou cca 10 % plochy z ha. V prípade že v poraste sa hlúčikovito nachádzajú listnaté dreviny, uvedený zámer sa aplikuje v tejto porastovej zložke. Jedince smrekov rastúcich v blízkosti týchto hlúčikov, za účelom zlepšenia svetelných podmienok pre listnaté dreviny, je nutné adekvátne preriediť.

Čistky – (prevažne listnaté porasty s dostatočným podielom ihličnanov) sa v maximálnej miere podporuje jedľa biela, ktorú je žiaduce pri jej nízkom zastúpení vnášať do porastov.

Prebierka s rozčleňovaním a s vytváraním porastových medzier a spojovacích koridorov.

Po zhodnotení stavu porastu, ak je to možné jednorazovo vytvárať, resp. rozširovať existujúce porastové medzery na veľkosť dlhšej strany cca 20 m (priemerná plocha 0,03 ha) vzdialené od seba cca 20 – 40 m a vzájomne prepojené 4 m širokými nepravidelnými (tvorom porastových okrajov a smerovaním) koridormi.

Po zhodnotení stavu porastu, ak je to možné s ohľadom na jeho statickú stabilitu, vykonať na ploche porastu zásahy s cieľom dosiahnuť na prevažnej časti výmery porast so zníženým zakmenením na hodnotu 0,7 plného zakmenenia, a pri osobitnom režime hospodárenia až so zníženým zakmenením na hodnotu 0,5 plného zakmenenia.

Ponechať na ploche porastu hustejšie skupinky o veľkosti 0,01 – 0,03 ha, mozaikovo rozmiestnených v poraste v počte 3 – 5 ks/ha s celkovou plochou cca 10 % plochy z ha. V prípade že v poraste sa hlúčikovito nachádzajú listnaté dreviny, uvedený zámer sa aplikuje v tejto porastovej zložke. Jedince smrekov rastúcich v blízkosti týchto hlúčikov, za účelom zlepšenia svetelných podmienok pre listnaté dreviny, je vhodné adekvátne preriediť.

Zásahy realizovať včas s cieľom podpory dobrého zavetvenia a čo najnižšie nasadených korún, podľa možnosti až po zem.

Podporovať horizontálnu a vertikálnu diferencovanú štruktúru porastov. Podporovať snahu o druhovo rôznorodé porasty, pričom sa podporujú dreviny pôvodného a stanovištne vhodného drevinového zloženia. Znižovanie zakmenenia realizovať s ohľadom na možnosti konkrétnych porastov, v preštíhlených a vysoko zavetvených porastoch realizovať zásahy postupne.

V prípade výskytu ponechávať dutinové stromy, zlomy a odumreté drevo (stojacie a ležiace), výrazne staršie jedince drevín, prímesové dreviny (napr. jarabina, breza, vŕba, osika, jelša).

Ďalšie navrhované opatrenia pre celé EFP1B bez ohľadu na kategóriu lesov resp. druh pozemku:

- zabezpečiť zákaz zberu lesných plodov v územiach s 1. a 2. stupňom ochrany rozhodnutiami orgánov ochrany prírody, dôsledne dodržiavať zákaz zberu lesných plodov v územiach s 3. až 5. stupňom ochrany;

- vylúčiť aplikáciu chemických látok s výnimkou prípravkov na ochranu mladých lesných kultúr pred škodami zverou zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, <http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/>). Je dovolené použitie feromónových odparníkov na podkôrny hmyz za účelom monitoringu, obranných a ochranných opatrení;
- na neporastových plochách (funkčné plochy) nerealizovať poľnohospodársku činnosť (kosenie, mulčovanie) v termíne do 31. júla, v prípade potreby možno odstraňovať dreviny len do priemeru 30 cm (kosodrevinu nerúbať) v termíne od 1. augusta do 31. januára;
- pri obnovách PSL resp. prostredníctvom zmeny PSL navrhnúť zmeny kategorizácie lesa z kategórie lesov hospodárskych na lesy osobitného určenia podľa § 14 ods. 2 písm. e) zákona č. 326/2005 Z. z. (lesy v chránených územiach, v územiach medzinárodného významu a na lesných pozemkoch s výskytom chránených druhov). Zmena kategorizácie lesa cez zmenu PSL sa uplatní pri lesných porastoch, kde sa štruktúru budujúcimi ťažbovými zásahmi znižuje zakmenenie lesných porastov v rámci uplatnenia opatrení pod hodnotu 0,7 plného zakmenenia a/alebo sa vytvárajú porastové medzery. Zároveň je cieľom vytváranie komplexnejších celkov väčších výmer;
- zapracovať uvedené relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lesoch do novovypracovaných PSL;
- zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplývajúcich na početnosť hlucháňa hôrneho za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení;
- vylúčiť prikrmovanie zveri okrem prikrmovania senom, letninou a trávnu alebo d'atelinotrávnu silážou, vnaďenie diviacej zveri je dovolené iba v odôvodnených prípadoch po dohode s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny;
- v rámci poľovného obhospodarovania podporovať znižovanie stavov líšok a diviacej zveri. Opatreniam musí predchádzať podrobný prieskum na konkrétnych lokalitách;
- zapracovať uvedené relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lesoch do novovypracovaných PSL.

Návrh zásad opatrení v EFP2 – hniezdiská lesných druhov, dutinových hniezdičov a dravcov

Zoznam JPRL zaradených do EFP2 – vid' príloha č. 6.7.

EFP2 – hniezdiská lesných druhov, dutinových hniezdičov a dravcov je vyčlenený v lesných porastoch mimo hniezdisk hlucháňa hôrneho za účelom ochrany dutinových hniezdičov, hniezdisk dravcov a ostatných lesných druhov. Toto EFP zahŕňa všetky lesné biotopy vhodné pre hniezdenie jariabka hôrneho, bociana čierneho, dravcov a dutinových hniezdičov z radu sov, d'atľov a spevavcov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ Volovské vrchy. EFP2 sa rozkladá v centrálnej, severnej, južnej, východnej a západnej časti CHVÚ Volovské vrchy s výnimkou oblastí s výskytom hlucháňa. Prioritou ochrany v EFP2 sú predovšetkým druhy orol krikľavý, bocian čierny, včelár lesný, tesár čierny, pôtik kapcavý, kuvičok vrabčí, sova dlhochvostá, d'ubník trojprstý, žlna sivá, muchárik bielokrký a ďalej druhy jariabok hôrny, orol skalný, výr skalný, d'ateľ prostredný. Pre zlepšenie podmienok pre tieto druhy je okrem opatrení uvedených v návrhoch zásad pre jednotlivé druhy potrebné realizovať nasledovné opatrenia:

- na hniezdiskách zabezpečiť ochranu obmedzením alebo zákazom činnosti podľa zákona č. 543/2002 Z. z., kde je potrebné, ochranné zóny vyhlasovať v okruhu spravidla 300 m okolo hniezda po dobu najmenej 3 až 5 rokov (v závislosti od druhu) s prihliadaním na ekologické nároky druhu. V okolí hniezd uvedených druhov je potrebné vyhlasovať tzv. jadrovú zónu (minimálne 100 m okolo hniezda podľa ekologických nárokov druhu), v ktorej bude platiť **celoročný zákaz úmyselných lesohospodárskych činností**; opatrenia na ochranu lesa a zabezpečenie stability lesných porastov bude na základe posúdenia odbornej organizácie ochrany prírody možné vykonať len v mimohniezdnom období, a tzv. vonkajšiu ochrannú zónu (od 100 do 300 m od hniezdného stromu s prihliadnutím na polohu hniezda, reliéf okolitého

terénu a štruktúru lesného biotopu a predovšetkým na ekologické požiadavky druhu), v ktorej bude platiť **zákaz lesohospodárskych činností v hniezdnom období** podľa príslušného druhu: bocian čierny od 1. marca do 31. augusta, výr skalný (stromové hniezda) od 1. februára do 31. júla, orol skalný od 1. februára do 15. augusta, orol krikľavý od 15. marca do 31. augusta, včelár lesný od 15. apríla do 31. augusta, pôtik kapcavý od 1. marca do 31. júla, kuvičok vrabčí od 1. marca do 31. júla;

- stromy s hniezdami alebo hniezdnymi dutinami identifikovanými na lesnom pozemku je možné označiť, aby sa predišlo ich odstráneniu alebo poškodeniu, spôsob a formu označenia si dohodne obhospodarovateľ lesa v súčinnosti s odbornou organizáciou ochrany prírody;
- preferovať prírode blízke hospodárenie v lesoch (PBHL) v CHVÚ Volovské vrchy v lesoch ochranných a v lesoch osobitného určenia. V lesoch hospodárskych preferovať maloplošné formy podrastového hospodárskeho spôsobu a PBHL;
- v kategórii ochranných lesov uplatňovať nepretržitú obnovnú dobu;
- v hospodárskych lesoch zvyšovať podiel lesných porastov nad 80 rokov; v lesoch osobitného určenia zvyšovať rubnú a obnovnú dobu o 10 – 20 rokov; v lesných porastoch ponechávať po ukončení ťažby aspoň 5 stromov/ha z materského porastu na dožitie (okrem invázných drevín);
- v nevyhnutnom rozsahu ponechávať stojace mŕtve stromy v lesných porastoch – najmä v lokalitách, kde druh hniezdi. V lesných porastoch v lesoch osobitného určenia a v ochranných lesoch ponechať staré oslabené, odumierajúce a/alebo mŕtve stromy, pne, ležiacu hrubinu v štádiu rozkladu v objeme minimálne 5 m³/ha mŕtveho dreva, ak sa mŕtve drevo v takom objeme v lesnom poraste nachádza;
- podporovať vykonávanie výchovných ťažieb, ktoré smerujú k rozrôzneniu vekovej a priestorovej štruktúry porastov;
- v PSL presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín pre potreby ochrany jariabka hôrneho v biotopoch jariabka;
- zapracovať uvedené relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lesoch do novovypracúvaných PSL;
- aplikácia chemických látok v lesných porastoch – používanie iba prostriedkov zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, <http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/>) určených na ochranu prirodzeného zmladenia a lesných kultúr pred škodami spôsobenými raticovou zverou, na ochranu rôznych mechanických poškodení drevín (zatieranie rán) a na postrek stromov napadnutých podkôrnym a drevokazným hmyzom predpísaným spôsobom výlučne na odvozných miestach (lesných skladoch). Súhlas orgánu ochrany prírody sa vyžaduje na aplikáciu chemických látok v územiach s 2. stupňom ochrany prírody na súvislej ploche väčšej ako 2 ha a v územiach s 3. stupňom ochrany prírody (celkovo) – podľa zákona č. 543/2002 Z. z.;
- v lesných porastoch do 50 rokov príľahlých k EFP1B je možné (do vzdialenosti 1000 m), ktoré sú potravnými biotopmi hlucháňa hôrneho pri manažmente lesa, uplatňovať opatrenia hlucháňovi priateľského manažmentu lesa:
 1. v štádiu rúbaň až mladina – podporovať prirodzené zmladenie, ponechávať jarabinu a iné pionierske dreviny (jarabinu ponechávať aj v starších porastoch), presvetlenie hlúčikov až vytváranie liniek;
 2. porasty určené na prebierku – vykonávať s dostatočnou intenzitou, aby sa v nich dosiahlo zakmenenie max. 0,7 pre podporu čučoriedkových zárastov, vytvárať čistiny (porastové medzery), udržiavať jarabinu, prímesové dreviny;
- zvýšiť podiel plodonosných drevín v obnovnom zastúpení, zachovať podiel plodonosných drevín v lesných porastoch.

Špecifiká pre jednotlivé predmety ochrany v EFP2:

- v biotopoch žľny sivej udržiavať, resp. zväčšovať podiel starých listnatých a zmiešaných lesov s dominanciou listnáčov, podiel starších jedincov listnáčov v nich, podiel členitých lesných

okrajov a priľahlých tradične využívaných (najmä pastvou) nelesných plôch bohatých na mraveniská a vhodné rozmiestnenie všetkých týchto biotopov v CHVÚ Volovské vrchy najmä usmerňovaním opatrení v PSL;

- v biotopoch muchárika malého a muchárika bielokrkeho zachovávať lužné lesy, malé bezlesné plochy v alúviách či v lesoch a členité okraje lesa (s ich tradičným využívaním) ako migračné koridory;
- v biotopoch jariabka hôrneho monitorovať dopad predácie (kuna, líška, pernaté dravce, sojka a diviak) a v prípade významne negatívneho dopadu predácie vykonať opatrenia na jej zníženie (napr. znížením populácie diviakov v jadrových oblastiach výskytu jariabka a pod.);
- monitorovať lov jariabka a prípadný dopad lovu na populáciu a v prípade negatívneho dopadu obmedziť alebo vylúčiť lov jariabka v CHVÚ Volovské vrchy, zvážiť možnosť celoročnej ochrany jariabka hôrneho;
- v biotopoch d'atľa prostredného zabrániť intenzívnemu spôsobu lesného obhospodarovania v dubových a dubovo-hrabových porastoch, na ktoré je druh viazaný a používať jemnejšie spôsoby ich obnovy, zamedziť fragmentácii starších dubových porastov a zachovávať brehové porasty, nelesnú drevinovú vegetáciu a štrukturálne diferencované okraje lesov;
- v biotopoch muchára sivého zachovať vysoký podiel starých listnatých a zmiešaných lesov, zachovať, dodržiavať pestré a prirodzené zastúpenie drevín;
- v biotopoch d'ubníka trojprstého udržať podiel starých horských ihličnatých a zmiešaných porastov s prevahou ihličnanov;
- zabezpečiť monitoring predmetov ochrany, u vzácnejších druhov všetkých hniezdisk, u ostatných vybranej vzorky hniezdisk;
- zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla skalného a včelára lesného a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou a celkovo kontrolovať hniezdnu úspešnosť aspoň na 50 %;
- prehodnotiť, či vyhláška MŽP SR č. 196/2010 Z. z. zabezpečuje ochranu druhov v EFP2 v CHVÚ Volovské vrchy;
- zabezpečiť monitoring a kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov;
- zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky;
- zabezpečiť výrobu a vyvesenie búdok pre pôtika a sovu dlhochvostú v porastoch nad 40 rokov tak, aby spolu na 1 km² porastoch vo veku 41 – 100 rokov boli umiestnené minimálne dve búdky pre pôtika a dve búdky pre sovu dlhochvostú;
- podporiť ostatné dutinové hniezdiče (kuvičok vrabčí, muchárik bielokrký, muchár sivý) inštaláciou rozmerovo vhodných búdok v počte minimálne 2 búdky na 1 km² lesa;
- zabezpečiť kontrolu predpisov obmedzujúcu zber lesných plodín v územiach s vyšším stupňom ochrany (3.-5. stupeň);
- regulovať úmyselnú ťažbu brehových porastov pozdĺž vodných tokov na lesných pozemkoch prostredníctvom požiadaviek ochrany prírody v rámci PSL;
- vylúčiť zásahy do mokradí vrátane ich zalesňovania a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí. zamedziť odvodňovaniu mokradí, zamedziť sekundárnej sukcesii vlhkých lúk a mokradí, vytvárať malé vodné plochy slúžiace ako liahniská obojživelníkov;
- v prípade stavby nových elektrických vedení v EFP2 uprednostniť ich vedenie pod zemou. Ak to nie je možné, ošetriť ich prvkami zamedzujúcim kolíziám a úhynu vtáctva. Postupne takto zabezpečiť aj ochranu na všetkých existujúcich stĺpoch 22 kV vzdušného elektrického vedenia, pričom postupovať od stĺpov v otvorenej krajine k stĺpom na okraji lesov a intravilánov (čiže od najviac k najmenej nebezpečným);
- realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre lesníkov a miestnych obyvateľov o význame CHVÚ a správnom hospodárení v ňom;

- v prípade realizácie investícií do cestovného ruchu, resp. aj iných väčších investícií dôsledne posúdiť ich dopad na predmety ochrany a povoliť ich len v prípade, ak neexistuje riziko významného negatívneho dopadu na predmety ochrany;
- zabrániť vyrušovaniu druhov bocian čierny, orol skalný, orol krikľavý, počas hniezdenia inými aktivitami (napr. turistický ruch, fotografovanie a iné) prostredníctvom vhodných opatrení (upozornením, strážením alebo utajením hniezdných lokalít, náhodné kontroly a pod.).

Návrh zásad opatrení v EFP3 – hniezdiská druhov otvorenej krajiny a loviská dravcov

EFP3 – hniezdiská druhov otvorenej krajiny a trávnych porastov sa vyhlasuje na ochranu druhov viazaných predovšetkým na nelesnú vegetáciu, kroviny, prípadne brehové porasty tokov mimo súvisle zalesnené oblasti. EFP3 slúži predovšetkým na ochranu strakoša obyčajného, penice jarabej, krutohlava hnedého, hrdličky poľnej. V tomto EFP je okrem toho potrebné zohľadniť potrebu zachovania podmienok pre hniezdenie prepelice poľnej, ktorá je jedným z predmetov ochrany CHVÚ Volovské vrchy. Rovnako je v tomto EFP potrebné zabezpečiť ochranu lovného biotopu pre dravce, predovšetkým pre druhy dravcov, ktoré sú predmetom ochrany v tomto CHVÚ: orol krikľavý, včelár lesný, orol skalný, ale aj pre ďalšie druhy dravcov loviacich v otvorenej krajine. Pre zlepšenie podmienok pre tieto druhy je okrem opatrení uvedených v návrhoch zásad pre jednotlivé druhy potrebné realizovať nasledovné opatrenia:

- mechanizované kosenie alebo mulčovanie trvalých trávnych porastov vykonávať iba od stredu do okrajov od 1. mája do 30. júna na súvislej ploche väčšej ako 0,5 ha;
- lúky kosiť, mulčovanie používať len výnimočne v súlade s pravidlami spoločnej poľnohospodárskej politiky, zákaz mulčovania v období od 1. marca do 31. augusta;
- na vybraných plochách, ktoré určí príslušná organizácia ochrany prírody a krajiny, zabezpečiť posun termínu prvej kosby predpísaný vo vyhláske o CHVÚ Volovské vrchy;
- pri kosbe a žatve používať výstražné opatrenia na vodiče, pričom je zakazané mechanizované kosenie alebo mulčovanie trvalých trávnych porastov iným spôsobom, ako od stredu do okrajov od 1. mája do 30. júna na súvislej ploche väčšej ako 0,5 ha;
- realizovať informačné a praktické ekovýchové aktivity pre farmárov a traktoristov o správnom spôsobe kosenia;
- vylúčiť rozhodnutiami úradov použitie chemických látok (najmä priemyselných hnojív a pesticídov) na TTP (z dôvodu ochrany penice jarabá, krutohlav hnedý, hrdlička poľná, prepelica poľná). Pri aplikácii pesticídov na ornej pôde použiť len chemické prípravky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, <http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/>);
- podporiť zachovanie pôvodných druhov solitérnych drevín a krovitých formácií na TTP (min. 1 exemplár s obvodom kmeňa nad 80 cm/ha, min. 25 m²/ha krovitých formácií, disperzia roztrúsená);
- pri tvorbe TTP použiť stanovištne vyhovujúce druhy tráv;
- pri pozemkových úpravách dbať na zachovanie výmery TTP;
- vylúčiť rozorávanie TTP a ich zmenu na iný druh pozemku. V rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej štruktúry krajiny vrátane medzí a úhorov;
- zakázať vypaľovanie trávnych porastov;
- vylúčiť zmenu poľnohospodársky neobhospodarovaných TTP na LPF ak je hniezdnym biotopom nelesných druhov vtáctva, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ;
- vylúčiť zmeny využívania pozemku s krovitými formáciami na ornú pôdu, zalesnenie, zastavanie a pod.;
- na TTP vylúčiť meliorácie a odvodnenie;

- výmeru nelesnej drevinovej vegetácie znižovať po dohode s organizáciou ochrany prírody a krajiny najmä v prípade obnovy TTP a budúceho riadneho poľnohospodárskeho využívania pasiením či kosením. Ak je výrub drevín preukázateľne nevyhnutný na zabezpečenie starostlivosti o CHVÚ Volovské vrchy použiť ustanovenie § 47 ods. 4 písm. f) alebo g). Pri výrube zabezpečiť ponechanie starých solitérnych stromov a skupiniek stromov ostrovčekovito sa vyskytujúcich v poľnohospodárskej krajine, brehových porastov a stromov s obvodom kmeňa nad 80 cm. Rovnako ponechať porasty krovin na medziach, v úvozoch a stržiach a kompaktné husté krovinové porasty výmery do 25 m² ostrovčekovito sa vyskytujúce v poľnohospodárskej krajine;
- usmerniť výrub drevín (aleje, stromoradia, remízky) – obhospodarovanie bielych plôch bez poľnohospodárskeho využívania): účelový výber v prospech mozaikovitosti a štruktúrovanosti nelesnej drevinovej vegetácie (NDV), pri výrube nesmie dôjsť k plošnému výrubu a zníženiu výmery NDV o viac ako 50 % (biotop hrdličky poľnej, d'atľa prostredného, krutohlava hnedého). Ak je takýto výrub preukázateľne nevyhnutný na zabezpečenie starostlivosti o CHVÚ, použiť ustanovenia podľa § 47 zákona č. 543/2002 Z. z.;
- udržiavať mozaikovitú štruktúru v otvorenej krajine, nevytvárať veľkoblokové celky lúk, pasienkov a polí na úkor krovitých formácií;
- podporiť podiel TTP s extenzívnym hospodárením a významným zastúpením krovin v rámci celého EFP3 tak, aby neklesol pod 20 % celkovej rozlohy EFP3;
- podporovať chov hospodárskych zvierat a pasienie na TTP;
- zabezpečiť pre poľnohospodárov akceptáciu vyššieho pomeru NDV ako umožňujú súčasné podmienky poľnohospodárskych dotácií. Zhodnotiť legislatívne bariéry, ktoré bránia tejto akceptácii v CHVÚ, v prípade ak nie je iné riešenie, navrhnúť úpravu príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov, resp. noriem za účelom akceptácie tejto možnosti;
- podporovať extenzívny chov hospodárskych zvierat a pasienia na TTP (v zaťažení hospodárskych zvierat 0,3 – 1 dobytčia jednotka - DJ/ha);
- pre zabránenie úhynu sov pri nárazoch je potrebné pri oplocovaní pastvísk minimalizovať oplotenie na práve prepásanú plochu, používať zviditeľňovače vodiča, obkásanie vodiča na 1 m na obe strany. Zakazuje sa používať ostnatý drôt a drôt bez optických zvýrazňovačov. Šírka zvýrazňovača musí byť aspoň 10 cm.

Špecifiká pre jednotlivé druhy predmetov ochrany v EFP3:

- v biotopoch výra skalného na hniezdiskách v činných kameňolomoch usmerňovať postup ťažby tak, aby sa zachovali vhodné hniezdiská a aby nedochádzalo k ničeniu hniezd. Na hniezdiskách ohrozených sukcesiou (skalné útvary, kameňolomy) upravovať hniezdne jamky: odstraňovanie drevinného náletu, hĺbenie jamiek, odvodnenie hniezdných jamiek. Usmerňovať skalolezcov mimo hniezdne obdobie v blízkosti hniezda výra skalného, zamedzovať novým lezeckým cestám v blízkosti hniezd výrov, ak by sa našlo hniezdisko v skalolezeckej oblasti;
- v biotopoch rybáríka riečneho monitorovať a eliminovať znečisťovanie vodných tokov splaškami, odpadkami a vypúšťaním močovky, monitorovať a eliminovať negatívne vplyvy výkonu rybárskeho práva a rekreačných aktivít;
- zachovaním prírodných úsekov riek a vodných tokov zabezpečiť udržiavanie a vytváranie kolmých brehov vhodných na hniezdenie rybáríka riečneho. V nutných prípadoch upravovať hniezdne steny, vytvárať nové hniezdne možnosti rybáríka riečneho. Eliminovať nevhodné vodohospodárske zásahy a regulačné prvky;
- v biotopoch krutohlava hnedého zabezpečiť ponechanie okrajových častí lesov, vrátane starých sadov, parkov a lesíkov. Zachovať pasienky a otvorené stanovišťa na okrajoch lesov s dostatočným množstvom starých stromov, umožňujúcich hniezdenie krutohlava;
- podporovať rozvoj tradičných hospodárstiev so sadmi a pasienkami a hospodárskymi zvieratami, na ktorých sa vytvárajú vhodné podmienky na hniezdenie krutohlava. Inštalovať umelé hniezdne dutiny v rôznych výškach;

- zabezpečiť ochranu mravenísk ako hlavného zdroja potravy tohto druhu, predovšetkým obmedzením používania umelých hnojív a pesticídov na pasienkoch a lúkach;
- v biotopoch muchára sivého zachovať, resp. zvyšovať podiel starej stromovej vegetácie (parky, sady, záhrady) v sídlach a okolí vodných tokov a taktiež zachovať resp. realizovať výsadbu aspoň ojedinelých stromov a krov na rozľahlých poľnohospodárskych plochách.

EFP4 – plochy určené na rozvoj obcí v zmysle UPD

Ide o plochy, na ktorých z hľadiska predmetov ochrany CHVÚ Volovské vrchy nie sú určené osobitné opatrenia ochrany prírody. Pri prehodnotení vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z. z. sa navrhne vylúčenie tohto EFP4 z CHVÚ Volovské vrchy.

3.3. Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany, harmonogram a merateľné indikátory ich plnenia, subjekt zodpovedný za ich plnenie

Tab. 4 Zoznam opatrení do roku 2052 na dosiahnutie stanovených operatívnych cieľov

JPRL – jednotka priestorového rozdelenia lesa; OU – okresný úrad; ŠOP SR – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, správy NP- správy národných parkov (Slovenský raj, Slovenský kras), Strategický plán SPP – Strategický plán spoločnej poľnohospodárskej politiky ; OP KŽP – Operačný program Kvalita životného prostredia; P Slovensko – Program Slovensko; MŽP SR – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky; TTP – trvalé trávne porasty; LIFE – Program Európskeho parlamentu a Rady pre životné prostredie a ochranu klímy

Číslo opatrenia	Opatrenie	Merateľný indikátor plnenia	Harmonogram plnenia	Zodpovedný subjekt	Lokalita (EFP)	Zdroj financovania
Dlhodobý cieľ 1: Dosiahnuť zlepšenie stavu u druhov hlucháň hôrny, tetrov hoľniak, orol krikl'avý a pôtik kapcavý z nepriaznivého stavu kategórie C do priaznivého stavu kategórie B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EFP2 a EFP3						
Operatívne ciele 1.1: zvýšiť a následne udržať populáciu hlucháňa hôrneho v EFP1, orla krikl'avého v EFP2 a v EFP3, pôtika kapcavého v EFP3 v kategórii B; udržať podmienky pre hniezdenie tetra hoľniaka na všetkých jeho historických a recentne opustených lokalitách v západnej časti CHVÚ (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1)						
Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: hlucháň hôrny, tetra hoľniaka, orla krikl'avého a pôtika kapcavého						
1.1.1	Zabezpečiť zachovanie a ochranu hniezdných biotopov hlucháňa hôrneho bez zásahu v rámci JPRL stanovených v EFP1A.	Zachovaná výmera bezzásahových území – EFP1A	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1A	Štátny rozpočet (finančná náhrada)
1.1.2	Všetky hospodárske lesy v rámci EFP1A a EFP1B, ktoré nie sú ochrannými lesmi, prekategorizovať na lesy osobitného určenia.	Zvýšený podiel lesov osobitného určenia	2023-2052	OU v sídle kraja, vlastníci, pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP1A, EFP 1B	Štátny rozpočet
1.1.3	Zabezpečiť ochranu potravných biotopov hlucháňa hôrneho (v stanovených JPRL v rámci EFP1B realizovať aktívny manažment).	V stanovených JPRL vytvorené podmienky pre hlucháňa, osobitný režim hospodárenia	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1	Spoločná poľnohospodárska politika, iné zdroje (OPKŽP a P Slovensko)
1.1.4	Vylúčiť aplikáciu chemických látok s výnimkou prípravkov na ochranu mladých lesných kultúr pred škodami zverou zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-	Plochy bez aplikácie insekticidov	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU	EFP1A, EFP1B	Bez osobitných finančných prostriedkov

	pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/).					
1.1.5	Vylúčiť výstavbu lyžiarskych stredísk a stredísk cestovného ruchu v EFP1.	Žiadne nové lyžiarske strediská a strediská cestovného ruchu v EFP1	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1	Bez osobitných finančných prostriedkov
1.1.6	Vylúčiť výstavbu lesných ciest a zväžnic a dočasných približovacích liniek v EFP1A Budovanie dočasných približovacích liniek v lesných porastoch v EFP1B, konzultovať a dohodnúť s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny.	Žiadne nové lesné cesty a zväžnice v EFP1A. Dočasné približovacie linky v EFP1B odkonzultované a dohodnuté s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP 1A, EFP1B	Bez osobitných finančných prostriedkov
1.1.7	Zabezpečiť zákaz zberu lesných plodov rozhodnutiami orgánov ochrany prírody v územiach s 1. a 2. stupňom ochrany, dôsledne dodržiavať zákaz zberu lesných plodov v územiach s 3. až 5. stupňom ochrany.	Pravidelné kontroly zberu lesných plodov	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1A, EFP1B	Štátny rozpočet
1.1.8	Vylúčiť prikrmovanie zveri okrem prikrmovania senom, letninou a trávnu alebo ďatelinotrávnu silážou; odstrániť existujúce zariadenia na vnaďenie a uplatniť zákaz vnaďenia diviacej zveri v EFP1A a vo vzdialenosti do 100 m od jeho hranice. V rámci poľovného obhospodarovania podporovať znižovanie stavov líšok a diviacej zveri.	Kontroly prikrmovania zveri	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1A, EFP1B	Bez osobitných finančných prostriedkov
1.1.9	Dôsledne zväžiť a eliminovať výstavbu nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní v EFP1B. Povoľiť ich len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	Realizované len tie formy turizmu bez negatívneho vplyvu na hlucháňa (stanoviská)	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP1A, EFP1B	Bez osobitných finančných prostriedkov
1.1.10	Zabezpečiť monitoring všetkých tokanísk hlucháňa hôrneho.	Pravidelný monitoring, zistená veľkosť populácie druhu	2023-2052	ŠOP SR, iné relevantné inštitúcie, Správy NP	EFP1v nadväznosti na EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty z OPKŽP/P Slovensko

1.1.11	Zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplyvujúcich na početnosť hlucháňa hôrneho za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení.	Identifikované negatívne faktory, upravený návrh manažmentu lokalít	2023-2052	ŠOP SR, iné relevantné inštitúcie, Správy NP	EFP1 v nadväznosti na EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP
1.1.12	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody.	Realizované kontroly, eliminované negatívne vplyvy na druh	2023-2052	ŠOP SR, iné relevantné inštitúcie, Správy NP	EFP1 v nadväznosti na EFP2 EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP
1.1.13	V spolupráci s užívateľmi a vlastníkami pozemkov vykonať manažment hniezdnych a potravných biotopov tetrahoľníka na jeho historických a recentne opustených hniezdiskách.	Zlepšenie stavu biotopu tetrahoľníka	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP2 a EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty z OPKŽP/P Slovensko
1.1.14	Zabezpečiť každoročný monitoring celej populácie tetrahoľníka.	Údaje o stave populácie druhu	2023-2052	ŠOP SR, iná odborná organizácia, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
1.1.15	Zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplyvujúcich na početnosť tetrahoľníka za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení.	Identifikované negatívne faktory, upravený návrh manažmentu lokalít	2023-2052	ŠOP SR, iné relevantné inštitúcie, Správy NP	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
1.1.16	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdnych okrskov orla kriľavého každoročne, a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou a celkovo kontrolovať hniezdnu úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	Udržaný alebo zlepšený stav biotopov a populácie druhu	2023-2052	ŠOP SR, iné relevantné inštitúcie, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP projekty
1.1.17	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd orla kriľavého a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky.	Udržaný alebo zlepšený stav populácie druhu	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
1.1.18	V okolí hniezd orla kriľavého zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochranných zón.	Udržaný alebo zlepšený stav populácie druhu	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP2, EFP3	Štátny rozpočet (finančná náhrada)
1.1.19	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií a povoliť ich len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	Udržaný alebo zlepšený stav populácie druhu	2023-2052	Vlastníci a správcovia pozemkov	EFP1B, EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty

1.1.20	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody.	Zníženie negatívneho vplyvu na populáciu	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP	EFP1A,B, EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
1.1.21	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL, resp. pri zmene PSL.	Zlepšený stav biotopov predmetov ochrany	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP	EFP1B, EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
<i>Dlhodobý cieľ 2: Minimálne zachovať stav u druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, hrdlička poľná, muchár sivý, kivičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný v kategórii B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EFP2 a EFP3</i>						
<i>Operatívne ciele 2.1: udržať populácie druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, muchár sivý, kivičok vrabčí a d'ubník trojprstý na úrovni minimálne v kategórii B (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1)</i>						
<i>Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, muchár sivý, kivičok vrabčí a d'ubník trojprstý</i>						
2.1.1	Preferovať prírode blízke hospodárenie v lesoch (PBHL) v CHVÚ Volovské vrchy v lesoch ochranných a v lesoch osobitného určenia. V lesoch hospodárskych preferovať maloplošné formy podrastového hosp. spôsobu resp. PBHL.	V rámci obnovy PSL je v každom lesnom celku na 40 % zachované zastúpenie porastov starších ako 80 r., k nim zaraďujeme aj trvalo etážové porasty, mozaikové porasty a výberkové lesy	2023-2052	Vlastníci, správcovia pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP2	Štátny rozpočet, príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.2	Používať iba prostriedky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/) určené na ochranu prirodzeného zmladenia a lesných kultúr pred škodami spôsobenými raticovou zverou, na ochranu rôznych mechanických poškodení drevín (zatieranie rán) a na postrek stromov	Neaplikované postreky insekticídmi v lesných porastoch. Používané iba schválené a registrované chem. prostriedky pre CHVÚ	2023-2052	Vlastníci, správcovia pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP2	Bez osobitných finančných nákladov

	napadnutých podkôrnym a drevokazným hmyzom predpísaným spôsobom výlučne na odvozných miestach (lesných skladoch).					
2.1.3	Vyhľadávať a nechať na dozitie hniezdne stromy s dutinami.	Vyhľadané a označené hniezdne stromy jednotlivých druhov, podmienky pre hniezdenie	2023-2052	ŠOP SR, príp. kontrahovaná organizácia, Správy NP	EFP2	Štátny rozpočet, príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.4	Zpracovať relevantné opatrenia do platných PSL resp. pri zmene PSL.	Vypracovať zmenu PSL, ak bude potrebné zpracovať opatrenia z programu starostlivosti do PSL	2023-2052	Vypracovatelia PSL, v spolupráci so ŠOP SR resp. Správami NP	EFP2	Bez osobitných finančných nárokov
2.1.5	Zpracovať relevantné opatrenia do nových PSL.	zpracované opatrenia z programu starostlivosti v PSL	2023-2052	Vlastníci, správcovia pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP2	Bez osobitných finančných nárokov
2.1.6	V kategórii ochranných lesov uplatňovať nepretržitú obnovnú dobu.	Zachované stromy hlavnej etáže, podmienky pre obnovu podrastu	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci, správcovia pozemkov	EFP2	Štátny rozpočet, príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.7	V lesných porastoch do 50 rokov priľahlých k EFP1B je možné (do vzdialenosti 1000 m), ktoré sú potravnými biotopmi hlucháňa hôrneho pri manažmente lesa, uplatňovať opatrenia hlucháňovi priateľského manažmentu lesa.	Zlepšenie stavu biotopu hlucháňa hôrneho	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci, správcovia pozemkov	EFP2	Štátny rozpočet, príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.8	Preferovať PBHL resp. maloplošné formy podrastového hosp. spôsobu vo väčších celkoch starých bukových, jedľovo–bukových, javorovo–bukových a iných zmiešaných lesov s prevahou listnáčov.	Kompaktné lesné porasty, nefragmentované, podmienky pre zachovanie populácií druhov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci, správcovia pozemkov	EFP2	Bez osobitných finančných nárokov
2.1.9	Zabezpečiť dostatočný podiel mŕtvého dreva v porastoch, ktoré sú kľúčovými hniezdiskami pre ďatle.	Ponechaných 5 m ³ /ha v porastoch v lesoch ochranných a LOU	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci, správcovia pozemkov	EFP2	Štátny rozpočet príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.10	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dozitie zdravé stromy z materského porastu, aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy.	Ponechaných aspoň 5stomov hlavnej etáže na ha po ukončení ťažby	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci, správcovia pozemkov	EFP2	Štátny rozpočet príp. zdroje z projektov (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)

2.1.11	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybraných druhov.	Údaje z monitoringu o stave populácie a počte hniezdných párov jednotlivých druhov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, iné odborné organizácie	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE, iné)
2.1.12	Monitorovať dopad lovu jariabka a v prípade poklesu populácie zastaviť lov na jariabka v CHVÚ.	V prípade zníženia veľkosti populácie obmedziť jeho lov v CHVÚ	2023-2052 podľa potreby	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR	EFP2	Bez osobitných finančných nákladov
2.1.13	V PSL presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín pre potreby ochrany jariabka hôrneho v biotopoch jariabka.	Zachované potravné podmienky	2023-2052 podľa potreby	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR	EFP2	Bez osobitných finančných nákladov
2.1.14	Zabezpečiť monitoring vybranej vzorky hniezdných okrskov bociana čierneho každoročne a každoročne dohľadávať hniezda v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov.	Údaje o počte hniezdných okrskov bociana čierneho, zhodnotenie účinnosti opatrení	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, iná odborná organizácia	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE, príp. iné)
2.1.15	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla skalného a včelára lesného a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou a celkovo kontrolovať hniezdnu úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	Údaje o počte hniezdných okrskov dravcov, zhodnotenie účinnosti opatrení	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, iná odborná organizácia	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE, príp. iné)
2.1.16	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky.	Udržiavané hniezda a stabilný počet hniezdných možností pre dravce a bociana čierneho	2023-2052 Priebežne podľa potreby	ŠOP SR, Správy NP	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, iné zdroje (projekt OPKŽPv)
2.1.17	V okolí hniezd bociana čierneho, včelára lesného, orla krikl'áveho alebo orla skalného zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochranných zón.	Vyhradené ochranné zóny okolo vybraných hniezdných stromov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP vlastníci, správcovia pozemkov, OU	EFP2	Štátny rozpočet (náhrady za obmedzenie hospodárenia v jadrovej zóne okolo hniezd)

2.1.18	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií a povoliť ich len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	Posudzované všetky realizované projekty v území, zastavená realizácia tých, ktoré by mohli mať negatívny dopad na územia aj v dôsledku kumulatívnych vplyvov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR, OÚ	EFP2, EFP3	Bez osobitných finančných nárokov
2.1.19	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody.	Realizované kontroly, dodržiavané ochranné zóny okolo hniezdných stromov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP	EFP2	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP
2.1.20	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia.	Technické zábrany na stĺpoch elektrického vedenia a na samotnom vedení – znížený počet kolízií s vedením	2023-2052 priebežne podľa potreby	ŠOP SR, Správy NP, podniky v energetickom sektore	EFP2, EFP3	Štátny rozpočet, iné zdroje (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.1.21	Vylúčiť negatívne zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí.	Zabránenie realizácie činností, ktoré by mali za následok zásahy do mokradí, zachovanie mokradných častí území	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR, OU	EFP2, EFP3	Bez osobitných finančných nárokov
Dlhodobý cieľ 2: Minimálne zachovať stav u druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bieločrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bieločrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, hrdlička poľná, muchár sivý, kuvičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný v kategórii B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EFP2 a EFP3						
Operatívne ciele 2.2: udržať populáciu druhov hrdlička poľná, strakoš obyčajný, prepelica poľná, rybárik riečny a penica jarabá minimálne v kategórii B (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1).						
Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: hrdlička poľná, strakoš obyčajný, rybárik riečny, penica jarabá, prepelica poľná						
2.2.1	Vylúčiť rozorávanie TTP a ich zmenu na iný druh pozemku. V rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej štruktúry krajiny vrátane medzí a úhorov.	Zachovaná plocha TTP	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných prostriedkov

2.2.2	Upraviť termíny kosenia a zavedenie s tým súvisiacich agroenviromentálnych schém na významných hniezdných lokalitách. Kosiť od stredu k okraju alebo od jedného okraja k druhému vylúčiť kosenie od okraja do stredu. Pri kosbe a žatve používať výstražné opatrenia na vodiče.	Zabrániť realizácii činnosti, ktoré by mali za následok ničenie hniezd a mláďat	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Štátny rozpočet, iné zdroje (OPKŽP/P Slovensko, LIFE)
2.2.3	Výmeru nelesnej drevinovej vegetácie znižovať po dohode s organizáciou ochrany prírody a krajiny najmä v prípade obnovy TTP a budúceho riadneho poľnohosp. využívania pasiením či kosením. Ak je výrub drevín preukázateľne nevyhnutný na zabezpečenie starostlivosti o CHVÚ Volovské vrchy použiť ustanovenie § 47 ods. 4 písm. f) alebo g).	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných nárokov
2.2.4	Zabezpečiť ponechanie starých solitérnych stromov a skupiniek stromov ostrovčekovito sa vyskytujúcich v poľnohosp. krajine, brehových porastov a stromov s obvodom kmeňa nad 80 cm. Rovnako ponechať porasty krovin na medziach, v úvozoch a stržiach a kompaktné husté krovinové porasty výmery do 25 m ² ostrovčekovito sa vyskytujúce v poľnohosp. krajine.	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných nárokov
2.2.5	Vylúčiť rozhodnutiami úradov použitie chemických látok (najmä priemyselných hnojív a pesticídov) na TTP. Pri aplikácii pesticídov na ornej pôde použiť len chemické prípravky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/).	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných nárokov
2.2.6	Udržiavať mozaikovitú štruktúru v otvorenej krajine, nevytvárať veľkoblokové celky lúk, pasienkov a polí na úkor krovitých formácií. Podporiť podiel TTP s extenzívnym hospodárením a významným zastúpením krovin	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných nárokov

	v rámci celého EFP3 tak, aby neklesol pod 20 % celkovej rozlohy EFP3.					
2.2.7	Podporovať extenzívny chov hospodárskych zvierat a pasenia na TTP (v zaťažení hospodárskych zvierat 0,3 – 1 DJ/ha).	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných prostriedkov
2.2.8	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy.	Zlepšený stav biotopov	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov	EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP projekty
2.2.9	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu, vylúčiť rozoranie TTP. Presadzovať zachovanie TTP aj v rámci územnoplánovacej dokumentácie.	Zachovaná výmera TTP	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Bez osobitných finančných prostriedkov
2.2.10	Vylúčiť stavbu nových elektrických vedení bez prvkov pre zabránenie kolízií s vtáctvom, a existujúce ošetriť prvkami pre zabránenie kolízií s vtáctvom alebo ich umiestniť pod zem.	Od r. 2020 nepribudli žiadne nové elektrické vedenia bez prvkov na zabránenie kolízií vtáctvom, na existujúcich vykonané opatrenia na zabránenie kolízií	2023-2052	OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty z OPKŽP/P Slovensko
2.2.11	Zachovaním prírodných úsekov riek a vodných tokov zabezpečiť udržiavanie a vytváranie kolmých brehov vhodných na hniezdenie rybárka riečneho.	Zlepšenie stavu biotopu rybárka riečneho	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, ŠOP SR, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
2.2.12	Eliminovať nevhodné vodohospodárske zásahy a regulačné prvky.	Zlepšený stav biotopu	2023-2052	Vlastníci správcovia pozemkov, OU, ŠOP SR, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty
2.2.13	Zabezpečiť monitoring všetkých známych hniezdísk rybárka riečneho.	Údaje o stave populácie druhu	2023-2052	ŠOP SR, iná odborná organizácia, Správy NP	EFP2, EFP3	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty

Dlhodobý cieľ 3: Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy

Operatívny cieľ 3.1: Prehodnotiť súčasnú právnu úpravu (vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky MŽP SR č. 196/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Volovské vrchy) a jej relevantnosť pre ochranu vtáčích druhov v CHVÚ Volovské vrchy s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak, aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.

Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, tetrov hol'niak, hlucháň hôrny, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdlička poľná, muchár sivý, orol krikľavý, pôtik kapcavý, kivičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný.						
3.1.1	Zhodnotiť vyhlášku MŽP SR č. 196/2010 Z. z. z hľadiska dosiahnutia cieľov ochrany pre jednotlivé vtáčie druhy, určených v programe starostlivosti	Porovnanie súčasných opatrení vo vyhláške a navrhnutých v programe starostlivosti	2022 – 2025	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR	CHVÚ	Bez osobitných finančných nákladov
3.1.2	Ak to vyplynie zo zhodnotenia vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z. z., pripraviť a prerokovať návrh nariadenia vlády, ktorým sa vyhlasuje CHVÚ Volovské vrchy.	návrh nového právneho predpisu	2022 – 2025	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR	CHVÚ	Bez osobitných finančných nákladov
Dlhodobý cieľ 3 Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy.						
Operatívny cieľ 3.2: Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy.						
Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, tetrov hol'niak, hlucháň hôrny, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdlička poľná, muchár sivý, orol krikľavý, pôtik kapcavý, kivičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný.						
3.2.1	Vyhodnotiť, či sektorová legislatíva (poľnohospodárska, lesnícka, poľovnícka a i.) umožňuje realizáciu opatrení navrhovaných v programe starostlivosti.	analýza stavu – vyhodnotenie rizík súčasnej legislatívy	2022 – 2025	ŠOP SR, MŽP SR, Správy NP	CHVÚ	Bez osobitných finančných nákladov
3.2.2	Pravidelne (minimálne raz za 10 rokov) aktualizovať program starostlivosti o CHVÚ Volovské vrchy.	aktualizovaný program starostlivosti – v prípade potreby	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, MŽP SR	CHVÚ	Štátny rozpočet
Dlhodobý cieľ 4: Zvýšiť informovanosť miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtákov.						
Operatívny cieľ 4.1: Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite.						
Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, tetrov hol'niak, hlucháň hôrny, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý,						

<i>d'atel' prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdlička poľná, muchár sivý, orol krikľavý, pôtik kapcavý, kuvičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný.</i>						
4.1.1	Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o význame CHVÚ.	Realizované aktivity, min. raz za štvrtrok	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, iné relevantné subjekty	CHVÚ	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE, iné projekty)
4.1.2	Pri investíciách do mäkkých foriem cestovného ruchu (napr. výstavba nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní) zväziť a posúdiť tieto investície z pohľadu dopadu na predmety ochrany; povoliť ich len vtedy, ak nemôžu významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy	Formy mäkkého turizmu konzultované so ŠOP SR, minimalizovaný vplyv na druhy vtákov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci pozemkov	CHVÚ	Bez osobitných potrieb financovania
4.1.3	Na vhodných miestach vybudovať informačné tabule, vyhliadkové miesta, náučné chodníky pre turistov za účelom usmernenia návštevnosti územia.	Informačné a vyhliadkové miesta so základnými údajmi o druhoch v území, vyznačené náučné chodníky a ich udržiavanie	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, OU, vlastníci pozemkov	CHVÚ	Projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE), príp. iné zdroje
4.1.4	Každoročne organizovať exkurzie s pozorovaním vtáctva pre verejnosť.	Exkurzie pre verejnosť (1 – 2 krát ročne)	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ	Projekty (OPKŽP, LIFE), príp. iné zdroje
4.1.5	Pravidelne organizovať prednášky a ďalšie ekovýchovné aktivity na všetkých školách v obciach a mestách dotknutých CHVÚ.	Prednášky a ekovýchovné aktivity	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ a okolie	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE), príp. iné zdroje
4.1.6	Vydávať letáky a iné vhodné propagačné materiály o lokalite a umiestňovať pravidelne súvisiace články aj do regionálnych médií	Letáky a propagačné materiály o území, distribuované	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ	Projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE), príp. iné zdroje
4.1.7	Realizovať rôzne ekovýchovné a vzdelávacie podujatia za účelom získať dobrovoľníkov pre mapovanie a ochranu (napr. tábory, semináre, školenia a pod.)	Ekovýchovné programy	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP, projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE), príp. iné zdroje

Dlhodobý cieľ 4: Zvyšiť informovanosť miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkami a správcami pozemkov pri ochrane vtákov.						
Operatívny cieľ 4.2: Zapájať miestnych obyvateľov a vlastníkov do praktickej ochrany vtákov, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu.						
Opatrenia na dosiahnutie cieľov ochrany pre druhy: bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bielokrký, výr skalný, orol skalný, tetrov hol'niak, hlucháň hôrny, jariabok hôrny, prepelica poľná, rybárik riečny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá, hrdlička poľná, muchár sivý, orol krikľavý, pôtik kapcavý, kuvičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný.						
4.2.1	Realizovať informačné aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o správnom hospodárení v CHVÚ Volovské vrchy.	Semináre, pracovné stretnutia ŠOP SR s farmármi, poľovníkmi, lesníkmi	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ	Rozpočet ŠOP SR, rozpočty správ NP projekty (OPKŽP/P Slovensko, LIFE), príp. iné zdroje
4.2.2	Zabezpečiť dostatočné posunutie informácií vlastníkom a užívateľom pozemkov o možnostiach čerpania finančných prostriedkov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu podmienok pre ochranu druhov v území (operačné programy, spoločná poľnohospodárska politika a iné).	Stretnutia s vlastníkami – informovanie o možnostiach získavania finančných prostriedkov	2023-2052	ŠOP SR, Správy NP, relevantné organizácie	CHVÚ	Bez osobitných finančných nákladov

4. FINANCOVANIE A VYHODNOTENIE OPATRENÍ

4.1. Odhad⁶ finančných prostriedkov potrebných na vykonanie opatrení a zdroja financovania

Tab. 5 Súhrnný prehľad realizačných projektov a predpokladaných nákladov programu starostlivosti na roky 2023– 2030 (v tisíc EUR)

Číslo opatrenia	Opatrenie	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1.1.1	Zabezpečiť zachovanie a ochranu hniezdnych biotopov hlucháňa hôrneho bez zásahu v rámci JPRL stanovených v EFP1A.	106	106	106	106	106	106	106	106
1.1.2	Všetky hospodárske lesy v rámci EFP1A a EFP1B, ktoré nie sú ochrannými lesmi, prekategORIZOVAŤ NA LESY OSOBITNÉHO URČENIA.	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
1.1.3	Zabezpečiť ochranu potravných biotopov hlucháňa hôrneho (v stanovených JPRL v rámci EFP1B realizovať aktívny manažment).	200	200	200	200	200	200	200	200
1.1.4	Vylúčiť aplikáciu chemických látok s výnimkou prípravkov na ochranu mladých lesných kultúr pred škodami zverou zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/).	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.5	Vylúčiť výstavbu lyžiarskych stredísk a stredísk cestovného ruchu v EFP1.	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.6	Vylúčiť výstavbu lesných ciest a zväznic a dočasných približovacích liniek v EFP1A. Budovanie dočasných približovacích liniek v lesných porastoch v EFP1B konzultovať a dohodnúť s príslušnou organizáciou ochrany prírody a krajiny.	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.7	Zabezpečiť zákaz zberu lesných plodov rozhodnutiami orgánov ochrany prírody v územiach s 1. a 2. stupňom ochrany, dôsledne dodržiavať zákaz zberu lesných plodov v územiach s 3. až 5. stupňom ochrany.	2	2	2	2	2	2	2	2
1.1.8	Vylúčiť prikrmovanie zveri okrem prikrmovania senom, letninou a trávou alebo d'atelinotrávnou silážou; odstrániť existujúce zariadenia na vnaďenie a uplatniť zákaz vnaďenia diviacej zveri v EFP1A. V rámci poľovného obhospodarovania podporovať znižovanie stavov stavy líšok a diviacej zveri.	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.9	Dôsledne zvážiť výstavbu nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní v EFP1B. Povolíť ich len len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.10	Zabezpečiť monitoring všetkých tokanísk hlucháňa hôrneho.	3	3	3	3	3	3	3	3
1.1.11	Zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplývajúcich na početnosť hlucháňa hôrneho za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.1.12	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody.	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5

⁶ Odhad je uvedený na jednotlivé roky jednotne, podľa údajov dostupných v r. 2022

1.1.13	V spolupráci s užívateľmi a vlastníkmi pozemkov vykonať manažment hniezdných a potravných biotopov tetraho holniaka na jeho historických a recentne opustených hniezdiskách.	3	0	3	0	3	0	3	0
1.1.14	Zabezpečiť každoročný monitoring celej populácie tetraho holniaka.	1	1	1	1	1	1	1	1
1.1.15	Zabezpečiť prieskum negatívnych faktorov vplyvajúcich na početnosť tetraho holniaka za účelom upresnenia vhodných manažmentových opatrení.	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
1.1.16	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla kriľavého každoročne, a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou a celkovo kontrolovať hniezdnú úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	3	3	3	3	3	3	3	3
1.1.17	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd orla kriľavého a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdné podložky.	3	3	3	3	3	3	3	3
1.1.18	V okolí hniezd orla kriľavého zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochranných zón.	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5
1.1.19	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií a povoliť ich len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.20.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody.	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
1.1.21	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.1	Preferovať prírode blízke hospodárenie v lesoch (PBHL) v CHVÚ Volovské vrchy v lesoch ochranných a v lesoch osobitného určenia. V lesoch hospodárskych preferovať maloplošné formy podrastového hospodárskeho spôsobu resp. PBHL.	800	800	800	800	800	800	800	800
2.1.2	Používať iba prostriedky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/) určené na ochranu prirodzeného zmladenia a lesných kultúr pred škodami spôsobenými raticovou zverou, na ochranu rôznych mechanických poškodení drevín (zatieranie rán) a na postrek stromov napadnutých podkôrnym a drevokazným hmyzom predpísaným spôsobom výlučne na odvozných miestach (lesných skladoch).	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.3	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdné stromy s dutinami.	50	50	50	50	50	50	50	50
2.1.4	Zpracovať relevantné opatrenia do platných PSL resp. pri zmene PSL.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.5	Zpracovať relevantné opatrenia do nových PSL.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.6	V kategórii ochranných lesov uplatňovať nepretržitú obnovnú dobu. V hospodárskych lesoch zvyšovať podiel lesných porastov nad 80 rokov; v lesoch osobitného určenia zvyšovať rubnú a obnovnú dobu o 10 – 20 rokov.	0	0	0	0	0	0	0	0

2.1.7	V lesných porastoch do 50 rokov priľahlých k EFP1B je možné (do vzdialenosti 1000 m), ktoré sú potravnými biotopmi hlucháňa hôrneho pri manažmente lesa, uplatňovať opatrenia hlucháňovi priateľského manažmentu lesa.	30	30	30	30	30	30	30	30
2.1.8	Preferovať PBHL resp. maloplošné formy podrastového hosp. spôsobu vo väčších celkoch starých bukových, jedľovo–bukových, javorovo–bukových a iných zmiešaných lesov s prevahou listnáčov.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.9	Zabezpečiť dostatočný podiel mŕtveho dreva v porastoch, ktoré sú kľúčovými hniezdiskami pre d'atle.	50	50	50	50	50	50	50	50
2.1.10	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy z materského porastu, aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy.	50	50	50	50	50	50	50	50
2.1.11	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybraných druhov.	15	15	15	15	15	15	15	15
2.1.12	Monitorovať dopad lovu jariabka hôrneho a v prípade poklesu populácie zastaviť lov na jariabka hôrneho v CHVÚ.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.13	V PSL presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín pre potreby ochrany jariabka hôrneho v biotopoch jariabka.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.14	Zabezpečiť monitoring vybranej vzorky hniezdných okrskov bociana čierneho každoročne a každoročne dohľadávať hniezda v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov.	5	5	5	5	5	5	5	5
2.1.15	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla skalného a včelára lesného a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou a celkovo kontrolovať hniezdnú úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	8	8	8	8	8	8	8	8
2.1.16	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdné podložky.	5	5	5	5	5	5	5	5
2.1.17	V okolí hniezd bociana čierneho, včelára lesného, alebo orla skalného zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochranných zón.	30,5	30,5	30,5	30,5	30,5	30,5	30,5	30,5
2.1.18	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií a povoliť ich len vtedy, ak nemôže významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.19	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody.	5	5	5	5	5	5	5	5
2.1.20	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia.	5	0	0	0	0	5	0	0
2.1.21	Vylúčiť negatívne zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.1	Vylúčiť rozorávanie TTP a ich zmenu na iný druh pozemku. V rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej štruktúry krajiny vrátane medzi a úhorov.	0	0	0	0	0	0	0	0

2.2.2	Upraviť termíny kosenia a zavedenie s tým súvisiacich agroenvironmentálnych schém na významných hniezdných lokalitách. Kosiť od stredu k okrajom alebo od jedného okraja k druhému vylúčiť kosenie od okraja do stredu. Pri kosbe a žatve používať výstražné opatrenia na vodiče.	200	200	200	200	200	200	200	200
2.2.3	Výmeru nelesnej drevinovej vegetácie znižovať po dohode s organizáciou ochrany prírody a krajiny najmä v prípade obnovy TTP a budúceho riadneho poľnohospodárskeho využívania pasiením či kosením.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.4	Zabezpečiť ponechanie starých solitérnych stromov a skupiniek stromov ostrovčekovito sa vyskytujúcich v poľnohosp. krajine, brehových porastov a stromov s obvodom kmeňa nad 80 cm. Rovnako ponechať porasty krovin na medziach, v úvozoch a stržiach a kompaktné husté krovinové porasty výmery do 25 m ² ostrovčekovito sa vyskytujúce v poľnohospodárskej krajine.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.5	Vylúčiť rozhodnutiami úradov použitie chemických látok (najmä priemyselných hnojív a pesticídov) na TTP. Pri aplikácii pesticídov na ornej pôde použiť len chemické prípravky zo Zoznamu autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín (označenie Vt5, http://www.uksup.sk/orp-pripravky-na-ochranu-rastlin-registre-a-zoznamy/).	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.6	Udržiavať mozaikovitú štruktúru v otvorenej krajine, nevytvárať veľkoblokové celky lúk, pasienkov a polí na úkor krovitých formácií. Podporiť podiel TTP s extenzívnym hospodárením a významným zastúpením krovin v rámci celého EFP3 tak, aby neklesol pod 20 % celkovej rozlohy EFP3.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.7	Podporovať extenzívny chov hospodárskych zvierat a pasienia na TTP (v zaťažení hospodárskych zvierat 0,3 – 1 DJ/ha).	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.8	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy.	50	50	50	50	50	50	50	50
2.2.9	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu vylúčiť rozoranie TTP. Presadzovať zachovanie TTP aj v rámci územnoplánovacej dokumentácie.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.10	Vylúčiť stavbu nových elektrických vedení bez prvkov pre zabránenie kolízií s vtáctvom, a existujúce ošetriť prvkami pre zabránenie kolízií s vtáctvom alebo ich umiestniť pod zem.	10	0	0	0	0	10	0	0
2.2.11	Zachovaním prírodných úsekov riek a vodných tokov zabezpečiť udržiavanie a vytváranie kolmých brehov vhodných na hniezdenie rybárika riečneho.	1	1	1	1	1	1	1	1
2.2.12	Eliminovať nevhodné vodohospodárske zásahy a regulačné prvky.	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.13	Zabezpečiť monitoring všetkých známych hniezdísk rybárika riečneho.	1	1	1	1	1	1	1	1
3.1.1	Zhodnotiť vyhlášku MŽP SR č. 196/2010 Z. z. z hľadiska dosiahnutia cieľov ochrany pre jednotlivé vtáacie druhy, určených v programe starostlivosti.	0	0	0	0	0	0	0	0
3.1.2	Ak to vyplynie zo zhodnotenia vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z, z., pripraviť a prerokovať návrh nariadenia vlády, ktorým sa vyhlasuje CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0

3.2.1	Vyhodnotiť, či sektorová legislatíva (poľnohospodárska, lesnícka, poľovnícka a i.) umožňuje realizáciu opatrení navrhovaných v programe starostlivosti.	0	0	0	0	0	0	0	0
3.2.2	Pravidelne (minimálne raz za 10 rokov) aktualizovať program starostlivosti o CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0
4.1.1	Realizovať informačné a praktické ekovýchové aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o význame CHVÚ.	1	1	1	1	1	1	1	1
4.1.2	Pri investíciách do mäkkých foriem cestovného ruchu (napr. výstavba nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní) zvážiť a posúdiť tieto investície z pohľadu dopadu na predmety ochrany; povoliť ich len vtedy, ak nemôžu významne ovplyvniť predmet ochrany CHVÚ Volovské vrchy.	0	0	0	0	0	0	0	0
4.1.3	Na vhodných miestach vybudovať informačné tabule, vyhliadkové miesta, náučné chodníky pre turistov za účelom usmernenia návštevnosti územia.	15	0	0	0	0	15	0	0
4.1.4	Každoročne organizovať exkurzie s pozorovaním vtáctva pre verejnosť.	5	5	5	5	5	5	5	5
4.1.5	Pravidelne organizovať prednášky a ďalšie ekovýchové aktivity na všetkých školách v obciach a mestách dotknutých CHVÚ.	2	2	2	2	2	2	2	2
4.1.6	Vydávať letáky a iné vhodné propagačné materiály o lokalite a umiestňovať pravidelne súvisiace články aj do regionálnych médií.	2	0	0	0	0	2	0	0
4.1.7	Realizovať rôzne ekovýchové a vzdelávacie podujatia za účelom získať dobrovoľníkov pre mapovanie a ochranu (napr. tábory, semináre, školenia a pod.).	5	0	0	5	0	0	5	0
4.2.1	Realizovať informačné aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o správnom hospodárení v CHVÚ Volovské vrchy.	5	5	5	5	5	5	5	5
4.2.2	Zabezpečiť dostatočné posunutie informácií vlastníkom a užívateľom pozemkov o možnostiach čerpania finančných prostriedkov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu podmienok pre ochranu druhov v území (operačné programy, SPP a pod.).	0	0	0	0	0	0	0	0
		1694	1654	1657	1659	1657	1686	1662	1654

Tab. 6 Spôsob vyhodnocovania programu starostlivosti

Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
<u>Dlhodobé ciele</u>			
1. <i>Dosiahnuť zlepšenie stavu u druhov hlucháň hôrny, tetov hoľniak, orol kriklavý a pôtik kapcavý z nepriaznivého stavu kategórie C do priaznivého stavu kategórie B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EPF2 a EPF3.</i>	Kategória stavu	Pravidelné vyhodnotenie priaznivého stavu (raz za 5 – 6 rokov)	Plní sa / neplní sa
2. <i>Minimálne zachovať priaznivý stav u druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bieločrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, prepelica poľná, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, penica jarabá hrdlička poľná, muchár sivý, kuvičok vrabčí, d'ubník trojprstý, strakoš obyčajný, penica jarabá a rybárik riečny v kategórii B – priemerný, priaznivý stav v EFP1, EPF2 a EPF3.</i>	Kategória stavu	Pravidelné vyhodnotenie priaznivého stavu (raz za 5 – 6 rokov)	Plní sa / neplní sa
3. <i>Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Volovské vrchy.</i>	Schválená úprava vyhlášky	Zoznam adresných zakázaných činností v úprave vyhlášky	Plní sa / neplní sa
4. <i>Zvýšiť ekologické povedomie miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtákov.</i>	Počet oslovených osôb	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
<u>Operatívne ciele</u>			
1.1 <i>Zvýšiť a následne udržať populáciu hlucháňa hôrneho v EFP1, orla kriklavého v EPF2 a v EPF3 a pôtika kapcavého v EPF3 v kategórii B; udržať podmienky pre hniezdenie tetova hoľniaka na všetkých jeho historických a recentne opustených lokalitách v západnej časti CHVÚ (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1)</i>	Počet párov/volajúcich (tokajúcich) samcov	Každoročné zhodnotenie po hniezdnej sezóne	Plní sa / neplní sa
2.1 <i>Udržať populácie druhov bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá, tesár čierny, muchárik malý, muchárik bieločrký, výr skalný, orol skalný, jariabok hôrny, d'ateľ bielochrbtý, d'ateľ prostredný, krutohlav hnedý, muchár sivý, kuvičok vrabčí a d'ubník trojprstý na úrovni minimálne v kategórii B (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1)</i> <i>Operatívne ciele 2.1 sa vzťahujú na vymedzené EFP1 a v EFP2.</i>	Počet párov/volajúcich samcov	Zhodnotenie v pravidelných intervaloch (5 – 6 rokov)	Plní sa / neplní sa
2.2 <i>Udržať populáciu druhov hrdlička poľná, strakoš obyčajný, prepelica poľná rybárik riečny a penica jarabá minimálne v kategórii B (podľa atribútov uvedených v kapitole 3.1).</i> <i>Operatívne ciele 2.2. sa vzťahujú na vymedzené EFP3.</i>	Počet párov/volajúcich samcov	Zhodnotenie v pravidelných intervaloch (5 – 6 rokov)	Plní sa / neplní sa
3.1 <i>Zabezpečiť aktualizáciu vyhlášky MŽP SR č. 196/2010 Z. z. s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak, aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.</i>	Pripravený a prerokovaný návrh právneho predpisu	Ukončené prerokovanie návrhu	Plní sa / neplní sa

Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
3.2 Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy.	Pripravený a prerokovaný návrh právneho predpisu	Ukončené prerokovanie návrhu	Plní sa / neplní sa
4.1 Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite.	Počet oslovených osôb	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.2 Zapájať miestnych obyvateľov do praktickej ochrany vtáctva, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu.	Počet oslovených osôb	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa

5. POUŽITÉ PODKLADY A ZDROJE INFORMÁCIÍ

- Dravecký M, Pačenovský S & Kürthy A 2021: Monitoring horských druhov sov v Chránenom vtáčom území (CHVÚ) Volovské vrchy. Východoslovenské múzeum v Košiciach, kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja, Košice. 24
- Gúgh, J., Trnka, A., Karaska, D., Ridzoň, J., 2015: Zásady ochrany európsky významných druhov vtákov a ich biotopov. Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica, 332 s.
- Ján Topercer, Boris Maderič: Nest-platform, nest-tree, nest-site, home-range and landscape characteristics of the Lesser Spotted Eagle (*Clanga pomarina*) in relation to its breeding performance in East Carpathians, Forest Ecology and Management, Volume 520, 2022, 120350, ISSN 0378-1127, <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2022.120350>
- Karaska, D., Trnka, A., Krištín, A., Ridzoň, J., 2015: Chránené vtáacie územia Slovenska, ŠOP SR, Banská Bystrica
- Maderič, B., Karaska, D., 2014: Definovanie priaznivého stavu orla krikľavého (*Aquila pomarina*) v chránenom vtáčom území Horná Orava. – RPS, Bratislava
- Miklós, L., 2002. Atlas krajiny Slovenskej republiky. I. vyd., Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR; Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia
- Pačenovský, S., Danko, Š., 2014: Vtáctvo Volovských vrchov a ich predhorí. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife. Bratislava 180s.
- Pivarčí, M., Kropitz, P., 1998. Územný plán veľkého územného celku Žilinského kraja, Banská Bystrica: Urkea s.r.o. v znení zmien a doplnkov č. 1 až 4
- Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 196/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáacie územie Volovské vrchy